

భానుకవి పంచతంత్ర

BHANUKAVI PANCATANTRI

Edited by

T. CHANDRASEKHARAN, M.A., L.T.,

Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras,
and the Staff of the Library.

Under the orders of the Government of Madras.

1951

INTRODUCTION

In the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, there are two copies of PANCATANTRI by Bhānu Kavi, one a palm-leaf manuscript bearing D. No. 3025 which is in a much injured condition and the other a paper manuscript described under D. No. 2601 which is a restored copy of the palm-leaf manuscript. Some lines and words are missing here and there in these manuscripts. The first story and a portion of the second story at the beginning of the fifth Asvāsa are missing. As there was no other manuscript in good condition available to compare and collate, the lacunae had to be filled as far as possible according to the sense and the context.

Madiki Singanarya in his "SAITANITI SAMANTAMU" has quoted some verses from a PANCATANTRI. From this it is presumed that a PANCATANTRI should have existed prior to the PANCATANTRAS which are now available in the form of Campu. Particulars about this work are not known except its name.

During the time of Sri Krishnadevaraya three PANCATANTRAS were written in the form of Campu, the first by Dubagunta Narayana Kavi, the second by Tippaya Bhaskara Bhanu Kavi (the present work) and the third by Parvataraju Venkatanatha Kavi.

Of these three, the work written by Dubagunta Narayana Kavi is the first. The present work by Bhanu Kavi is the second and the work by Venkatanatha Kavi is the third. According to the late Dr. Chilukuri Narayana Rao, Venkatanatha Kavi was a contemporary of Acyutadevaraya.

The author of the present work was a great rhetorician. He belonged to Srivatsa Gola and was honoured in royal courts. He was well acquainted with the various modes of classical literature (*Vide* page 4 verse 19) and was a devotee of Siva.

From the colophon it is understood that Tippaya was the father of the present author and that the author was also known as Bhanaya. It is also known that he wrote this work at Vidyanagar during the reign of Sri Krishnadevaraya (*Vide* verse 51 Asvāsa V).

The author Bhanukavi has dedicated this work to Bhandaru Lakshminarayana also known as Lakshmamantri and Lakshmayamantri, an instructor of music and dance in the palace of Sri Krishnadevaraya, and the author of "SANGITA SURVODAYA" in Sanskrit. In the introductory portion of this work (*Vide* my Telugu Introduction page 5-7, Sanskrit verses), he has described the expeditions of Sri Krishnadevaraya and how he honoured him.

These verses, while mentioning the victories of Sri Krishnadevaraya at Sivasamudram, Udayagiri, Kondavidu, Kondapalli, Gobburu and Rachur and the erection of a pillar at Pottunuru to commemorate his victory, also state that Lakshmayamantri was a great favourite of Sri Krishnadevaraya, that he was unequalled in the science of dancing and music, that he

wrote several works on these subjects, that he was highly praised by the great poets and musicians of that time and that he had the unique title of Abhinavabharatacarya. Under the patronage of Sri Krishnadevaraya he wrote Sangita Suryodaya after a critical study of the views of the earlier writers on the subject. This Lakshminarayana was of Bharadvaja Gotra. He was the grand son of Kesavamatyā and Gauramamba and the son of Vittalesvara and Rukmini. He mentioned Vishnubhattaraka as his Guru.

The same Vishnubhattaraka is also mentioned by Bhanukavi as “నా నా విధ

కృత్యపరిణత నిర్మల మెరిసె భవతము నిష్ఠ భక్తు” Lakshminarayana had also the titles of Sukshmalikhitacarya, Rayabayakara, Todaramalla and Abhinava Bharatacarya.

PANCATANTRA

In five chapters, each dealing with Mitrabhedha, Mitralabha, Sandhivigraha, Labdhanasa and Asampreksakaraka, Visnusarma wrote Pancatantra a code of morals for the purpose of giving instruction to princes in political science. In no time it gained popularity not only in India but also in the western countries and consequently translations of it in different languages have appeared.

It is not out of place to make a comparative study of the three Telugu Pancatantras mentioned above. None of them has strictly followed the original in translating. Either some of the stories are omitted or many of them have been elaborated and in some cases there are deviations from the original.

In the Pancatantra, Venkatanatha succeeded in introducing morals and political science as a formality. He had the courage not only to incorporate lengthy descriptions but also to magnify the story into a full-fledged Kavya with all its Lakshanas. The other two works, though small in volume and look inferior to Venkatanatha's in poetic exuberance, are lucid, crisp and pregnant with meaning. Again in the clear exposition of the story with poetic exuberance and in introducing dialogues, Bhanukavi's stands second and Narayana Kavi's first. Apart from this, these two works have many similarities. A few verses of Narayanakavi are found in Bhanukavi's Pancatantri (*Vide* Text pages 73, 74 Verses 70, 71, 72 and Narayanakavi Pancatantra Asvasa II —Verses 108, 109, 110 etc.). Its value is more as a book to be studied by all students of Telugu literature even as the well-known Niti Satakas are studied. The beauty of his style and poetic skill are clear from verses 277, 278 and 279—Page 49. A few of his rhetoric acrobats are explained in the Telugu introduction.

Finally my thanks are due to Sri Mallampalli Sarabhayya, Pandit of the Library for preparing the press copy and correcting the proofs, and to the Swatantra Printers for executing the printing in the best manner possible.

T. CHANDRASEKHARAN.

Govt. Oriental Manuscripts Library,
MADRAS, 10-12-'51.

పీఠిక

మాతృకలు

చెన్నపురి ప్రభుత్వప్రాచ్యలిఖితగ్రంథాలయమున, నీ భాషకవి సంవత్సరమున బ్రతులు రెండు గలవు, ఒకటి తాళపత్రప్రతి. డి. సంబంధము, 2020. వేటాకవి కాంగితపురప్రతి. డి. సంబంధము, 2020. కాంగితపురప్రతి మొదటిదానికే బుత్రిక. దీనియం పచ్చటచ్చట గొన్ని పద్యచరణములును, గొన్ని పదములును లోపించినవి. పంచమాశ్వాసమున, మొదట గొంత గ్రంథపాతము గలదు. అసంప్రేక్ష్యకారిత్యమున నీ హైదరాబాద్ ప్రతిమున, బహుశః మొదటి కథయును, రెండవ కథలలో గొంత భాగమును లోపించినవి. అశిఖిలమున ప్రత్యంతము దొరకమిచే, లుప్తభాగములను బూరించుటకుగాని, సుదిగ్ధ స్థలముల బాత నిర్ణయ మొనరించుటకుగాని యవకాశము లేమిని, తోచిన రీతిని, ఆయా స్థలములలో బరిశిష్టభాగములనుబట్టి, భావములను చొల్పికొని కొన్నికొన్ని పూరణములను, సుదిగ్ధ స్థలముల బాత నిర్ణయములను జేయవలసివచ్చినది. అనువుకాని స్థలములను యథాతథముగనే యుంచి ముద్రింపవలసివచ్చెను.

పంచతంత్రములు

మహిళా సింగనార్యులచేతన “సకలసీతసమృతమున” పంచతంత్రములోని పని కొన్ని పద్యముల పురాహిత్యమును పుటనలన, నిప్పటి కుపలభ్యమానము లగుచున్న చుఫూరూపములగు పంచతంత్రములకన్న ముందే, ఒక పంచ తంత్ర ముండెనున్నట్లు తెలియవచ్చును. కాని, అది నామమాత్రావశిష్టము.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయల యుగమునః జంపూరూపమున వచ్చిన పంచతంత్ర ములు మూడు.

1. దూబగుంట నారాయణ కవిది.
2. తిప్పయభాస్కరునిది (ప్రకృత కావ్యము).
3. పూర్వరాజు వేంకటనాథ కవిది.

ఈ మూడును, శ్రీ కృష్ణదేవరాయల యుగమునః బరిమిత వ్యవధిలో గొంచెము, ముందు వెనుకలుగ వెలసినవి.

ఇందు దూబగుంట నారాయణకవి గ్రంథము మొదటిది. కీ॥ శే॥ శ్రీ
డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావుగారి పరిశోధనవలన, వేంకటనాథ కవి
యన్యుత దేవరాయలకు సమకాలికుడని తేలుటవలన, ప్రకృతమగు నీ భానుకవి
పంచతంత్రము చెండవదియును, వేంకటనాథునిది మూడవదియు నగుచున్నవి.

కృతికర్త

తిప్పయభాస్కరుని గూర్చి, యీ కావ్య ప్రస్తావనలో నున్న—
మ॥ “వరన్ద్యాఖిరి, లక్షణజ్ఞతను, శ్రీ వత్సాన్వయ ఖ్యాతి, భూ
వరమాన్య ప్రకృతిం బురతన సుకావ్య ప్రాణిమన్ భారతీ
వరమంత్ర ప్రతిభన్ మహేశ కవ నేవానిష్ఠ నిన్ బోల రు
ర్వరలోఁ దిప్పయ భాస్కరేంద్ర! [బుధవర్ణ్యముల్?] భవద్భాగ్యముల్”

యీ పద్యము వలన, నితఁడు లాక్షణికుఁ డనియును, శ్రీ వత్స గోత్రజాఁ
డనియును, రాజసభాపూజ్యుఁ డనియును, ప్రాచీన కావ్య భంగుల నెఱిగినవాఁ
డనియును దెలియుచున్నది. ఆశ్వాసాంతగద్యములలో “భారతీ వర
ప్రసాదలబ్ధ విద్యావిచిత్ర, తిప్పనమంత్రపుత్ర, సుజన విధేయ, భానయ నామ
ధేయ” అని యుండుట వలన, దండ్రిపేరు తిప్పయ యనియును, నితనికి భానయ
యనిపూడ వ్యవహారమున్నట్లును, దెలియుచున్నది. కావ్యాంతమున, నితఁ డిట్లు
చెప్పికొనెను.—

॥ నీ॥ పంపా విరూపాక్ష భైరవ విత్తలే
శ్వర ముఖ్య దేవతావ్రజము చేత,
పరిపంథి గర్వవిభాశన శ్రీ కృష్ణ
రాయ భూధవ భుజారక్షచేత,
భట నట కౌటిమ పౌరాణిక భిష
గ్విచక్షణ సత్కవీశ్వరులచేత,
సంతత మదవారి చారుశుండాలు ఘ
టా జవప్రకట ఘోటములచేత,

గీ॥ రమ్యమై యున్న విద్యా పురంబునందు,
నమ్మకశక్తి భాను కవిశ్వరూపు

తెనుగు బాస నొనర్చెను విమలకృష్ణ

నవని నాచుండ తారామృగమును నుండః॥

వీనిలన కృష్ణదేవరాయలు గరిపాలనకాలమున నీతఁడు విద్యాచక్రము నుండఁ గూర్చి తాత్పర్యమును సూచించినట్లు తెలియుచున్నది. పేజీ ౧౧—

కృతివతి

భండారు లక్ష్మీనారాయణులకు ప్రణామంబు లిచ్చుచుండ నునియును, లక్ష్మీయమంత్ర యనియును గూడ విశ్వానరము, శ్రీ కృష్ణదేవరాయల యంతఃపురమున నాట్య, సంగీత విద్యలను నాచార్యులై, ఈయన గొప్ప విద్వాంసులై, సంస్కృతమున “సంగీత సూర్యోపయోగము” పేర సంక్షిప్తముగ నొక నాట్య, సంగీత లక్షణ గ్రంథమును సూచించెను. అది తాళ, స్వర, స్వరగీత, రాగజాతి, ప్రబంధాధ్యాయములను నైదవ్యవహారముల గ్రంథము.

ఆ గ్రంథము యొక్క ప్రస్తావనలో శ్రీ కృష్ణదేవరాయలవిజయ యాత్ర లను, తనకు రాయ లొనరించిన సన్మాన విశేషములను, నీ లక్ష్మీమంత్రి యిట్లు పేర్కొనెను.

శ్లో ॥ కన్యకాహ్వయదేశసౌఖ్యజననీ శ్రీ కుంగభద్రాచ్యుతా,
మూలంగోన్నత మూల్యచక్ర తిథిశ్రీ హేమగూటాస్త్వితా,
పంపాధీశ్వర పితృ లేశ్వర కృపాద్రుపి ప్రభావమండితా
శ్రీ విద్యాచక్ర విభావ భావ మూలకన్య కన్యకాల్లవతీ.

శ్లో ॥ తస్మాం కాంచన మంటపే వలసన్మాణిక్య హీరాబరీ
ప్రాంత ప్రాంత విశుద్ధ మూర్తీకమణి శ్రేణి లనైరందితం
ఆరుహ్య ద్వరదారి శీతవతులం యౌమిశ్వరస్యా శ్మశా
నిస్తండః ప్రళకాస తుర్వసుకులోల్లంసో నృసింహో నృపః.

శ్లో ॥ కీర్తి స్ఫూర్తిభరహ్నివి ప్రతికలం బోధిత్వాం పరాంబంభయన్
సద్వర్త నృభికామితేన సకలాన్ సంప్రీణయన్ ప్రాణినః
నిత్యాభిశ్చ కలాభిరుత్సుకతరం ధిన్వన్ బుధానాం ప్రజాన్
తస్మాద్భుగ్ధపఠానిధే రివ విభు శ్రీ కృష్ణరామోజ్జనః.

శ్లో॥ బాల్మీకిఁ డా చల కలాకలాపయుక్త
స్వప్రాణం యచ విజత్య గంగాజం
భంక్త్వా తచ్చిహు సముద్రముత్కటం ద్రా
గావాం శత్రుశత నిర్మలం హవాహ్.

శ్లో॥ మర్త్యం జిత్వా కలాపా పునర్యునివచం తత్ర కాహుత్తరాజం
బుధిక్కుత్వాఽపి హృత్వా యుధి చగచరే కొండవీడ్ కొండపల్లెయ్యి,
శివగ్రాహం గృహీత్వా గజతతనయం పొట్టునూర్పట్టణాగ్రే
నిర్వహ్యధున్ కాపా విజయశుత జయ స్తంభముచ్చైర్ను నిఖానీత్.

శ్లో॥ సోమం కృష్ణచక్రవర్తిరే గజవతం జిత్వా తదీయ త్రియా
సాకం తస్య సుతా ముహూహ్య యననత్మౌషం సపాదం తతః
గొబ్బాను స్థలవాసినం సుభయం జిత్వాను చిద్రావ్యతం
హస్త్యశ్వాన్ సతపీయజుర్ల మతులం కాచూరు మాదత్తవాన్.
కృష్ణా ముత్తీర్య సోమం యవనజనపదం వహ్నిసాత్రోత్య సర్వం
ఘోరౌహబావ సింబాజ్యుయనగర సమాఖ్యాని దుగ్గాణి జిత్వా
భంక్త్విచ్చైః పారశీకం కలుబరిగపురిం ద్రాక్ ససాహర్దమానః
కా (క్రా) ఛా (చ్చా) వ్యాకృష్టగాన్ దోర్బలఘనమహిమా త్రిన్ సుర
[లాణపుత్రాన్.

శ్లో॥ తస్య శ్రీ కృష్ణరాయస్య కృపా తీర్థా చంద్రమాః
లక్ష్మీనారాయణో నామ వర్ధతే సరసాగ్రజః.

శ్లో॥ యో భాగవద్భజ గోత్రే సమజని శ్రుతవాన్ కేశవామాత్య వర్యః
తద్దేవీ గౌరమాంబా తదమల జతరే విత్తలార్యో వరేణ్యః
తద్భార్యా నక్కుణీతి ప్రచురతరగుణా తత్సుధాపూరగర్భే
లక్ష్మీనారాయణోఽయం జయతి భువి యతస్సాన్వితపత్యం సులత్మౌ.

శ్లో॥ సోమం శ్రీ లక్ష్మణార్యో భరతమత మతంగాది మార్దేణ సర్వాన్
కృత్వా వేలాన్ ప్రబంధాన్ బుధ జన కవి సంగీత విద్యాధికానాం
మాతీ నాకంపయు స్తానివ దివి విబుధాన్ నారదః కిన్నరాదీన్
భూమా శ్రీ కృష్ణరాయ తీర్థితి కృపయా వర్ధతే సర్వవృద్ధ్యః.

శ్లో॥ సదాభివశశ్చైది భరతాచార్య నానకం
బిరుదం ధావణీ చక్రే ధత్తే చక్రమివాచ్యుతః.

శ్లో శ్రీ మత్కృష్ణ సత్శర్వరస్య కృపయా స్వర్ణాంబితాం పాలితం
ముక్తా గుచ్ఛ శతానుబంధ నలయం ముక్తాతపత్రపవయం
శశ్వస్మత్త మతంగజాన్ మలహరి వాచ్యం నిజాంతః పు
ష్టాన్, నాన్యరసాధికత్య మసక్పల్లక్షీకతః ప్రాప్తవాన్.

శ్లో॥ స్వామినా కృష్ణరాయేణ సంసారానం చ త్తవాన్
లక్ష్మీనారాయణో వక్తి కార్య సాధన కాణం.

శ్లో సుగీలాగమ లక్ష్మ్య లక్ష్మ నిపుణై శ్రీవిష్ణు భట్టాచార్యైః
శ్లోత్యా చత్తైః కోహళాది భరత గ్రంథాన్ సుకీకాన్వితాన్
భూమా కీర్తి శరీర రక్షణధియా గ్రంథః కృతోఽయం మయా
సంగీత గ్రహయోగ్యతాధికతర స్సంగీత సూర్యోదయః.

గద్య॥ ఇతి శ్రీమద్విప్రకుల ధుర్య భండారు విత్తలేశ్వర నందన, సూక్ష్మ
లిఖితాచార్య, రాయబయకార, తోడరమల్లు, అభినవ భరతాచార్య శ్రీ లక్ష్మీ
నారాయణ విరచితే సంగీత సూర్యోదయే తాలాధ్యాయః ప్రథమః.

పై పక్షములవలన బ్రసిద్ధములగు శ్రీ కృష్ణదేవరాయల యాసనా
సంభమునుండి ప్రవృత్తములైన, శివనసముద్ర విజయము, ఉదయగిరి కొండ
వీడు కొండపల్లి విజయములు, పొట్టునూరున జయస్తంభప్రతిష్ఠాపనము, గజ
హతి విజయమును, గొబ్బూరు రామూరు విజయములు మున్నగునవే కాక,
ఈ లక్ష్మీమంత్రి రాయల కృపాక్షీరాభికి జండ్రుఁ డనియును, నాట్యసంగీతముల
నప్రతిమముఁ డనియును, చత్రప్రతిపాదకములగు ననేక గ్రంథములను రచించి,
నాటి విద్వత్కవులచేతను సంగీతవిద్యాధికులచేతను మిగులఁ బ్రశంసించు
బడినవాఁ డనియును, దన విద్యా ప్రాభవమువలన, ననన్య సాధారణమగు
“అభినవ భరతాచార్య” బిరుదమును వహించినవాఁ డనియును దెలియుచున్నది.

ఇంతియకాక కృష్ణదేవరాయలవలన, బంగారు పాలీయును, శత
మాక్తిక స్తంభకాలం కృతములగు రెండు మాక్తిక చ్చుత్రములను, మద గజము

లను, ప్రాభవ సూచకమగు మలహరీ వాద్యమును, రాజాంతఃపురమున, నాట్య విద్యాధికత్వ శౌరవమును నూడఁ బడసిన వాడని తెలియుచున్నది.

ప్రభువాల్లభ్యమున సమస్తవైభవములను బడసి పూర్ణకాముడైన యీయనఘుఁడు, పూర్వాచార్యమతములనెల్లఁ బరిశీలించి కీర్తి శరీర చక్షు శాస్త్రమై యితర సంగీత లక్షణ గ్రంథముల వన్నియు వాసియుఁ దఱుఁగునట్లు సంగీత సూర్యోజయమును నీ మహాగ్రంథమును రచించెనట.

ఈ లక్ష్మీనారాయణుఁడు భారద్వాజ గోత్రుఁడు, గౌరమాంబా కేశవా మాత్యుల పౌత్రుఁడు. చక్రిణీ విత్తలేశ్వర మంత్రుల పుత్రుఁడు. ఈతనిచేత గురు పుగాఁ జేర్కొనఁబడి విష్ణు భట్టాచారులను పంచతంత్రప్రస్తావమున, భానుకవి నూడ “నానావిధ కళా ప్రవీణత దిక్కుల వెలసిన భరతము విష్ణుభట్లు” అని పేర్కొనెను.

సూక్ష్మ లిఖితాచార్య, రాయబయకార, తోడరమల్ల, అభినవ భరతా చార్య అను నీవి లక్ష్మీ నారాయణుని బిరుదాంకములు.

పంచతంత్రము

సంస్కృతమున విష్ణుశర్మ బాలశిష్యుఁడై, సకల నీతి శాస్త్రముల సారము నుద్ధరించి మిత్రభేద, మిత్రలాభ, సుధి విగ్రహ, లబ్ధినాశ, అసంప్రేక్ష్య కారకము లను నైదు తంత్రములతోఁ బంచతంత్రమును గ్రంథమును రచించెను.

“సకలార్థ శాస్త్రసారం

జగతి సమాలోక్య విష్ణుశర్మేదం

తంత్రైః పంచభి రేత

చృకార సుమనోహరం శాస్త్రం.”

పుత్రపుత్రిలాభమునకై ప్రథమాభ్యసనీయమగు నొక్క శబ్దశాస్త్రము నభ్యసించుటకే పండెందేస్తు పట్టును. పిమ్మట, మన్వాది ధర్మ శాస్త్రములును, కాటీయీయాద్యర్థ శాస్త్రములును, వాత్సీయానాది కామశాస్త్రములును నేర్పి

ననే కాని పునుషాఢవివేకము సిద్ధించదు. మనుష్య జీవితవ్యవధి యత్యల్పమును, అనిశ్చితమునుగాన చిరకాల పరిశ్రమ సాధ్యములగు నీ శాస్త్రములను విడిచి సులభ మార్గమునఁ బిన్నలకు సకల నీతిశాస్త్ర సారమును దెలిసి, బోధాన్వితులను జేయుటకై విష్ణుశర్మ ఈ నీతిశాస్త్రసంగ్రహమును రచియించెను.

నాటినుండి యీ గ్రంథ మొక భారతదేశమునందేకాక, పరదేశ భాషల యందుఁ గూడఁ బరివర్తితమై మిగులఁ బ్రయోజనముకలదగుటవలన, బహుళ ప్రచారముగలదయ్యెను.

ఆంధ్రీకరణ పద్ధతులు

తెనుఁగునఁ జంపూరూపమునఁ బరివర్తితములైన పై మూడు గ్రంథములయొక్క యాంధ్రీకరణ పద్ధతులను, ఒకఁడొంటితొఁ బోల్చి యించుక కరిగి లించుట యిట నప్రస్తుతము కాదు.

కం॥ కోప ప్రసాదగుణములు

భూపాలునియందుఁ దెలిసి బుద్ధి నధికుఁడై

చాపల విరహిత హృదయుం

డై పెంపునఁ గొలువ నధికుఁడగు నేవకుఁడున్.

—భానయ.

కం॥ కోప ప్రసాద చిహ్నము

లే సార్ధివునందు భృత్యుఁ డెఱిగి చరించున్

దీపించి వాడు నృపుచే

నేపారంగ మంతుకెక్కు నెక్కుడు కరుణన్.

—నారాయణకవి.

కం॥ కోప ప్రసాద చిత్త

వ్యాపారము తెఱిగి కొలిచి వర్తిల్లు భటుల్

భూపాల బాహుళాఖా

రోపితులై యుండ్రు చనవు రొక్కంబవుటన్.

—వేంకటనాథుఁడు.

కం, ఒరులాడిన వాళ్ళమ్మల
సరవిం బ్రతివాళ్ళమ్మలు కసస్థితి వొడమున్
భరణిని వీజమ్మలు దా
మురువృష్టిని బొడము కరణి నుచితమ్మ గుచున్.

—భానయ.

కం ఉత్తరమున బొడమెడు బ్ర
త్తుత్తర ముత్తరములేక యుత్తరమగునే!
పాత్తిన నువృష్టివలనన్
నిత్తులకుం బొడమిన్ పాత్తుల బోలెన్.

—నారాయణశర్మ.

కం|| తొడవుల క్రియ భృత్యుల నిలి
వెడి చోటుల నిలువలయు పృథివీశుడు పెం
వడర నటుగాక తక్కిన
వడబడు గార్యములు దద్దిధంబున చలవన్.

—భానయ.

గీ|| కనక భూషణ సముచిత కమ్రమకాత్రి
కమ్ము లోహాన గట్టిన కరణి నధిక
[విధుల] పతిహిత మతులందు వెలయు భటుల
గూర్చు సిరి కన్య పురుషుల గూర్చు జనదు.

—భానయ.

కం|| నరపతి భృత్యుల దొడవుల
నొరసి తగిన నెలవులందు నునుపక యున్నన్
జరణమ్మున జూడామణి
శిరమున నందియయు బెట్టు చెలువము గాచే!

గీ|| కుందనము గూర్చు నందమై పొందు పడిన
శృంగుల రత్నమ్ము వెండిలో బెట్టినేని

రత్నమునకేమి కొఱతగు! రాజు బంటుఁ
దగిన పనిఁ బెట్టకుండున తగవుకాక.

—నారాయణ కవి.

కం॥ శిరమున మకుటము, రశనా
భరణము కటి, నూపురంబు వదమునఁ బోలెన్
గురు బంధు భటుల నిల్పు, న
మరు సుత్తమ మధ్యమాధమ స్థానములన్.

ఆ॥ వె॥ అధమ స్పృత్తి కథికు నమరించు పతి తిట్టుఁ
గుడుచు గాదె! యారకూట కటక
కలితమణికి నిందగాద, పానర్పిత
కుల్పితుండు నిందఁ గుడుచుగాని.

వేంకట నాథుడు.

సీ॥ అరయ జాత్యంధున కద్దమ్ముఁ జూపు చం
దమున నరణ్య రోదనము మాడ్కి
చెవిటి కేకాంతమ్ము నెప్పిన కరణి గృ
తఘ్నుని తోడి మిత్రత విధమున
జడధిఁ జిన్నిన పృష్టి వడువున నూషర
స్థలమునఁ జల్లు చీజముల పగిది
పండుండు కన్య విచారించు పోలిక
పందికిఁ జందన పంకమల్లు
నతి వివేక విరహితాత్ముండునగు మహీ
పతికి నాచరించు హితవు, నిష్ఫ
లంబు నీతిఘనక భాచతురుండది
తెలియ వలయు లక్ష్మ! ధీసమేత!

—భాగయ.

సీ॥ దారుణాటవి రుదితంబుఁ జేసినయట్లు
చేరి శవంబుఁ గై సేసినట్లు

నిష్ఠలంఛనచో నీరజం బిడినట్లు
 పట్టి చోటను విత్తు వెట్టినట్లు
 సారమేయము తోడ జక్క గట్టినయట్లు
 చెవిటి కేకాంతమ్ము సెప్పినట్లు
 తనర జీకునకు నద్దమ్ముఁ జూపినయట్లు
 వెలిమిడిలో నెయ్యి వ్రేల్చినట్లు
 చాల నవివేక మైనట్టి జనవరేణ్యుఁ
 దగిలి కొలుచుట నిష్ఠులత్వంబు సేయు
 నేవకులకెల్ల భంగి విశేషబుద్ధి
 నిల వివేకంబు గలరాజుఁ గొలువవలయు.

—నారాయణ కవి.

సీ॥ బహుళాంధ కాకమ్ము వాప దీపము, జీవ
 నంబుల దాటంగ నావ, భద్ర
 దంతావళముల మదం బణంపంగ నంకు
 శము, పన్నగముల రోమంబు చెటుప
 గారుడ మంత్రంబు, ఘనతరాఘంబుల
 హరియింప ధర్మపు, నతి దరిద్ర
 బాధఁ దీర్పంగ సంపద, శోకముల నోటు
 పటుప నానా కళాప్రాధిమయును

బ్రేమమున నబ్జభవుఁడు కల్పించెగాని
 చేయ నోపంగ లేడయ్యెఁ జెనటి హృదయ
 దంభ మొక్కింత మాన్పంగ, ధాత్రిలోన
 లాలితోదార! విత్తయలక్ష్మధీన!

—భానయ.

చం॥ శరనిధిఁ దాట నావయును సంతమను బడంగింప దీపమున్
 వరకదిశిక్ష కంకుశము వాయువుఁ గూర్పంగఁ దాళవృంతమున్
 వెరవున జేసె బ్రహ్మ పదివేలవిధంబుల మూర్ఖచిత్తవి
 స్ఫురణ మడంపలేక తలపోయుచు నిష్ఠుడు నున్నవాఁ డహో!

—నారాయణకవి.

చం॥ తిమిరనివారణక్రియకు దీపము, వారిధి నిస్తరింపఁ జూ
తము, చలిఁ బొప చహ్ని, రవితాపభరం బడఁగింప నాతప
త్రము, కలుషమ్ములం జెఱుప ధర్మము బొల్పడియందుఁ గాని య
క్కమలజుడున్ సుఖోద్యముడు గాఁడు దురాత్మునిఁ జక్కజేయఁగన్
—పెంకటనాథుడు.

గీ॥ సుజసులకు లేమి, గ్రహపీడ సోమ సూర్య
లకు, భుజంగేంద్ర మాతంగ శకుచ సంచ
యమున కరయంగ బంధన మాచరించు
నలఘుతరమైన విధి శక్తిఁ దెలియనశమె!

శా॥ తారామార్గమునం జరించు ఖగసంతానంబు వారాశిలో
నారూఢ స్థితినున్న మీనతతి దైవాధీనతన్ భూజన్
గ్రారంభంబునఁ గాదె చిక్కువడుఁ గాలాతి క్రమక్రీడ నె
వ్వారల్ నేర్తు రుపాయ దైర్యబల గర్వ ఖ్యాతిఁ బెంపొందినన్.
—భానయ.

కం॥ గ్రహపీడ చంద్ర సూర్యుల
కహిగజ విహగముల కుగ్రమగు బంధనమున్
బహుమతికి దరిద్రత్వము
విహితంబుగఁ జేసెన్ద్ర విధి నేమంచున్.

చం॥ అరుదుగఁ జేరరాని గహన్ధాంబుల గ్రుమ్మలు నాఖిగాండబో
త్కరములుఁ జిక్కుఁ బెన్వలలఁ, గానవు దుర్నయ సచ్చరిత్రవి
స్ఫురణము దెల్పి స్థానబలమున్ మఱియెయ్యదియూఁ గదా! క్రియా
వరుడవుచున్ గ్రహించు విధి ప్రాణుల దవ్వలఁ గేలుసాచుచున్.
—నారాయణ కవి.

చం॥ సరసుల నక్రముల్ మలయజంబుల బన్నగరాజు కేతకీ
తరువులఁ గంటకమ్ములు నిధానములన్ బహు భూతముల్ సుఖ

కరుని: గళంకమట్టు నధికంబుగ దుర్దశ లుర్విలోన న
 త్పుంషుల: చొంప చుండు: వమ పూర్వకృతంబగు పాతకమ్మునన్.
 —భానయ.

చం॥ చిత్రకూట వాచకములన్ జలువల్ గమలోజ్జ్వలజ్వల
 పులముల హాహముల్ గుణుల చక్కిల బరవతికూల దుష్టసుల్
 పొలుచు భావ జాతముల పూతములం గమనీయ మాక్షికా
 వళి చుఱుల్, సుఖంబులను వారని నిఘ్నము లేర్పడుంగదా!
 —వేంకటనాథుడు.

చం॥ మయజ నీతిలక్ష్మిలగు మాటల దెల్పును వచ్చినంతఁ బెం
 వలవడ లేవఁ జూచును బియమ్ము లొనర్చును లేతనవ్వు వె
 న్నెలలు ముఖేంద్రున చమర నిఘరదంభము మానసమ్మునన్
 వలముగఁ బొల్చు దుష్టసుడు ధాత్రితలమ్మున లక్ష్మధీమణి!
 —భానయ.

మ॥ పుతః ప్రాంజలి, సాశ్రు దృగ్బలజఁ డుత్కుల్లాసుర్, డాన్లేషణ
 చురకాచంభణ కేళి సత్ప్రియ కథా సంప్రత్న దత్తాధికా
 వరుడు, న్మాయి బహిర్మహా మధుర: డంతగూఢ హాలాహలుం
 డరుడే! దుష్టసుఁ డెంత డక్షితుఁ డపూర్వాఖర్వ నాట్యాచితిన్.
 —వేంకటనాథుడు.

ఈ గురుదాహరణములవలనఁ దుల్య విషయములపై జాలువాటిన యీ
 మువ్వురు కవుల వాణీ మార్గములలోని భేదములును దేటపడుచున్నవి. సరళ
 మధుర విధుర గమనములగు నీ మూఁడు కవితా ప్రవాహములును నేక విషయ
 మున సంగమించి, గంభీరమగు నీతిశాస్త్ర తీర్థమునఁ దెనుంగుఁ ప్రభుకు సుల
 భావగాహ సౌఖ్యమును బ్రసాదించినవి.

ఈ మువ్వురు కవులును మూలములోని కథల నన్నింటిని యథాతథముగఁ
 గైకొని తెనిగించినవారు కారు. పెక్కు కథలను విడిచిరి. కొన్ని కథలను
 మూలభిన్నముగ నిర్వహించిరి. ఏయే కథలను విడిచిరో, ఏయే కథల నిర్వహ
 ణమునందు భిన్న మార్గముల నవలంబించిరో, యిచ్చట నిరూపించుట కవకాశము

జాలనందున, వేంకటనాథ నారాయణ కవుల కావ్యములలో లేనివియును భాను కవి కావ్యమునందు మాత్రమే యున్నదియునగు నొకకథఁ యిచ్చట జేర్చినబడు చున్నది. అది యొక రాజకీరమునకును వేశ్యకును సంబంధించినదిగాఁ జైతప మును గైతపముచేతనే జయింపవలయునన్న యంశమును బ్రతిపాదించుచున్నది. భానుకవి గ్రంథమునఁ బ్రథమాశ్వాసాంతమున నిది గానవచ్చుచున్నది. ఈ కథ క్షుద్ధిహతి “శుక సప్తతి”లోఁ గలదు. దీనిని భానుకవి సరసముగ నిర్వహించెను.

వేంకటనాథునకు నీతివిషయ మాలంబనమాత్రము. కథావిస్తరణము నను, వర్ణనలను బ్రవేశపెట్టుట యందును, స్వాతంత్ర్యమును వహించి యాతఁడు తన గ్రంథమునకుఁ గావ్యముద్రను హత్తించెను. బాలావబోధన ఫలమై కథా చ్ఛలమునఁ బ్రవర్తిల్లిన నీతి ప్రపంచమున, నీతని కావ్యగుణలోభము, ఉక్తి జటిలత్వమునకును, బ్రాథ వర్ణనములకును నెడమిచ్చినది. కావ్య దృష్టిచే నివి సంభావ్యములే యగును.

నారాయణ కవి గ్రంథమును భానుకవి గ్రంథమును, గావ్య గుణముల యందును బరిమాణమునందును వేంకటనాథుని కావ్యమునకుఁ గొంఠికలయ్యును వివక్షితార్థమునందుఁ దాత్పర్యము గలవియై వాని ప్రయోజనమును నెరవేర్చు చున్నవి.

భానుకవి గ్రంథముకన్న నారాయణకవి గ్రంథము కథా పరిస్ఫుటత్వము నను, వర్ణనా పరిపాషమునను, సంభాషణలయందును నించుక వాసిగాఁ బొడ కట్టుచున్నను, ఈ రెంటికిని శైలియందు సాదృశ్యము గలదు. ఆ సాదృశ్యము, అక్కసెల్లెండ్ర సాదృశ్యము వంటిది. నారాయణకవి గ్రంథములోని పద్యములే నాలుగు భానుకవి గ్రంథమునందును గానవచ్చుచున్నవి.

కం॥ పరదేశమె నిజ దేశము

పరులే బాంధవులు ద్రవ్య పరిపాలునకున్

ధరణి నసాధ్యం బెయ్యది

పరమాధం బిదియె మాతృ భరతాచార్యా!

70

కం॥ కులసతి రోయును జొట్ట

మ్ములు వాయుదు రొరులు కష్టపం బలుకుల ని

మృత్యువాడం నోడంగుచుండును
కలియగమున ప్రాణహిమం గురిక లక్ష్యం!

71

కవి|| మృత్యు బొంబం నడుచుచును
హితులెల్లను దాయుడును మహిష్ఠలిలోనన్
మతః పలకుం జేసె జేరకు
ప్రతిమాలిన నొరులు నూత్న భరతాచార్యా!

72

చు|| అతి బలవంతుడైన విషయమున నాతనితోడి మైత్రీ సం
తతమును నిర్మలంబగు మనమున జేసి నిజ ప్రదేశ సం
గతుడయి పొల్చుటొప్పు, చది గాని యెందొక దేశ మేగినన్,
శ్చితిమెయి చొరినన్, విచుము ధీయుత! నొచ్చు నతండు నేరమిన్.

పై మూడు కందములను నారాయణ కవి గ్రంథమున 2వ యాశ్వాస
మున 10^వ, 10^వ, 110. సుఖ్యలలోను, దిగువ చంపకము తృతీయాశ్వాసమున
30వ సుఖ్యలలోను గనబడుచున్నవి. నూత్న భరతాచార్యా! కరణిక లక్ష్యం!
అను సుబోధనలు మాత్రమే భానుకవి.

ఇంత గ్రంథము వ్రాసిన కవికి నీ నాలుగు పద్యములను నితరకవి
కావ్యమునుండి యెచ్చ తెచ్చికొనుటకుం గల కారణము తనకుం బూర్వండుగు
నారాయణ కవియందు నీతినికున్న గౌరవ భావమని యూహించుటకన్న వేరొ
కటి సముజనముగాఁ దోచదు. లేనిచోఁ గారణ మన్వేషింపవలసియున్నది.

శిక్షాసముచిత పయస్కులగు బాలు రెల్లరును నీతి శతకములనువలె
గంఠస్థము చేయుటకు ననువగు సరళశైలిలో నీతి సారములను దఱచుగఁ గంద
ములు, తేటగీతులు, నాటవెలదలవంటి చిన్న చిన్న పద్యములలో సూటిగ నమ
రించి, భారణయోగ్యములగునటుల భానుకవి సంతరించెను. కావ్యగుణ
సంపాదనమునందు కన్న బాలావబోధనముగ నీతులను బొందుపఱచుటయందే
యితనికి దృష్టి యెక్కువ. ఇట్లనుటవలన నిందుఁ గావ్యగుణములు కొఱవడినవని
కాదు. వానికై ప్రయత్నము లేదని భావము.

స్వచ్ఛ సుందరమగు నీతిని శైలి బహు స్థలములయం దెట్లు జాలువాటు
చున్నది.

చం॥ నృపతి మదోద్ధతుండయిన నేర్పున మంత్రిపరుండు రాచ కా
ర్యపు సకపుల్ ప్రజాపితే నంటని యాపద, మంచివేళఁ దె
ల్విపడగఁ జెప్పి వాని యవివేకము మాన్ని హితంబొనర్చినన్
విపులయశమ్ము నొందు గుణవిశ్రుత! విత్తయ లక్ష్మధీమణి!

చం॥ గురు వెలయన్ బ్రథాని, నృపకుంజరు సర్వకురితి, నీతిశా
స్త్ర రుచిచిత్తుఁ జేసి పరరాష్ట్ర సభాజనమెల్ల మెచ్చుఁ బెం
పరుదుగ సుండెనేనిఁ దను నత్యధికంబగు నూత్న భోగముల్
సిరియును గీర్తిబొందు నిది సిద్ధము విత్తయలక్ష్మధీమణి!

ఉ॥ ఆరసి చూడ రాజు సుకృతాంచితుడైనఁ దపేయ సేవకున్
గ్రూరపు మంత్రి డాసిన సకుంతమతిం బ్రజ లెల్లడింపుచున్
జేరదు నక్రమున్న సరసింబలె, సుగఁఫణింప్రమున్న థా
త్రీపుహమట్లు వానిఁ గులదీపక! విత్తయలక్ష్మధీమణి!

ప్రయోగ విశేషములు

లక్షణజ్ఞుడని పేర్కొనఁబడిన యీ కవి కావ్యమునఁ గొన్ని నీహార
లేశములవంటివి, “విష్ణుశక్తిసు” [విష్ణుశర్మ + కసు] మున్నగునదంత తత్సమపద
సంధులును, “మేసచ్చట”, “అణఁగున్న” మున్నగు క్షార్థక సంధులును గాన
వచ్చుచున్నవి.

కం॥ “లాంఘాలంబ ల్లార్చి

ప్రొంగుచు” మున్నగు పూర్ణబిందు ఖండబిందు ప్రాసములును,

కం॥ “ఆకట చేతను మీరలు

ప్రాకట ఫల సంక్రహమ్ము”

మున్నగు సబిందు నిర్బిందు ప్రాసములును గానవచ్చుచున్నవి. ఆత్మాభి
నను ప్రయుక్తమగు “కొను” థాతు వుండవలసిన స్థలములలో “బుచ్చుక”,

“చేసుక”, “నిర్మించుక” అను రూపములును, “కాజుకు”, “భూతలాధిపుకు” మున్నగునాగమ వివహిత రూపములును గానవచ్చుచున్నవి. “వంష్టించి” యను ద్రవ్యోగము కనబడుచున్నది.

“నానగాలిచేత పడలెల్ల సుక్కెను”

బిడలని సంస్కరించిన యతే భంగమగును. దీనిని గవి బుద్ధి పూర్వ కముగనే వాడినట్లు లోచించుట వలన నట్లే విడువఁ బడినది.

శ్లోకమాశ్వాసము 263 వ పద్యము

కం. “మృతి వొంకెనట్లు చెలిసిక

యతనిం బొడగించి వార లావల నిడి యం

చితగతిఁ జన నతిగర్విత

మనస్కుఁడై యా భవిష్యమతి యున్నంతన్.”

అను దానిలో నాలుగవ చరణమునఁ బ్రాస భంగమైనది. ప్రత్యంతరము లేమిని సాధు పాఠమును బోల్చి ననువు పడలేదు.

“అతి గర్విత

మతయగుచును” నా భవిష్యమతి యున్నంతన్,

అని చూడఁ కొనిన పరిపడును.

గుణాభ్యస్తాతమగు నీ కావ్యమున నిట్టి యల్పదోషములు పరిగణా నీయములు కావు.

దీనిని ముద్రణమునకు సిద్ధపఱచి ప్రాపులను జూచిన నైబ్రరీ పండితుఁడు క్రీ మ్లం ల్లి శతభేష్కశస్త్ర, సంస్కరణీయుఁడు. ముద్రణమునఁ దగు శ్రద్ధగైకొని దీనిని మేలుగ రూపొందించిన “స్వతంత్ర” ముద్రణాలయమువారికిఁ గృత జ్ఞతాభివందనములు.

—తి. చంద్రశేఖరన్.

విషయ సూచిక

ప్రథమా శ్వాసము

(మిత్ర భేదము)

అవతారిక	1
కథా ప్రారంభము	8
వర్ణనానుఁడు - సంజీవకము	11
పింగళకుఁడు - కరటక దమనకులు	12
శివశర్మ - ఆహాభూతి	22
తంతు వాయుఁడు	23
కాకి - పాము	27
ఎండ్ర - కొంగ	28
సింహము - కుందేలు	29
నల్లి - ఊను	33
దమనకుఁడు - సంజీవకము	35
ఒంటె - కాక జంబుక వ్యాఘ్రములు	37
కాకి - హంస	41
టిట్టిభ దంపతులు	43
తాండేలు - హంసలు	44
అనాగతవిధాత, ఉత్పన్నమతి	44
భవిష్యమతి	44
వలిముఖుఁడు - సూచీముఖుఁడు	49
భిత్తువు - కిరాతుఁడు	50
ధర్మబుద్ధి - దుష్టబుద్ధి	51
కొంగలు - ముంగిస	52
ఇరువురు వైశ్య మిత్రులు	54
రాజ కీరము - గణిక	57

ద్వితీ శ్వాసము

(మిత్ర లాభము)

లఘుపతనకుఁడను వాయుసము	63
చిక్రిగివుఁడను పావురము	64
హిరణ్యకుఁడను నెలక	64
లఘు పతనక - హిరణ్యకులు	66

మంథరుఁడను తాండేలు	68
ఇరువురు సన్న్యాసులు	69
ఎలుక - గజమిథునము	70
కాండిలి యను బ్రాహ్మణి	71
బోయ - నక్క	72
చిత్రాంగుఁడను లేడి	75
వ్యాధుఁడు - మిత్ర చతుష్టయము	77
తృ తీ యా శ్వాసము	
(సంధి విగ్రహము)	
కొశాల్పాకములు	81
గార్దభము - చేని కొవరి	86
ఏనుఁగులు - కుందేలు	87
శక కపింజలములు - ముగలి పిల్లి	89
సూర్యులు - శ్రోత్రీయఁడు	92
స్పృష్ట పక్షిమృ - చోరుఁడు	94
చోరుఁడు - బ్రహ్మరాక్షసుఁడు	95
రథకొరుఁడు - వాని భార్య	97
యని - ఎలుక	99
పాము - కప్పలు	102
చతుర్థా శ్వాసము	
(అర్పణాకసము)	
వానరము - ముగలి	107
నక్క - గార్దభము	114
విటుఁడు - వేశ్యమాత	117
బ్రాహ్మణుఁడు రాజు	119

పంచమా శ్వాసము

(అసంప్రేక్ష్య కారకము)

బ్రాహ్మణుఁడు - ముంగిస	122
వైశ్యుఁడు - మంగలి	123
సితుఁడు - అసితుఁడు	127
గురు శిష్యులు	128

ది ద్దు బా టు లు

పుట	సంఖ్య	పద్యము	చిత్రము
1	20	సుతప్రోచు	సుతప్రోచు
3	3	జలనిధుల్, చనకి	జలనిధుల్, చనకి
4	6	సౌమ్యుడౌ	సౌమ్యుడౌ
4	20	విక్రమ లక్ష్మణుంత్రి! బుధశత్రువుల్?	విష్ణుయ భాస్కరేంద్ర! [బుధశత్రువుల్?]
9	12	సంపద చెంపాండ,	సంపద చెంపాండ
11	15	దుగ్ధములు	దుగ్ధములు
13	7	నధ.	నధ.
21	20	బొక్కచు తన్ను.	బొక్కచు తన్ను
31	16	నూతన	నూతన
34	1	మానవ నాయక!	మానవ నాయక
35	3	సంపదలను	సంపదలను
40	2	దానములకంటి	దానముల కంటె
46	46	మనసుదైయా	మతియగుచును నా
47	27	సుఖముండె	సుఖముండె
50	12	యటచు	యటచు
54	8	భూకధాతీ	భూకధాతీ
68	4	మాంసములట్ల నెపుడొ,	మాంసములట్ల యెపుడొ
71	20	బిడ్డ	బిడ్డ
73	18	మాత్రినై	మాత్రినై
83	13	వినమె! చుడి	వినమె! చుడి
88	20	మెయిపోకతో	మెయిపోకతో
84	8	నిలవమనిన	నిలపుచునిన
88	23	నీవెవ్వండవు	నీవెవ్వండవు
85	20	నెప్పుమన్న	నెప్పుమన్న
96	11	నీ యాపులు	నీ యాపులు
101	21	గూబలె	గూబలె
103	24	లక్ష్మణీమణి!	లక్ష్మణీమణి!
111	2	కపిపుంగవ	కపిపుంగవ!
121	8	మూర్తి!	మూర్తి!
121	13	చెవుల పండువు	చెవుల పండువు
123	14	దాతృవ్యమున్	దాతృవ్యమునన్
124	2	సంతాపుండగుచు	సంతాపుండగుచు
124	22	దండముల్	దండముల్
125	27	* బ్రాసభంగము.	* బ్రాసభంగము, యతిభంగమును.

మరా :—3 వ యాశ్వాసము 93 వ పద్యము వలకును గల గ్రంథమున “దొండ” పద్యమును,
 “వెలుగు” క్రియ యందును బ్రయోదశమున వలకును దొరలివడి. వాని సంబంధమున్న శ్లో.

భానుకవి పంచతంత్రీ

ప్రథమాశ్వాసము

శా|| శ్రీరామా కుచకుంకు మచ్ఛపి, అసచ్చీ కౌస్తుభస్ఫూర్తి, కా
థారంబై యురమంతయుం బ్రథమ సుధ్యారాగ బాలాత్కృతాం
త్యా రూఢోదయ కైలరీతిః దనరన్ దా(సన్ను)తుండైన శృం
గారా ధీశుండు వేంకటేశ్వరుండు లక్ష్మీ మాత్యుః బ్రోచుండగన్|| 1

శా|| గౌరీచిత్త సరోమరాశము వియద్గం (గాఢురీ) చంద్రరే
ఖా రాజన్మణిమాలి, పారిషద సంఘ స్తోత్రపాత్రుండు, గం
భీరోదారగుణుండు శంభుండు రహిన్ (బెంపొంద) రక్షించు వి
ద్యా రాజీవభవున్, మహావిభవు లక్ష్మీమాత్య చూడామణిన్|| 2

ఉ|| వారణ రాజవక్త్రుండు దివాక [రశీతక రామరాధిపాం]
భోరుహ సంభవాది సురపూజిత పాదతలుండు విఘ్ననీ
హారవి పాటనార్కుండు గణాధిపుడే కృతి [నాథు భూమిభృ
ద్వార సభాంతర ప్రణుత వాగ్విభవాన్వితుః] జేయుచేడుకన్|| 3

మ|| అరవిందమ్మున నున్న యట్లు నిజగేహంబందు వర్తించి సుం
దర హాపాయు [రనామయ ప్రచుర సత్సంతానముల్ గంధసిం
ధుర వాహ ప్రమదా మణి పనగృహస్తోమాది కైశ్వర్యముల్]
గరుణా పాంగములన్ [బయోఽభిసుత] సంకల్పించు [లక్ష్మీయ్యకున్] 4

మ|| కమనీయోజ్జ్వల భాగ్యుఁ జేయుత మహాకారుణ్య మేపార సం
భ్రమ చిత్తమ్మున [సౌరవాహినికి] భారంబొప్పు సామేని యి
క్క మునీంద్ర స్తుతమూర్తియై యభవు సంకంబందు వర్తించు శీ
తమ (హిభృత్సుత) బ్రోచు లక్ష్మవిభు మందారాభ విశ్రాణున్|| 5

ఉ|| అంబురు హాసనానన గృహంతర భాగమునన్ వసించి లో

య్యం బుజనేత్ర విద్యలకు నాకర మయ్యెడి దేవి భారతిన్
గంబు సమాన కంఠి నధికంబుగఁ గొల్పెనఁ గార్య సిద్ధిన్

7

ప|| అనియివ్విధమ్మున నిష్ట దేవతా ప్రార్థనమ్ము చేసి,

8

సీ|| అఖిల జనలకు రామ కథామృతమ్ము
గలుగుఁ బ్రవహింపఁజేసిన కవివరేణ్యు
సుభగచారిత్ర మునిజన స్తోత్రపాత్రు
నేక మనమునఁ గొల్తు వాల్మీకి నెపుడు||

9

స|| భారత వాగ్భణితులను న
నారత కలి కలుషతిమిరమణఁగించుచు వి
ద్యారూఢినవని దనరిన
పారాశర్యుని సుతింతుఁ బరమప్రీతిన్||

10

సీ|| కావ్యత్రయము నాటకంబులు రచియించి
ఘనకీర్తి నొందిన కాళిదాసు
నహరిశిహరల విద్యలచేత మెప్పించి
యుర్విజ్వేనిన మయూరు బాణుఁ
దెలుగునఁ బొండవేయుఁ కథఁగూర్చి పెం
పెక్కిన నన్నయఁ దిక్క నార్యు
భాగవతమ్ము, నా వృత్తి గావించి
పాలుపొందు బమ్మెర పోతరాజుఁ
జతురు శ్రీనాథు భాస్కరు శంభుదాసు
రంగనాథుని ఘను నాచిరాజు పోముఁ
దలఁచి తక్కిన కవుల ముదమునఁ బొగడి
కరముఁ బెంపొందవారల కరుణవడసి||

11

ప|| ౪. నొక్కప్రబంధమ్ము నిర్మింపంగోరి పురాతన కవీంద్రులచేత
మున్నఖిల మ్మురచింపబడె నాకు నిప్పుడెయ్యది గలుగునో యని విచారిం
పుచునున్న యశవరమ్మున.

12

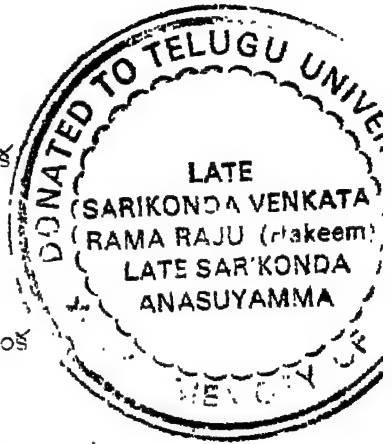
సీ|| తనయరుల ఖిలగోత్ర శుమాధర తట

తన (దు) గుణమ్ములు (దనరి) పద్మ భవాండ
 (కాండసుం) పూర్ణ విఖ్యాతి నొంద
 తనదాన జలనిధుల్ వనధి యాదో జంతు
 సంతతికిని సంతసమ్ముడేయ
 తన ప్రతాపాష్మ మార్తాండ (బింబమురి) పు
 ధ్వాంత సంతాన మదంబడంప, c

గీ॥ బరగు శ్రీ కృష్ణరాయ భూపాల కార్య
 భార ధారేయుఁ డధార్థి పారిజాతుఁ
 డలఘు విభవమహేంద్రుండు (నధిపవిధి)ప
 రాయణుండగు లక్ష్మీనారాయణుండు॥

13

సీ॥ వేదశాస్త్రపురాణ విద్యా ప్రవీణత
 నొప్పు విద్యజ్ఞు లొక్కవంక
 సంస్కృత ప్రాకృత శబ్దార్థ విదులగు
 సుభయ భాషాకవు లొక్కవంక
 సంగీత సాహిత్య చతురత నవనిఁ బెం
 పొందిన నేర్పరు లొక్కవంక
 బహువిధ విద్యలఁ బరిణతిఁ బొందిన
 యురుజన సంఘమ్ము లొక్కవంక

గీ॥ నాదిగా గల్గువారలు నపరిమితము
 గాఁగఁ జాలుపొందఁ జూచి సంకల్ప సిద్ధుఁ
 డఖిల భాగ్యుండు చిట్టిన యతని తోడఁ
 బలికె సంతోష హృదయ సంపన్నుడగుచు.

14

కం॥ ధన నిక్షేపము గృతియును
 దనయుండు నల్లెల్లు దేవతా భవనమ్మున్
 వనము తడాగమునన నివి
 (జననంతముగ) దనరు సప్తసంతతులందున్॥

15

కం॥ తలపోయఁ గృతియ జగతి
 తలమున నాచంద్ర సూర్యతారకమై ని
 ర్మలకీర్తిలతకుఁ గుదురై
 నిలుచుగదా యనుచుఁ బలుక నిపుణత వెలయన్॥

16

సీ॥ మందాకినీ చంద్ర మందార చందన
 సితకీర్తిజగు నరసింహభట్టు
 పతికార్యహిత నయోపాయమ్ములను [ముగం
 ధముఁ డనఁజాలిన] నరసిమంత్రీ
 నృపసంఘాంత నృసింహ ధీమాన్ న
 ధిష్ణుడౌ నరధాన కృష్ణ ఘనముడు
 నానా [విధ] కళా ప్రవీణత విక్కుల
 వెలసిన భరతము విష్ణుభట్టు

గీ॥ మొదలుగా నున్న వారలు మోనమునను
 వరుస నందలు విన్నవించిరి ప్రధాన
 నరక! మీతలు పొప్పు భూనలయమునను
 చల హరిశ్చంద్ర రామచంద్రులకునైనఁ
 గీర్తి యున్నతికెక్కట గృతులగానె!

17

ఆ॥ అశ్రితుండు మీకు నాంధ్రభాషా విశా
 కదుండు భానుకవి, కరమ్ము వేడ్క
 చనినోత నెద్దియైన ప్రబంధము
 నేయఁబనుపు మధిక ధీమాతమంగ

18

మ॥ నరవాన్వైఖరి లక్షణజ్ఞతన శ్రీరాజాన్వయ భూతి భూ
 చ మాన్యప్రకృతిన్ బుర్రాతన సుకార్య ప్రాధిమన్ భారతీ
 నర మంత్ర ప్రతిభన్ మహేశ్వర నేవాన్వయ (నిన్ బోలరు)
 ర్వకలో *విత్తయలత్తుమంత్రీ] బుధసేవ్యమ్ములో?భవద్భాగ్యముల్ 19

మ॥ అని కృతిపతితోడఁ జిట్టనామాత్యుండు వలుక నాతండు సంతో
 షాతి శయంబున వలైయని కర్పూర సమేతంగాఁ దాంబూలంబును జాం
 బూన దాంబ రాభరణమ్ములునుఁ జామరాందోళికా విభవమ్ములును సేక
 భోగ గ్రామంబులు నొసంగి బహుమాన పూర్వకంబుగా ననిపిన నేనును
 నమ్మహా ప్రధాన శేఖరు నిట్లని వినుతించితి.

20

సద్గ్రంథ॥ లక్ష్మీ కారుణ్య వీక్షాలయ శుభకల నాలంకృత స్ఫూరతేజా!
 లక్ష్మీకాకార! వాచాల సదురగ (సమల్లాఘ!) వంశ ప్రతిస్తా!
 సుహృద్భృ లేఖ కార్యస్తుత విభవ! కళాస్తోకవిత్తార్థ పుత్రా!
 లక్ష్మీ నారాయణా! దోష్ట సితవిలేరణో ల్లాస వర్ధిల్లు ధాత్రిన్! 21

సగ్ధర॥ నామ ప్రఖ్యాతి సీతస్మధుర మృదుల సస్మంజు భాషా మనీషా
సామగ్రిన్ పాదు భక్తిన్ సరసగుణ పరిష్కార రేఖా ప్రసక్తిన్
సామంతోద్భావ నాదిక సచివ గుణములన్ సన్నుతిస్మించితౌరా
శ్రీ మద్విత్తయ్య లక్ష్మ! స్థిరమతి విభవాశీ విషాదీశ లక్ష్మ! 22

వ॥ అనిస్తుతియించి యమ్మంత్రముణిఁ గృతీశ్వరుం గా నియమించి తదీయ
పంశావతారంబభి వర్ణించెద॥ 23

శా॥ భారద్వాజ పవిత్ర గోత్రమున శుంభల్లీలమైఁ గేశ వ్రం
డా రూఢింబ్రభవించెఁ గీర్తియను స్వచ్ఛాంభోనిధిన్ బుద్బుదా
కార భ్రాంతి నజాండ పంక్తిదననన్ గజ్జాంబుద శ్రీద మం
దారోదాన గుణమ్మునన్ సరస విద్యా ప్రాడిఁ గీర్తింపగన్ 24

కం॥ భామామణి యగు గౌరమ
యా మంత్రవరేణ్య భార్యయై పరగె లస
త్సీ మంతిని మునునోచిన
వోముల ఫలమిదియ యని తనుంబ్రజ వొగడన్॥ 25

కం॥ వారల పుణ్యంబునఁ బెం
పారగ నుదయించె విత్తలామాత్యుండు గం
భీర గుణవారిరాశి సు
ధారుచి పమకీర్తి ధీరతా మేరువనన్ 26

ఉ॥ సాగసశాత్రవాంకము వృషధ్వజ కంధర నీల మప్సవి
గ్వారణ గండదానజల ప్రంకము దుగ్ధపయోధి మధ్య ల
క్ష్మీ రమణాంగ కృష్ణరుచి కేషదృగం చిత నీల కాంతినిం
పారగఁ గప్పు విత్త సచివాగ్రణిఁ బొందినకీర్త ల్లెడన్ 27

సీ॥ గజపతి మెప్పించి కనక ఘంటలు గొని
విద్యా ప్రవీణత విసుతికెక్కె
సతతాన్నదానమ్ము సాగి[ంచి భూ సురో]
త్తముల [నే]ప్రాద్దు నెయ్యమునఁ బోచె
జగహిత కృతి కృతాభ్యాస కీర్తి స్ఫూర్తి
పాలుపొంద భూషణమ్ముగఁ దహర్చె

ధక్మమ్ము గుణము చక్కమ్మును దనతోడు
నీడలు నాగ వర్ణింప దనరె

గీ॥ ననసి నానాస్థిజన పరివ్రాంధకార
పక్షిల మణిగించె ననవింద బంధుబోలి
సఖుల పాలికి కల్పవృక్షమ్ము నలజ
మంత్రి మాత్రుండె పితృయా మాతృవరుడు

28

గీ॥ ఆతనికీని భార్యయై రుక్మమాంబయపుడు
జేనతా గురుభక్తి యతిధి సపర్య,
పతి సమారాధన క్రియా పరత, తనకుఁ
గరము వెంపొంద భూషలుగాఁ జెలంగె

29

చ॥ వారిరువుర భాగ్యవశంబున

30

సీ॥ ప్రత్యర్థి పార్థివ పట్టణ ద్వారకావాట పాటన బలోజ్జ్వలభుజుండు
సప్త సముద్రాంత శైలోపరిస్థలీ । సుకీర్ణ గుణలతా సంచయుండు
[హరజటా] నిర్గత సురధునీ భంగనిర్వాహద జృంభిత వాగ్విరాజితుండు
చక్క మంత్రిలలాట చారు భాగ్యాక్షర సంహృతి దీప్త విచక్షణుండు 31

గీ॥ సజ్జన వ్రాతచైన్య తుమార హరణ
కమల మిత్రుండు కవిరాజ కల్పశాఖ
పంచబాణ నిభుండు పయించె బంధు
రక్షణము నేయ లక్ష్మీ నారాయణుండు

32

చం॥ అ మలినఁ చందనా [స్పృహమునాయత] వృత్త గుణమ్ము చారు భో
గము గల లక్ష్మీ మంత్రి కరకంజము జేరినయట్టి ధాత్రి క్రో
డమునకు వ్రీడఁ జేసి జగదంబుల [గచ్ఛపు] దుచ్చమాడి లో
కములను శేషు దోష యతుగా నొనరించెను సార్వకాలముకా

33

సీ॥ ఏ మంత్రినిత కీర్తి మీర కర్పూరనీ
హార హారమ్ముల నపహసించు
నే మంత్రి శేముషి భీమ విక్రమ [మరి
రాజన్యులకుఁ గూర్పు రంభపొండు]

నే మంత్రి దానమ్ము జీమూత వాహన
శివ బలికర్ణుల సిగ్గునటము
నే మంత్రి సౌందర్య మింద్రాశ్మజ మనోజ
ధనదజులకు విన్నదనము నేయు

గీ॥ సఖిల భోగ వినిర్జితహరిహ యుండు
[సచివ మాత్రుండె కవిబుధ ప్రచయ సురభి]
[కృష్ణరాయ దయావి] వర్ధితరమావి
రాజి కరణము లక్ష్మీ నారాయణుండు॥

34

శా॥ దానంబందుఁ బ్రతాపశక్తియు విద్యా ప్రాధి [సద్బంధుమి
త్రానూన ప్రియవర్త నమ్మునను సప్తాంగ తుమారక్ష ల
క్ష్మీ నారాయణునామ మెన్నుదురు గోష్ఠీ సుప్రయోగమ్ములన్]
నానా రాజ సభాంతరమ్ములఁ గవీంద్ర శ్రేణి యత్రాంతమున్

35

గీ॥ పుణ్య గుణ దాన భోగ విభూతిఁ దనరు
పా...పార్వతియునుగడు నొప్పు మిగులఁ
దనకు నిల్లార్ద్రు గాఁగ భూతలమునందు
రమణఁ జెలువొందె లక్ష్మీ నారాయణుండు

36

ప॥

37

క॥ తనుఁ బశ్చిమాబ్ధి పాలకుఁ
డన దిక్కులఁ జేరువడసి యఖిల సుకృతులన్
దనరిన వికృష్టాడయఁడు?
తనయుడుగా లక్ష్మమంత్రి దద్దయు వెలసెన్

38

ప॥ ఏవం విధ గుణగణ...

39

క॥ శ్రీరాజిత భవనునకు న
పార యశశ్చంద్ర కాంత బహుభవనునకున్
బౌరాణిక కవి భట మం
దారునకును దాన, వారి ధరధీరునకున్

40

క॥ లాలిత మహిళా నవ పాం

బ్రాలేయకర యశోమా

లాలంకారనకుఁ జిత్తజాకామనకున్

41

కం॥ బాహుసి నిహతే రిపుసం

దోహవిమద్దన కళా చతుర్బాహునక

వ్యాపాత భోగజితాంబుద

వాహునకు రమాపయోజ వనగేహునకున్

42

కం॥ దాన జలధౌత విప్ర వి

తాన భయానక దరిద్రతా పంకునకున్

దానవ మథన పదాబ్జ

ధ్యాన మహాపుణ్య శశ్వదకళంకునకున్

43

కం॥ నానా మహీశ మహితా

స్థానీ (జేసీ) యమాన చంచద్దణ సం

(తాన) యుగంధరునకు ల

క్షీ గారాయణున కర్ణి చింతామణికిన్

44

వ॥ అభ్యుదయ పరంపరాభి నృధిగా నా యౌనర్పం బహునిన పంచతంత్ర
యను మహా ప్రబంధమునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన—

45

సీ॥ కమనీయ సాలబద్ధ మణి ప్రభాచ్ఛటా

శబలితాకాశ దిశా *తటమ్ము?

సాధాంతర స్థిత స్త్రైణ రుచిర రూప

రేఖా విజిత నిష్ఠరి గణమ్ము

నానావిధ సుమప్రతాననూత్న రమా వి

చిత్ర తాపహసిత చైత్రరథము

సంతత మద వారి సామజ (సంభావి)

తా కాలవర్షాగ మాభ్రచయము

గీ॥ ఘన (నవాగరు) ధూపిత గంధవహము

త్యాగి నృపముత వాసి తదుగ్ధార్ణవంబు

స్వర్ణరథ పరికల్పిత స్వర్ణ ధరము

భువన మాన్యమ్ము పాటలీపుర వరంబు

46

వ॥ అమ్మహా నగరమ్మున కధిశ్వరుండగు సుబర్హనుండు

46

సీ॥ తన దృష్టి యష్టదిగ్దళ మహిమండల

పద్మాంతరస్థమై పరగుచుండ

తన రూపమంగనా జనమానసములకుఁ

బంచ శిలీముఖ భ్రాంతిజేయ

తన కీర్తి సతి జగత్త్రయ రమణీయసా

ధాభ్యంతరమ్ముల నాడుచుండ

[తన ప్రతాపాగ్ని శాత్రవకాసన నమ్ముల]

వై, ననారతమునుఁ బ్రజ్వలించ

గీ॥ గంధగజ గోత్ర భూమి భృత్కచ్ఛపాహి

పాల [కిటిరాట్] ధురంధర బాహుభీమ

శక్తి సంపద బెంపొండ, సత్యనిరతిఁ

బొలిచె ముందటి రాజులబోలి యతఁడు

47

వ॥ అంత నమ్మహి వల్లభుం డొక్కనాఁడు సమస్త విద్యా విధిజ్ఞులగు
తిథిజ్ఞులును వధికతర ప్రబంధ నిస్తుండ్రులగు కవీంద్రులును, అఖిల పురాణ పారి
ణులగు పౌరాణికులును పరరాజ రాష్ట్ర విభేదన సీతి తంత్రజ్ఞులగు మంత్రు
లును, నిజ కృపా పాత్రులగు సుత్తమ క్షత్రియులును, గొలువం జెప్పొంగం
బుండి తన కుమారులు సీతిశాస్త్ర పారంగతులు గాకుండుటకు హృదయం
బున విషాదంబు నొంది సభా జనమ్ములు విన నిట్లనియె.

48

చం॥ అలఘు కళా వివేక విభవాదులఁ బెంపగు సూనుఁ డే క్రియన్
గలుగడ యేని, భార్యఁ దన కౌగిలి జేర్చకయుంట మేలు ము
న్నలిగి ఋతు ప్రసంగతుల నంటక యుండిన మేలు, గర్భమై
పాలిసిన, వంశ్యునై, రమణి పుట్టిన మేలు ధరా తలమ్మునన్.

49

కం॥ ఘన విద్వాంసుండు ధార్మికుఁ

డును గాకుండినఁ దనూజుండు ధర్మిణిన్

ట్టని పిదుకని మొదలైన బో

లిన వాడరయంగ సూక్ష్మ లిఖితాచారాన్

కం॥ ఏలా! నరునకుడనయా

జాలము విద్యావిలాససత్యచోల

క్షీర లలితమూర్తి యొక్కడ

చాలు దలహాయ లక్ష్మీసచివ వరేణ్యా!

51

గీ॥ చోరులహరింపలేకు భూపాలుర

నలని బాధలేడు వాయువహ్ని

హరి [భయము] వారయ దారయవిద్యా భ

నంబు వసుమతిన్ ద్రువంబుగాచె!

52

కం॥ ఆయమాన్ద సీత విద్యా

నయముల నేఘనుడొకో! పునర్జన్మలంగా

నయమొప్పజేయు నతి గ

ర్వయుతుల నాసుతుల నతను వశదుర్మతులన్.

53

కం॥ అనిన నృపుజూచి విద్వ

జ్ఞన పండితుడైన విష్ణు-శర్మను విప్రు

డనువెడ్డ నాటునెలలకు

ననఘా నీయాత్మజుల మహాత్ములఁ జేతున్.

54

ప॥ అనిన నమ్మహీకాంతుండు నితాంతసంతోషమ్మున నతని నఖిల వస్తు సంచయమ్ములం దేలించి నిజకుమారుల నర్పించిన నతండును వారలం దోడ్కొని (యాత్మ) విద్యామంటపమ్మునకుం జనుడెంచి మిత్రభేద, సుహృద్భాగ, సంతతి, విగ్రహ, లబ్ధినాశనా, సంప్రేక్ష్యకారిత్యంబులను పంచతంత్రంబులు కల్పించి యందుఁ బ్రథమతంత్రంబగు మిత్రభేదం బెఱిగించువాఁడై యిట్లునియె.

55

చం॥ చెలిమి యొనర్చినన్ గపటిచేఁజెడుఁ దథ్యము తొల్లి కానన

స్థలమున సింహగోవిధులు చారుతరమ్ముగ మైత్రిఁజేసి ని

శ్చలమతి నుండువేళ నొకజంబుక వల్లభుచే విరోధముల్

గలుగవె! యొండాకళ్లకనఁ, గౌతుకమానసులై కుమారకుల్.

56

ప॥ మహాత్మా! యెవ్వధంబునః..... నెఱింగింపుమనిన విష్ణు శర్మయు వారల మనః ప్రియంబులం దెలిసి యా కథఁ జెప్పందొడంగె నది యెట్లునన మును దక్షిణాక్షమునన్.

57

మ॥ మహిళారూప్య మనంగఁ బట్టణము రమ్య [ప్రాంశు] హర్మ్యపరి
మహితోద్యాన సరోవర ప్రతతులన్ మాతంగవాహావళిన్
బహుఘంటాపథ యంత్రవప్రపరిఖా ప్రాకార కూషమ్ములన్
మహనీయం [బగుసప్త స] స్తి విలసన్మార్గోప [రోఢోన్నతిన్] 58

గీ॥ అందు వర్ణమానుడను నర్తకుడు గలఁ
డతఁడు నేర్పుతో బెహారమాడి
వచ్చు లాభధనము వసుమతీసుర దేవ
తార్పణమ్ము నేయునాత్మఁ దనరి. 59
న॥ అతఁడు పెద్దయుఁ దన హృదయమ్మున నిట్లు తలపోసె. 60

కం॥ సీరులును ఘనవిభవముల,
స్థిరములు తనతోడవచ్చుఁ జేసిన సుకృతం
బరయగ నది పరికింపగఁ,
బర సుఖ కారణము నూత్నభరతాచార్యా! 61

కం॥ [జలదానో] కహగోవ్రజ
జలఫల దుగ్ధమ్ములట్ల సత్సంపదలున్
దలపంగఁ బరహితార్థమె
విలసిల్లు ధరాతలమున విత్తయలక్షా! 62

సీ॥ పుత్రపౌత్ర కళత్ర భోగభాగ్య స్వగా
త్రంబులు దలచి, నిత్యములు గావు
నమర విప్రులకు యోగ్యముగాని విత్తంబు
చోరనృపతులచే [జూట] వోవు
పరహితమునకును బాధేయమగు పాత్ర
దానమ్ము భక్తియు క్తముగఁజేయ,
నని, యంత బేహారమున కేగనూహించి
వర్ణమానుండు సర్వార్థములను

గీ॥ నింబలగఁ గూర్చికొని సంభ్రమం బెల్లవఁ
గదలి నందక సంజీవకంబులనంగ
నటలు వృషభమ్ము లుభయపార్శ్వములఁ గట్టి
ధనికులగు మిత్రబాంధవ జనులతోడ, 63

౩॥ అయ్యవసరంబున నతిజనంబునం జననొక్క విషిన ప్రదేశంబునఁ
బ్రహ్మాదనశంబున నెరకలుఁగులో సంచీవకంబు కాలువెఱిగిన నతండు ధనవం
తుఁ డగుటఁజేసి వెండియు నొక వృషభంబుఁ బుచ్చుక తచ్చకటంబున నమ
రించుకొని.

64

ఉ॥ పొన్నచు వత్తకుండు వృషపుంగవు రక్షయొనర్ప నొక్కనికొ
గానలిసిల్పి వాని కధికంబగు రత్తమొసంగె నత్తటికొ
జీవము వొనకుండఁ గృపచే వృణవారి యొసంగి వేడ్క సుం
జీవకుఁ బుండరీకములచే బడకుండగఁ బ్రోచె నాతఁడుకొ.

65

౪॥ ఇవ్వీధంబున వత్తకపుత్రుండు పెద్దకాలంబు నా వృషభంబును
గాచి వేటటంబొంది కాలురాకునికి నా సంచీవకుని విడిచి, చని వాడది మృతిం
బొందె నని వత్తమానున కెఱింగించిన నతండును పయ్యినద్యాహమ్ము
వైత్రార్జితంబగుటం జేసి విషాదంబు నొందె నంతనక్కడ.

66

క॥ జొంకములు గొనిన పచ్చిక
గుంపులు మేసచట వృషభకుంజరండను మో
సింపుచుఁ జరణముదట్టి చ
రింపఁదొడఁగె వనమునందు రేపును మాపుకొ.

67

ఉ॥ వారణ రాజకుంభమును వ్రక్కలుజేసి తవీయర క్తముల్
సారెకుఁ గ్రోలిక్రోలి సరసంబగు మాంసము మెక్కి తుంది లా
కారబలంబునకొ మృగనికాయము దిక్కులమీఱి గర్వ వి
ద్యారుచి బొల్పుఁ బింగళకుఁ డన్మృగవల్లభుఁ డవ్వనంబునకొ.

68

౫॥ విలిసిల్లుచుండి యతం డొక్కనాఁడు సమస్త మృగమ్ములు గొల్వ
యమునా సమీపమ్మునఁ గ్రుమ్మరుచుకొ బ్రళయకాల బలాహత గర్జనాన్నిభం
బగు సంచీవకు భయానక ధ్వనంబొకర్చించి కలుషిత స్వాంతంబై తనలో
నిట్లనియె.

69

క॥ తనభీతియుఁ దననేరమి
తనధన హానియును దగిన తన మర్తంబుకొ
దన గృహరంధ్రం బెప్పుడు
ఘనునకు గోష్ఠముగవలయుఁ గరణికలమ్మె!

70

కం॥ అని తలపోయుచు మహిబొడ

మిన యద్భుత సాధ్వసంబు మృగసందోహం
బున కింతయు నెఱిగింపక

ఘనమగు గోప్యముననుండె గడుఁ నేర్పమరక్కా.

71

గీ॥ తన్మృగేంద్ర పరివృషప్రథాన సుతులు

గలరు ఘోరవ భక్తులు కరటకుండు

దమనకుండన నీతి విద్యా ప్రవీణు

లలఘు బలులింగితజ్ఞులు ననఘమతులు.

72

ప॥ తన్మమయంబున నయ్యిద్దటిలో దమనకుండు కరటకుంగనుగొని
యయ్యా! ఈ మృగేంద్రుండు జలాభిలాషియయ్యు మన సంచారండ్లై
ఁనుండుటకుఁ గతం బెఱుంగుచేయన నతండ్రి మృగము మనకుఁ బెలియం బని
యేమియని యిట్లనియె.

73

కం॥ ధారుణి నెవ్వండవ్యా

పారంబుల దిరుగుఁ *జేతపతి? సదసంబుక

జేరునతఁడు తరుచీలయు

వారక పెడబాపినట్టి వానరు భంగిక

74

సీ॥ అనవుడు దమనకుండది చెప్పుమనఁ గర

టకుండు మున్నొక్కపట్టణ సమీప

మునను దేవాలయంబునకుఁ గూర్చిన మ్రాసు

వ్రయ్యలు వారంగ వైచి దాని

నడుమ చీలఘటించి నరులేగఁ గానల

కరుగుచుఁ గపిసంచయమ్ముచేర,

నందొక శ్రోతి [దిష్టాంతకప్రేరణఁ

దటుకునఁజీల] మీదటికి నుడికి

గీ॥ స్తంభవిరాంతరమునఁ గోశములువేల

పాణిదంతమ్ములను జీల బలిమిదించి

యుగ్రవధుఁ బొందెనట్లు గాకుండ మెలఁగ

వలయు మతిమంతు లుచిత (స) ద్వర్తనముల.

75

ప|| కాపున సేవేళ మనకు నిన్నటి భుక్తశేష మృగామిషం బసుభు
వింపవలయు, పోదమనిన దమనకుండు వానింజూచి యాహారమాత్రార్థి వెట్లు
రాజనేన నేయనోపుదనినఁ గరటకుం డిట్లనియె.

76

చ|| పరుల మదంబుదెంచ దన బాంధవకోట్లను మన్నిదిక్కులకా
గురుతరక్షింపించ నన కోరికలెల్ల పలించ రాజశే
ఖరులను సజ్జనాళీ కలకాలము గొల్పుటకాక, పొట్టకై
తనముగఁ గొల్పినేల కులశేషక! విశ్వయ లక్ష్మధీమణి!

77

సీ|| ఉదరపోషణముననుండఁ దె కొక్కెర
చండియై జీవన స్థలములందు
శూద్రనివాసము చుట్టున నెంగిల్ల
తనియుండఁదే కుక్క దినదినము
భోజనములుగ ద్రరాజనోచ్ఛిష్టముల్,
కాకులుండవై చిరకాల మిలను
గ్రామసూక్తములు కష్టపక్షముల
బ్రతుకవే చేహుడి బ్రాంతిచేత

గీ|| పరులరక్షింపనోపని నరుల జన్మ
ములు దలంపఁగ నట్టి నయలఘుకీర్త
లలఘు కార్యములకుఁబూని యధికులగుట
లాలితంబగు విశ్వయ లక్ష్మధీర!

78

ప|| తుద్రనదీవిధంబున వివేకశూన్యుం డల్పజీవనంబునకా బరిహాస్య
మనోరథుండగునని పలికినఁ గరటకుం డతనింజూచి యిప్పుడంచితకార్యం
బెయ్యది చెప్పుమనిన సతం డిట్లనియె. మన విభుండగు మృగనాథుండు సాధ్వ
సమనంబునం బరివార సహితుండై యున్న వాడనిన నది నీ వెట్లెఱుంగుదు
వని కరటకుం డడిగిన దమనకుం డిట్లనియె.

79

గీ|| పలికినంత నెఱుంగు పశువులు, దలపోయ
సంజ్ఞ నెఱుంగు దంతి, సైంధవములు
నొరుల యింగితము లూహ నెఱుంగుట
తేలివి, లక్ష్మమంత్రి! ధీమతే!

80

వ॥ అట్లు గావున నా ప్రజ్ఞాబలమున నెఱింగితి ననం గరటకుం డతని
సిరీక్షించి రాజు నుపాసించు సమయ మెఱుంగఁజేయు మన సమనకుం
డిట్లనియె.

31

క॥ కొఁప ప్రసాదగుణములు

భూపాలునియందఁ దెలిసి బుద్ధి నధికుడై

చాపల విరహిత హృదయం

డై పెంపునఁ గొలువ, నధికుడగు సేవకుడున్.

32

గీ॥ అనినఁ గరటకుం డిట్లను ననవసరము

నందు మున్నొక్కనాడు నీవరుగ విభుడు

మిగుల విలపించె నీవేళఁ దగుఁ జనవునఁ

బోవ, ననవుడు నాతండు బుద్ధిబలికె.

33

వ॥ ఎవ్వధంబుననైన నుపజీవులకుఁ బరివృథసేవ విశువవచ్చునే యని
దమనకుండు వెండియు నిట్లనియె

34

క॥ పతి, యంగనాంగసుగ

స్థితిఁదాఁ జేపట్టినట్లు చెనట్లులనై నన్

సతతమ్ము డాసి కొల్పిన

నతికరుణను బ్రోచు, వారి చననీవతియున్

35

వ॥ అని చెప్పిన గరటకుండు దమనకుతో నీవు పతిసన్నిధికిం జని
యచ్చట నతని చిత్తమ్ము వచ్చునట్లుగా నెవ్వధంబునఁ బలికెదవనిన నతం
డతని కిట్లనియె.

36

క॥ ఒరులాడిన వాక్యమ్ముల

సరవిం బ్రతివాక్యములు ససృజితో వాడమున్

ధరణిని బీజమ్ములు దా

మురు వృష్టిని బొడముకరణి నుచితమ్ము గుచున్

37

క॥ గురువైనను భటుడైనను

బరిభవమును బొందు మనుజుపాలకు చేతన్

సరసత్వము సమయోచిత

మురువాఞ్చా వినియును నెఱుంగు గోకులును దగజిన్

కం॥ భారము లేదు సమర్థున
కారయ పరదేశమెన్ని యతివిజ్ఞానకున్
దూరమ్ముగలదె సాక్షి!
వేరీ! ప్రియనాది కరుణ విత్తయలత్నా!

89

ప॥ అని యివ్వినందుకు వన పలుకుచును బ్రత్యుత్తర మొసంగిన సంత
సిల్లి దమనకా! నీకు ఘనరంబగు మృగవాజు నేవనం బోయిరమ్మనిన వల్లెయని
దమనకుండచచ్చెట్లు వాసి,

90

చ॥ జవమున నా మృగేంద్ర విభు సన్నిధికింజని వందనమ్ము గౌ
రవమునజేయ నాతడు కరంబు ముదమ్మున దేలి మంత్రి పుం
గన! చిరకాలమయ్యె పొడగంటిమినేడను నంత, జంబుక
ప్రవరుడు డాసిపల్కె మధురంబగు వాక్యములుల్ల సిల్లంగన్.

91

ప॥ దేవా! భవచ్చరణారవింద నేవకుండ, నీనేవకంటె నా కన్యంబొండు
గలదే యేనిప్పుడు రాచకార్యం బెఱింగి నీ సమ్ముఖిరంబునకుం జనుదెంచితి,
నని తత్ప్రసాద వనంబగు వదనంబు విలోకించుచు దమనకుం డిట్లనియె.

92

గీ॥ [సమ్మి] భృత్యుండనుచు నన్ను జూడకుదేవ
వచ్చి హితము నేయువాడు ఘనండు
పావకంటకంబు వాపుట కరయంగ
ముసలమేల! వాడి ముల్లుగాక

93

కం॥ ఇడుములు వొందిననైనను
విడువరు ధైర్యమ్ము నతి వివేకులు దివియన్
బుడమిన్ దలక్రిందైనను
విడుచునా [కో! మిడు] తతతులు విత్తయలత్నా!

94

కం॥ హలికుండు సమస్త బీజం
బులు నుర్వరంజల్లి పిదప మొలకలచేతన్
ఫల మెఱిగెనట్లు హృదయం
బుల కార్యఫలమ్ము లెఱుంగ బోలు సుమతీకిన్॥

95

కం॥ తొడవులక్రియ భృత్యుల నిలి
పెడుచోటుల నిలువవలయు వృధివీక్షుండు పెం

వడం, చటుగాక తక్కిన

పడబడు గావ్యములు తర్విధంబున వలడన్.

96

గీ॥ కనకధరామణ సమచిత్ర కన్య మౌక్తి

కమ్మ లోహనం గట్టిన కళణి నధిక

[వెధుల] పతి హితమతులంబు వెలయుభటులః

గూర్పు సిరికన్య పురుషులం గూర్పజనదు

97

చం॥ జనవిభుం డజ్జుడైన పరిచారులు బుద్ధిపక్షింబు, లక్ష్మీచోఁ

బనులొనరింప నచ్చుకింక బ్రాజ్ఞులుచేరక, నక్తివారు లే

మిది, బహునీతిశాస్త్రముల మేలు గ్రహించగ లేడు నీతి హీ

నుని నృపు నెంతవానిని మనుష్యులు లోతురు భూతలమ్మునన్.

98

అ॥ వె॥ ఘోరకాంత రాజగుణములచే నుప

జీవి సంతతికిని జేరరాక

వచ్చుటయును గల్గి వనజంతుమణులచే

నుపధివోలె నధిపుడుండవలయు.

99

అ॥ వె॥ ప్రైత్రచిత్ర భానుచంద్రమ్ము పెనుపాంశ

వెట్టకోర్చి విభుండు వెతదలంప

కళిలజన మహిమహావలీ హృదయముల్

చెలంగి పల్లవింప జేయవలయు.

100

ప॥ అని యివ్వించున [విన్నవించి] నిఖిల మృగజీవిత సాహాయజ
చతుష్క! నన్ను నీయించలి భక్తియొక్కగా నెఱుంగుమని భేరవ ప్రవసుం
డిట్టనియె.

101

చం॥ హరియును పోత్రిగాత్రధనుడైన శరణమృగంబు ఛాగరూపమై

సరసిజ బాంధవుండు హయసంహనుడన్మృ [శుష్ముక్] మహేంద్రరాం

బురు హభవాది దేవ పరిపూజ్యులుగారె మృగేంద్ర! శౌర్యభా

సుర! నను నక్క మాత్రముగ్గజుడకుమో మది నీకు బూజ్యుడన్॥

102

ప॥ అని పలికిన, బింగళకుండు మడియ ప్రధాన పుత్రుండవగు నీవు
పూజ్యుండవు [గాక] తిరస్కారార్హుండవే! యనినఁ బ్రహృష్టమనస్కుండై
దమనకుండిట్టనియె.

103

సీ॥ ఆధిపతాభోవాంశ సమగుచు నిచ్చట
 నిలచిన కార్యము దెలుపుమనిన,
 పమనక! మద్దనాంతరమునన యకాల
 ఘనఘనాఘన ఘోర గర్జతోడ
 పరిపాలు నొక్క నిస్వారము విని దాని
 గమనింప సత్త్వవిఖ్యాతుఁడెందు
 గలదని చెంత నిక్కడ నిల్చియున్నాడ
 [నన విని] యేల భయము నీకు

గీ॥ * జెప్పు మల్పనధికుఁ జేసెద వలుగు నీ
 రములచేదఁ బోదె, రాజ మంత్ర
 రక్ష [లేకనృపతి] రక్షణంబునఁ గార్య
 మనఘ! యింత విఫలమగు దలంప

104

కం॥ మును మృగధూర్తకుల నా
 భునిచే దెలియంగబడిన దుందుభినాదం
 బును బోలె నధిష! యేతద్
 ధ్వని యిప్పుడు మనకుఁ దెలియదగుచని పల్కెన్॥

105

ప॥ అనిన విని మృగవిభుం డదియెట్లుని యడిగిన చమనకుండాను
 పూర్వీకంబుగా నెఱింగించువాడై యిట్లుని చెప్పంపొడంగె-మన్నులంబ
 కట్టుండను జంబుక సత్తముండధిక తుత్పరవశుండై యొక్క భగ్నవాహినీ
 సమీప స్థలంబునఁ గ్రుమ్మరుచు నొక్కనాడు వాతాహతభేరి నినాదము
 లాకర్ణించి భయమునొంది తన యంతరంగమున నిట్లుని చింతించె

106

క॥ మిక్కిలీ నాకటిచేతం
 జక్కితి నీవేళ నేమి నేనుదునొ కదే!
 యెక్కడికి బోదునని యం
 దొక్క మహా భేరిగనియు నొయ్యననగుచున్.

107

కం॥ పవనాహత తరుణాఘా.

నివహముచే మ్రోగుటెఱిగి, నిర్భయుడగుచున్

జనమొప్ప జషియకతఁడి

ట్లు విచారమునేసె నాత్మలోఁగడు ప్రితిన్.

108

గీ॥ అధిక భోజనమిదిగల్గె ననుచు లంబ

కన్యఁడా భేరి చించి సకౌతుకముగ

నందుఁ జొరబడి వెడలె నిరాశఁడగుచు

నట్లుగావున నివి తెలియంగవలయు

109

ప॥ వచ్చిన శబ్దంబునకు భవన్మనంబున సాధ్వసంజేటి కిదె సర్వంబును
దెలిసి చనుదెంచెదనని తస్థని మార్గమ్మునంజని వాని ముందట

110

మ॥ కనియెన్ భూధర సన్నిభాంగునతి తీక్ష्ణ.....

.....నిజవాల సంచలన భూవాతుల నిద్వారిణా

భ్రునికాయున్ మృగయాభ కర్ణకు హరోగ్రధ్వాను సుద్యుత్ కసు

ష్టన భూషాంచిత గర్వ నిర్వహణ విద్యాంకున్ గ కుద్మత్ప్రభుక్ ॥

111

మ॥ కని గోచల్లభ! యిట్టులొంటిఁ దిరుగంగా నేల యొక్కండ వీ

న్వర మాద్యంబున నీ కథా వివరముల్ వాక్రుచ్చి నాకంతయున్

విసుడించన్ దగునేనిఁ జెప్పుమనినన్ వీక్షించి యాద్యంతమున్

దన వృత్తాంత మెఱుంగఁజెప్పె నతిమోదం బాత్మసంధిల్లంగన్ ॥

112

ప॥ ఇట్లు చెప్పిన నవ్వృషభేంద్రుండు జంబుక ప్రభుం జూచి యయ్యా!
భవన్నాముచెయ్యవి నన్ను డాయంజను దెంచుటకుఁ గతంజేమి యెఱింగింపు
మనిన నతండతని కిట్లనియె నేను దమనకుండను వేరుగలవాఁడ మృగనా
థుండు మన్నాథుండని చెప్పివెండియు నిట్లనియె

113

మ॥ మదదంతాపళ [కుంభసంభృతిలస]న్మాంసాన్నముల్ నిచ్చుఁ బెం

పురలిర్పన్ దిని మేనుహంగ సతతంబున్ శౌర్య గాంభీర్య సు

పదఁ బెంపొందిన సింహవల్లభునకున్ బంటన్ వృషాధీశ! కూ

ర్చెద మన్నాథుని నీదు స్నేహమునకున్ సిద్ధమ్ము వేడందగున్ ॥

114

ప॥ అనిన సంజీవకుండు దమనకుం జూచి యతనికి నాకు మిత్రత్వం దెట్లు
సమకూడు! మృగేంద్రుండతులబలపరాక్రమ సంపన్నుండేనల్పబలుండ నఖిల

క॥ హీనాధిక బలములు వీ

మానవమునఁ దలయవలదు మైత్రిఘటింతున్

నా నేర్పుచేతననఁ విని

గోనాథుం డాత్మబోనఁ గోర్కులు నిగుడన్

116

గీ॥ అట్లుగాఁగించి నన్ను నెయ్యమునఁ బోవు

మనిన దమనకుఁ డతని పిడ్డొని కుతూహ

లంబు వెంపాకనఁచి బింగళంబు కడను

నదిగి నియమున పంచనం బాచరించి,

117

ప॥ [నిలిచిన] బింగళకుం డతనిం బియ్యపూర్వకంబులగు వాక్యంబుల
నాచరించి పోయివచ్చిత కావ్యం బెఱింగింపుమనిన దమనకుం డిట్లనియె.

118

సీ॥ చమనత్తి నత్తి పండ్లొ ప్పేషణములగు

చీర్ష విషణముల తేజరిల్ల

భవణి జరించు గోత్రగావ మోయన

గర్భతైర సింహసంహనన మొప్పు

బాయని మేచకాభ్రముభాతి నెంతయు

చమణీయమగు మూపురమ్ము దనరఁ

బళయాచనన ప్రసద పటహని నాచంబు

లంకురించిన మాక్కి అంకెలమరఁ

గీ॥ బ్రకట గాంభీర్య తైర్యదర్ప ప్రతాప

గుణములదనర్పు నొక వృషగణవరేణ్యుఁ

గంటినాతండు నన్నును గారవించె

[నధిపు మన్ననగల] బంటనగుటఁ జేసి,

119

ప॥ అని చెప్పినవిని యిట్టి బలపరాక్రమ సంపన్నునికడ కెట్లువోయితని
యడిగినదవ్విధం బెఱింగించెదనని యతం డిట్లనియె.

120

మ॥ ఘనబాహు బలసంపదుజ్జ్వలుండు చీర్షక్రోధుడై వీరయో

ధని కాయమ్ములఁ గూల్చు నల్పజనులన్ థాత్రీస్థలిన్ నిల్పు నె

ట్లనినన్ గాఢజప ప్రభంజనుండు ఘోరారణ్య సాలమ్ములన్

చ॥ అట్లుకావున నిష్కలమున నచ్చుచుకరిగితి నీకును నతనికి మైత్ర సంఘు
ఁగింతు నతనిం దోడ్కొని చనుదెంచెద నిక్కాశ్రమమునకు నమ్మతంబగునే
యనం గంతీరవ సత్తముండు కాతుకాయత్త చిత్తుండై తత్ప్రయోజనం
బాచరింపుమని యాలింగనము చేసి యనివినం, జనియో ఋషభేంద్రా!
మృగేంద్రుండు నీ కథయల్పిచ్చె నీ కాశ్రమము స్వయ్య నతని వెఱింగిం
చితి నీవును గృతార్థుండవైతి వమ్మహాత్ముని దశనమున కేతెమ్మచన
నతండు.

122

ఆ॥వె॥ సంతసముత్తోడఁ జనుదెంచి వందనం
బాచరింప నతని నా మృగేంద్రుఁ
డాచరించె నప్పు డాలింగనమునఁ
గరము సొంపు మిగులఁ గౌతుకమున

123

గీ॥ అష్టాదిరువురు మైత్రులెం పాఠజేసి
స్వర్ణ మురుముడి విధమున సంతతంబు
గలసిమెలసియు నుండి రిబలిమిచేటు
పాటు మదిలోపలను వలంపక ముదమున.

124

చ॥ ఇట్లు సింహవృక్షభేంద్రులు జంబుక నిమిత్తంబున మైత్రులజేసి సుఖం
బుండి వంత కొంతకాలము చనిన సమయమున మృగాధిపతి వృషేంద్రు
వసలంబడి యొండెఱుంగక యతండును దానును భోజన మజ్జనశయ్యాభి
షాన సౌఖ్యములఁ బ్రోద్ధపుచ్చుచు దమనకు మఱచిన నతండు పురపురం
బొక్కుచు తన్ను విచారింపకునికిం జేసి తుఘార్తుండై కరటకుం గూడికొని
యుండెనందు.

125

సీ॥ దమనకుండను-మున్ను ధాత్రిపై మేష సం
గ్రామంబుచే జంబుకంబు భిక్షుఁ
డఘమానసుండగు నాపాదభూతిచే
వడి మంగలియుడం తువాయుచేత
తమతమ చేయు నేరముల మోసమునొంది
నట్ల [నా] బుద్ధిశూన్యత దలంప
నిట్లయ్యె నటన్న నెంతయుఁ బ్రీతితో.

ఆ॥ వె॥ గర్జ వ్యముగను గ్రహముదప్పక యుండ

—చెప్పమనిన నతడు

—నీచశక్తి

—యనగ గలడు—ఘనుడను

126

గీ॥ ఆతడు చిరకాల మాన్జించినట్టి ధనము

ననక నొక బొంతలోన గుడ్డమ్ము నేసి

బడుగు నొడలికి వొడపుగాఁచొడిగి వాని

పినివకెప్పుడు విడుగుఁ దర్విధము చెలిసి.

127

వ॥ ఆపాధభూతియను దురితాత్ముండని యవహరించు వాడై యా
భిక్షుం శేష మహాత్మా! నేను నీకు శిష్యుండనై పరిచర్యసేయువాడనై
వచ్చితే చున్నుఁ బరిగ్రహింపుమనిన నాతఁడును వాని విధమ్మునకు మెచ్చి
కపటత్వ మ్రొటుంగక యుండె నా కపట శిష్యుండును బనులయెడ విశ్వసిం
చున్ జేయుచు కిట్టిమహిమ హృదయుండునుం బోలెపాయక శుశ్రూష
సేయుచుండెనంత కొన్ని దినమ్ములకు భిక్షుండతని నమ్మి తన యొడలి
కులంబుతని చేతికిచ్చి పదిలంబనిచెప్పి వనోప కంఠమ్మున కాచుచు నార్థం
బరిగి యుపలి తటాక తటమ్మున ననక పరాక్రమమ్మునం బోచు మేష
ద్వయంబుఁ జూచుచుండెప్పుడు,

128

కం॥ బుద్ధాకటిఁ బాసి తాచుచు

సుండఁ చలల్పగిలి రక్త ముబ్బుచుచుండన్

ఆండములు వెడల జవురుచుఁ

గొండల క్రియఁ బొల్పె మేషకుంజరములిలన్.

129

కం॥ ఆలోపలఁ జనుదెంచి నృ

గాలం బొక్కటి కృతాంతక ప్రేరితమై

కీ లెటుంగక నడుమంబడి

కూలెన్ గీలాలవాంఛ కుంభిని మీదన్

130

గీ॥ అపుడు శివశర్మ మది విస్మయంబు నొంది

జంబుకము గూలె మేష యుద్ధమ్ముచేత

ననుచుదన లొకి కే తెంచు నంత బొంత

వ॥ అంత శివశక్తి తన నిలయమ్మునకే తెంచి యాషాఢపూటంగానక
బొంత యెత్తుకొని పోయెనని నిగులుచుచి చింతింపునం నృణాపేక్షం బొక్కి
పడియతనింగను గనునక నొకపుడుభేదించుల క్రవేరించి యందు నొక్క
తంతు వాయ గృహమ్ము వేసిక జేరిశయించియుండు సహజమ్మున 132

కం॥ నారాయణు చంబరల
క్షీరమణి నిజాంఘ్రి [కంజ] కీర్తితమగు మం
జీరమున వ్రేసెనోయన
సారస బాంధవుడు నవన శరధింగ్రుంకెన్ 133

చం॥ తన మణి పోవ నంబరము ధారుణిలో పెడుకంగ వచ్చెనో!
యనదగె నంధకార నివహమ్ము, సరోజ భవాండ పేటికన్
దనరగనిడ్డ కస్తురి విధంబున, జారుల మానసమ్ములున్
ఘనముగఁ దైరవమ్ములు వికాసమునొందె ననంతరమ్ముచన్ 134

కం॥ మహదీశ దిగ్విధూతిక
కకకందుకమనంగ గగనకాసారసితాం
బురుహమన మదనకువలయ
శరమనఁ గనువిందొనర్ప శశివాడ తెంచెన్. 135

వ॥ తత్సమయంబునం గోకవిరహిలోక [శ్రీ] కరంబులును జగోపహృదయ
వశీకరమ్ములును గలశపయోధి శోభాకరమ్ములును నగు చంద్ర కిరణ
మ్ములు భూభాగమ్మున నిండియుండెనయ్యచరమ్ముచ. 136

చం॥ ఒడలికి నన్ను, గన్నులకు నొప్పగుకెంపు మనోజ్ఞజిహ్వమన్
కెడకెడ పల్కులంఘులకు వేమరుసుం దడబాటు గూర్చునో
పెడు మది రావశేత్వమునఁ బ్రేలుచునుండెడి తంతువాయున
ప్పడు గని వాని భార్య పర పూరుషసంగమ వాంఛసేయుచున్ 137

వ॥ ఉండు నెడ నంబు కన్యకా ప్రేరితమై యుచితాలంకారమ్మునం జెలు
వొంది మందమంద గమనమ్మునం జనునవసరమ్మునదద్విభుండు 138

కం॥ ఒడలెటుంగక కులటిక! యె
క్కడ వోయెదు మున్నుకన్ను గవవ్రామినకై

వడినని పట్టుక రోమం

బడ రంగ బంధించె దాని నతడెడు గృహమునన్

139

స॥ ఇట్లు గృహ స్తంభంబునఁ దన భార్యను విడిచికట్టి పాన పవనశత్రు
మున నిద్రాపవశుండై యున్న సమయంబున,

140

ఉ॥ టిగు విసాళి గుల్లబడి యోటు, లికారి విటూళి పాలిన్

రోగమునుండ గోళరి కుహూపి మృషాలయ యంద్రజాలద్ర

వ్యాగమశీల మాటల శ్రియంబు నయంబ [నయంబు] మీఱఁగా

వేగమచ్చి మంగలి నివేశన బద్ధ వధూఃకి, కిట్లనున్

141

కం॥ శ్రియండంపిత వచ్చితిన

శ్రియమిప్పుడు నేయనలదు శ్రియశ్రియ యుక్తిం

గ్రయముగగొన బన్నమ్ములు

శయముచ విగిచికొని నా కొసంగుము తస్వీ!

142

స॥ అని కుంఠనకత్తె యగు మంగలి చెప్పిన విని తంతుకారాంగన
దాని కిట్లును చెటియా! మద్యల్లభుండగు వీరప వీరమానసుండై నే భుజంగా
సక్తై బోవుటెరిగి నన్ను బంధించె నే న్నెవ్వధంబున వత్తుననిన మంగలి
కొండొక చింతించి నీకట్ల నేత్రెంచి నన్ను నీ వల్లభుకడను నంపి నీవు వచ్చు
సంపాదన నిన్ను హాలెడికిగి కట్లతోనుండెదననిన నా సాలెలేమ సంతోషించి
నీ నిమిత్తమ్మున మహ్వాంధితమ్ము సఫలంబాయెనని మంగలి దాని చేతన
కట్లు విడిచించుక తాదానింగట్టిన నదియును మద్య మహావేశమ్మున నూర
కుండె నంత.

143

చం॥ పసిడిసలాక చుంగలువబంతి రతిశ్యమవంతి యెప్పుడున్.

రసికుల వక్కదాపు వలరాయనితూపు మనోజ్ఞకేళికిన్

గొసరగలట్టి దూపు కడుగుటమియందులయ్యెపు సుజ్జ్వలలో

ల్లసముల కుప్ప కప్పురపు లప్పలమించిన సాలె లేమయున్,

144

స॥ ఇట్లొప్పు యుచితశృంగార వేషమ్మున సంప్రమంబు దళివొత్త
జలధర మధ్యనిగ్ధత సోదామనీ లతకచందమ్మునఁ దనమందెమ్ము వెలువడి
వ్యామగ్రాహ్య పయోధర భారమ్ములవలన మేధ్యంబుబసియాడఁ నిలిచేలంబు
ముసుంగిడి గోడ నీడలనడచుచు శంభు విరోధియాటవ బాణంబునంగ

చంద్రగర్భపమ్మల చవయవమ్ము లెఱుంగక విటాన్వేషమ్మున ముంగగమన
మ్మున నావరాంగన గృహమంత్య సుతీగమ్ముచేరి జాహం నొడిలించికొని
యధరసానమ్మునం చేటి కలరవమ్ము లుల్లసిల్ల మన్మథ యుద్ధమ్మునకు నా
నంతనక్కడ మేలుకొని.

145

క॥ ఆతంతటవాచుం డన్మృదు

నాతింబిలువంగ నది నీనని యట్లుండన్

నాతోడ నలిగినావని

దూతక నానమ్ము కత్తి దూరిచికోసెన్

146

వ॥ ఇట్లు, అంబష్టి ముక్కుగోసి కమ్మటంగంకటిపై నిద్రించెనంత నా
సాలెత విటకానితో నిష్టాభోగంబులం గేళిసల్పి వానింబోలనిచి కమ్మట
నాత్మీయ గృహమ్మునకు వచ్చి నాసికాచ్చిన్నయైన మంగలంజూచి భయం
బున కటకటంబడి చాని కట్టుకొడిచి వెండియుం దాకట్లు బడియుండియు నా
మంగలి చానింబోలె నేడ్పుచుండియు దిద్దూతికాంగనం, గర సుజ్ఞంబోపం
బనిచిన నరియును నెత్తురు నాకికొనుచుం డలవరులకుం దప్పించుకొని భవ
యింతికిరిగి సూక్ష్మావమ్మున సుండునంత.

147

సీ॥ సాచీనిశావళూ ఫాలదేశమ్మున

బొలుపొందు చంద్రంపు బొట్టనంగ

జంభాసురారాతి సాధోపరిస్థితి

గోమరానుకాంచన కంభమనంగ

ప్రథమాచలేంద్రమ్ము వైంగనుపట్టి శో

భీల్లిన జేవులు గల్లనంగ

కోకవియోగాగ్ని బోకొప్పుటకు నెత్తు

సమయాభయ శెయోంబుజంబనంగ

చంద్రుండ పరాద్రుజేర, భూజనులు నిద్ర

దేట, గలువలు ముకుళిం, వారి జాత

వితతి వికసింప, జీకటి విరియ, గెంపు

మెరయ, మార్తండ బింబమ్ము మింట బొడమె॥

148

వ॥ ఇట్లుమేగు నవసరమ్మున దంతువాయుని భార్య దంభ నిద్రితుం
డగు ధవుని గుఱించి వృథాక్రోశ సమేతయై శపథమ్ముగా నిట్లనియె.

149

తే॥ అన్యపురుషుని నా హృదములోనఁ
 నలచి యెఱింగినేనె నత్యమ్ము నాఁ
 కంబు రాకుండు నారీతి గాకయున్న
 వచ్చుగమ్ముజ, నని వల్కెవటలు నుతని॥

150

ప॥ ఆయన్మనవమ్మున సతండు గనుంగవదెఱచి నాకిక ముఖమ్ము
 నఁ దెజవిల్లు నాత్మవల్లభం జూచి యువతీ! వత్సప్రతాభరణం బవసి గాఢా
 లింగనంబుజేసి తవ్బంధనంబులు విడిచెనంత.

151

సం॥ సంతోషమ్మున భిక్షుం
 డంతయు వీక్షింపుచుండ నద్వూతికయ
 త్యంత విషాదమ్మునఁ గడుఁ
 జొరింపుచునుండె ముక్కు చెడ్చడుకతనన్॥

152

ప॥ అంతః పద్వల్లభుండగు టొరకుండు పురజనమ్ములకుఁ బనులఁ
 జేయుటకునై ముంగిట నిలువంబడి తన భార్యంబిలిచి తురికాసంఘమ్ము
 చెచ్చియిమ్మనిన నది మొగమ్ము గానరాకుండ నిలయమ్ములోనుండి చేయి
 సాచి యొక్క క్షేత్రియిచ్చిన నది శాతతురిక గాకుండుట గలంగి గృహ
 పథ్యంబున బడవైవ నాజంత తచకిదియ సమయంబని విస్మయశోకమ్ములు
 కత్పించుకొని యప్పుడు.

153

కా॥ ముక్కున్ గత్తి కరమ్మునందుఁ దనరన్ మొట్టో మొత్తాలింకరా!
 స్త్రైక్య యిప్పుడు గావరో! నిరపరాధిన్ నన్ను మచ్చర్త, చే
 జక్కంబట్టుక యింతచేసెననుచుం జీరెందలారిం బ్రభున్
 సక్కం బంచుజనమ్ము వీధులందను స్వీక్షింప దుఃఖింపుచున్॥

154

సీ॥ ఆతలవరి భూతలాధిపు కెఱిగింక
 గుపితుడై మంగలి నపుడుపట్టి
 లెప్పించి సభగూర్చి యిప్పుడీ పాపాత్ము
 నేమిసేయఁగదగు నెఱుంగఁజెప్పు
 డన విని మౌలమ్మునను వీని వ్రేయంగఁ
 దగవని జెప్ప నత్తటిజవమున
 సన్యాసి చన విచ్చి యన్యాయ మిదియని
 తలఁచుచును పశ్యమ్ము చదివి

గీ॥ తగరుపోతఁ నృగాలమ్ము, తాఁడలంప
భూరికపటాత్ముఁ డాహాధభూతిచేత,
తంతువాయకుచే దూతి, తనక తనక
స్వార్థముగఁబొందె నీ మూఢవర్థములను

155

ప॥ వెండియు నమ్మహాత్ముండు సవిస్తరమ్ముగా నెఱిగింపఁ దత్స
భాజనంబులు విస్మయంబు నందిరి నరేంద్రుండును నాయంబఱ్ఱుని విడిపించె
నా శివశర్మయు నవహృతాత్ముండై యెందేనియుం జనియె, నట్లు భిక్షుకజంబు
కదూతికలు తమతమ నేరమిచే వృథాచేటు నందిరి. అట్లు నేనును నా
నేరమి కతంబున నిది దెచ్చుకొంటి ననిన విని కరటకుండు వమనకుం గర్తవ్యం
బెయ్యది చెప్పుమనిన, దమనకుం డిట్లనియె.

156

కం॥ మృగవల్లభ వృషభులకును
బగబుట్టఁగఁజేసి ప్రేమవాయఁగ జేయన్
దగిన మహోపాయము పెం
పుగఁ డలపోయంగవలయు బుద్ధి నటంపున్॥

157

కవిరాజ విరాజితము॥

చలమున విక్రమసంపద నోర్వవశం [బదికాళ] యుపాయపుఁ బెం
పలవడ గెల్వంగవచ్చు నహింద్రుని నబ్బతి భుగ్విభుమాఙ్కిననన్
దెలుపు మదెట్లన మున్నొక క్రమాఁకునఁ దేకువ వాయసయుగ్మము, పి
ల్లలఁగన దత్తకకోటర నాగము లాఁచి కొనంగని శోకమునన్॥

158

ప॥ ఒక్కనాఁ డవ్యాయసవిభుండు నిజసతింజూచి ప్రసవసమయంబగు
ఔఱింగి తన సఖుండగు జంబుక ప్రవరుకడకుం జని మదీయ నివాసంబగు
తరువున నొక్క కోటరమ్ముఁ జేకొని యొక్క కాలస్వంబు మదర్భకుల
భక్షింపఁదొడంగె, తద పాయోపాయమ్ముఁ జెప్పుమనిన నతండతని కిట్లనియె.

159

కం॥ బక మొక్కటి మీలసము
త్సుకతందిని యెండిచేత సొంపరిమదినం
తకుఁ జేరదె హింసారం
భకులకు ధరలోనఁ జేయివాటిలకున్నే!

160

వ॥ అనిన నాకథా వృత్తాంతం బెట్లుని కాకంబడిగిన జంబుక ప్రభుం
డిట్లునియె.

161

సీ॥ అనఘలంబోదరుండను బకాధిపుఁ డొక్క
కొలని తటమ్మున నిలెచియున్న
[నవీన] నందలి యొడ్డి యాహారశూన్యత
నిచట నికనుఁ గార్యమేమియనిన
నమత్స్యములు మాకు నాహారములు గాన
నవి నేడు జాలరు లగుచుచెంచి
[కె] కొని పోదు చెక్కడఁ జొత్తునని యిట్లు
[చనరుచు] నున్నాడననిన పలుకు

ఆ॥ వ॥ లాలికించి మీనులన్నియు నేతెంచి
యతని మమ్ముఁ బ్రోపుమనిన మిమ్ముఁ
గరుణతోడ నన్య కాసారములలోన
విడువఁ బ్రతుకుండంత వేడ్కననిన,

162

కం॥ ఆమాట నమ్మి యుపములు
ప్రేమమ్మున నెచటనైన బెట్టుమటన్న
దామొఱుగితిగిచిక్రమమున
బామరవతి వానినెల్ల భక్షించినచోన్

163

గీ॥ ఎండి విభుండెటింగి యిప్పుడు నన్నును
గొంచు నేగుమనిన, గొంగయపుడు
సారివచ్చి తన్ను బట్ట కుళీరమాం
సార్థియగుచునంభ మతిశయిల్ల
వ॥ అప్పుడతండు మనమ్మున నిట్లుని విత్కరించె

164

చం॥ ఇది కపట ప్రభావమున నేచిరుపమ్ముల మ్రింగి నన్ను దు
ష్టదమున బట్టి చంపు ననుమానములేదిక విక్రమంబు చూ
పెదనని యంతంగమున భీతి నెఱుంగక బల్మి కంఠమున్
వదలక కొండలబట్టి యమవాసము జేర్చె బకాధిసాధునిన్

165

వ॥ అట్లుగావున హింసాపరులుం గార్యాంతరంబుల హతులగుదురనిన,
నతండు నిప్పుడుచితకార్యం బెటింగింపుమనిన వెండియు నప్పేరవవతి కాళం

బుని కీట్లనియె నిమ్మపీసాలు [నంతకప్పుర కాసారంబుననుజని] కనక భూషణంబు హరించి తావకాకకారియగు గోకర్ణ కోటరమ్ములో వేయమని పీఠకొలిపిన నవ్వాయనవిభంఘం.

166

కం॥ రాజగృహమ్మునకును జని
రాజచ్చట జలకమాడ రాగిల్లి వనో
రాజ? మగు పీటమీదను
రాజిలైడి కనకభూషరాజటు వెట్టన్

167

కం॥ కనికాకము భూషణముం
గొనివచ్చి ఫణేంద్రుడున్న కోటరమధ్యం
బున వేయఁ దాని వెనువెం
టన వచ్చిరి రాజభటులు ధాకదలిర్పన్
వ॥ వచ్చి తద్భూజంబు క్రింద నిలువంబడి,

168

గీ॥ పాదపము నెక్కి యందలి పాము జంపి
కనక సూత్రమ్ము జేకొని చనిరి వేడ్క
కాకమిధునమ్ము [నుడి] గుతుకంబు నొందె
నట్లుగావున దగు నుపాయంబు వలయు

169

కం॥ మతిమంతుడైన సౌఖ్య
స్థితిచుండు నబుద్ధియైన జెడిపోవును దు
స్థితియై హరి, శశకముచే
మృతీబొందిన మాడ్కి....నలిర్పన్
న॥ కరటకుండా కథయెఱింగింపు మన పమనకుం డిట్లనియె.

170

సీ॥ కలఁడొక్క వనమునఁ గంతిరవేంద్రుడు
చర్చించి మృగములఁ పఱచుచినఁగ
మృగములన్నియు గూడి మృగ కులాధిప యిట్లు
దిననేల మాయందు దినము నొకని
భక్షింపదగునని పల్కిన నంగీకరించి
యా రీతి జరించుచుండ
సందొక్కనాడు శశాధీశు దినము వ
చ్చిన వాడు మదిలోనఁ జింతనొంది

శీ॥ ఘనతపోపాయ మొక్కటి గాంచి, బుద్ధి
నలస పానికీ, గానికార్యములు గలకే!
యనుచు సంతోషచిత్తుడై యచ్చటకీని
డడసిపోయిన గోపించి తన్ను జూచి.

171

ప॥ త్తకోకిల! లంబకన్ఠ! మహాక్షుభం బడలంగఁ జేసితివన్న సిం
హంబుతోనను నన్యకేంద్రి యామిమాభిరతికా బ్రమో
హం నొంది గ్రహింప వచ్చినఁ పల్లడించి యన్యథా భా
గంబునంబడి పారివచ్చితిఁ గల్గితానని వచ్చినన్॥

172

ప॥ సింహంబు కుండేలున కీట్లనియె—

173

శీ॥ నాకుఁ జూడగలవ! యాకేరీ ప్రభు
ననినఁ బరమటంచుఁ నధిక నిమ్న
కూడతీరమునకుఁ గొనిపోయి, వీడె యు
న్నాడు చూడుమనుచు వాఁకు పలుక,

174

ప॥ మృగేంద్రుండును జలాంతరమ్మునఁ బ్రతిబింబితంబగు కంతీర
వంబు గనుంగొని కోపించి హంకరిపుచు దుర్మచంబున నానూతంబడ
నుజీకి మృతినబొందె, నప్పుడా శశకంబు నిఖిల మృగస్తోత్ర పాత్రంబయి
చరియించెనట్లు గావున కుశలబుద్ధి వలయుననిన విని కవటకుండట్లేని భేద
కార్యంబున నన్యోన్య వివాదంబాపాదించి తగు నుపాయంబునం బ్రవర్తిం
పుము రాజసన్నిధి నీకు భద్రంబగు గాక పొమ్మని యనిసిన మహాప్రసాదం
బని వమనకుం డచ్చోటువాని సింగశకు సమీపంబునకుం జని యిట్లనియె. 175

శీ॥ ఆధిప వీక్షింపుచిదె శ్రవణంబు వచ్చె
భూమిఁ దనవిభు నాడ పొందుచోట
దెలుపకుంజిన భటుఁ జెందుఁ గలుషమనుచుఁ
జేరి హితవాచరింప వచ్చితివటన్న,

176

ఉ॥ సింగశకుండు వానిఁ గడుప్రేమముతోడుతఁ జెప్పుమన్నఁ జె
ప్పంగఁ దొడంగె, నుత్పతి పాపమతిన్ భవదీయశక్తి నా
ముంగల కొద్దిచేసి యను మోదవశంబున రాజ్యమెల్ల నే
లంగల వాడనంఘ దనలావు మహాక్షుభ నున్న వాడనెన్,

177

ప॥ అని చెప్పిన దమనకు వాక్యములు రాకట్టింది హరిహరార్చనగర్వం
డాశ్చర్య భయహృదయుండవల్యఁ గొంఘోక విచారించి యతండట్టివాఁడు
గాడని దమనకుతోఁ జెప్పిన నక్క పటాత్ముండు వెండియు నిట్లనియె. 173

క॥ ఉత్పతి యొకఁడు మీకును

వీక్షింపఁ బ్రధాని యతఁడు వెరవున పుర్యా

ధ్యతుండయ్యును కైతవ

దతుఁడు మదిలోన నమ్మదగదని మఱియున్॥

172

ప॥ మృగరాజా! వృషభంబు కృతఃసుండు చేసిన మేలెఱుంగని
వాఁడు వానినమ్మరాదు నిన్నుం ద్రోసిరాజనయ్యెదనని యున్న వాఁడు. ఇట్టి
కార్యము విన్నవాడనై నిపు నిద్రానీనట్లరహితి నే నీకుం జెప్పవచ్చితి,
ప్రళయమ్ము వచ్చెనని నేవిన్నవించుటయెల్ల, నీ సంస్థానంబు చెడిపో, నే
జూడజాలక సుమీ! యని విన్నవించి వెండియు నిట్లనియె. 180

క॥ పతికన్న మంత్రి బలిసిన

క్షితియాతని దైతనర్పు సిద్ధము సతిచా

పతి కంటెతవరయైనను

పతికార్యము చెడును నూతన భరతాచార్యా!

181

నీ॥ రాజ్యరక్షకుఁగారాజు మంత్రిని నిల్పు

మంత్రి యాచక్షత మదము నొందు

నా మహమ్మునఁ గార్యమూ లస్యముగఁ జేయు

నటమీఁద స్వాతంత్ర్య మాత్మగోచ

స్వాతంత్ర్యమున నిజేశ్వరున కొంచుపలంచు

నంతట మతి వేలె యగుచునుండు

నందుకుఁ బ్రతికర్మ మప్పుడు మఱచిన

వెనుకనంతటబోదు విగ్రహించు

గీ॥ గాన విషమైన భోజ్యము గ్రక్కవలయుఁ

దవిలి నొప్పించు దంతమ్ము దివియవలయు

మంత్రియును దుర్జనుడైన మాన్యవలయు

రాజనీతికి విఘ్నయ ప్రభుని లక్ష్య!

182

స॥ అని యిష్టార్థంబున రాజనీతిక్రమంబు విన్నవించిం బింగళకుం
డాకర్ణించి వసువకుతో నిట్లనియె. నయ్యా! యా పుణ్యవకులండు నాకుం
బక్షసాతంబు బెద్దమైనందున నతంపున నాయందునట్లు, అతనియందు
దోషము లేనయట్లున్నది. అస్మత్కార్యమునట్లు కంటిని తెప్ప గాచి
నట్లు నాకుంగన్నాకై యున్నాండు. ఇట్టి పెద్దను దర్శితిచేత నెడయం జేసి
కొనుట కార్యముగాదని వసువకుం జిట్లనియె.

183

కం॥ సుతుండనుచుః జుట్టునుచును
హితుండనుచు నమ్మవలన దెటుగని తితిన్
మతిదృష్టిః వెలియ నలయును
బతులారయ వారి నూత్నభరణాచార్యా!

184

కం॥ మంత్రుల బుద్ధుల వినక, కు
మంత్రుల వాక్యములఁ దిరుగు మనుజేంద్రుండు బా
తంత్రమున బాసి నగతుర
యంత్రములఁ జిక్కునను మహాత్మునైనన్॥

185

స॥ అని చెప్పిన మృగేంద్రుం డిట్లును నేనతని కభయదోషంగితి నా
కృషవరేణ్యు నెట్లు నిగహితు నని యకస్తవ్యంబు. కావని చేసితి నేని పు
లోక హానియు నపకీర్తియు నగు, నతని హృదయంబున దోషంబించుకయును
లేదు, అధికతర ప్రయంబుబుచున్నది యని వసువకుండు నిట్లూర్పు నిగిడిం
చుచు వెంటియు నిట్లనియె.

186

గీ॥ కావ్యమతము రిపునికాయము నెవ్వది
నైన జెటువనచ్చు; నఖిల సమ్మ
తంబు, మైత్రీజేసి దంభభావమునఁ జ
రించువానినట్ల త్రుంచవచ్చు॥

187

వ॥ రాజులకుఁ దలంప వీరధర్మంబు కారణంబు ధర్మాధర్మములు
విచారించిన రాజ్యంబెట్లు సిద్ధించు విరోధులగు కపటాత్ములం బొలియించు
చుటయు, నాస్తవాక్యాంబు లాకర్ణించుటయు, నేర్పు గలిగి కార్యంబుల పట్ల
ప్రవీణుండగుటయు, పరాధైర్యంబు గట్టుటయు, నను రాజగుణంబు లెటుంగ
వలయు నవివేకపరిపూర్ణంబై యున్నది భనదీయహృదయంబున నాహితంబు
ప్రవేశింప బోటులేదని మఱియు నతండ్రిట్లనియె.

188

ఉ॥ నీకుఁ బ్రియమ్ము సూర్యు బహునీతులు కార్యపథమ్ము చెల్వినన్
జేసొనవైతివిట్లు విధిచే జెనువారలకేల బుద్ధి శౌ
ర్యాకరుడైన గోవిధుని యద్భుతకైతవశక్తి మెచ్చి వీ
నాకృతి నా హీతుంబు హృదయంబున నిల్పెనవన్న నావుజున్. 189

వ॥ పెద్దఁఁడుబ్రొద్దు చింటించి సంజీవకు గుణాదగుంబు లెఱింగెద
నతని నిచ్చటికిం దోడ్కొని రమ్మనిన నతండల్లేని బలవంతుండు నీ చెప్పినట్లు
వినునే! మంత్రభిన్నమ్ము గాకుండ నరిం బొరిగొనవలయు నీవు వలంచిన
మహోద్యోగమ్ములు జన్మాంతర ఫలప్రాప్తియునుబోలె నిడువలై యున్న
యవిగాన సన్నహిత కార్యంబులుగావు నొరుల కపటత్వంబూహ నెఱుంగ
వలయుననిన, నమ్ము గేంద్రుండు తోడొక్కొక్క భుజంగమ్ము చందంబున
మంజుషి యహంకార పూర్వకంబగు వాక్యంబున నిట్లనియె. 190

క॥ తలపోయ సుగ్రవిక్రమ్మ
కలితుండ నన్నేమిసేయఁ గలడని, తనతోఁ
బలుకక యుండిన దమనకుఁ
డలరుచునుం బలికె పెడ్క నాతనతోడన్॥ 191

వ॥ ఎవ్వఁడేని గృహమ్మునం దన నడవడి యెఱుంగని వానికే బ్రతి
శ్రీ నొసంగిన డిండిభంబు పట్ల దోషంబున మందవిసర్పిణి యను చీరవేసుం
బోలె దండధరునిలయంబునకుం బోవు ననిన విని మృగేంద్రుండా కథ
యెఱింగింపుమనిన దమనకుం డిట్లనియె. 192

గీ॥ అనఘ మున్నొక్క రాజు శయ్యాతలంబు
నందు మందవిసర్పిణి యనఁగ వస్త్ర
యాక యుండంగ డిండిభాఖ్యుండు మత్తు
ణాధిపతి వాయువశమున నచట పడిన 193

గీ॥ వాని జూడగని ప్రీతితో వస్త్రయాక
యతిథి సత్కార పూజల నాదరించి
యేగుదెంచిన కార్యమ్ము నెఱుంగఁ జెప్పు
మనిన నాతండు వానికిట్లనుచుఁ జెప్పె॥ 194

కం॥ మానవ నాయక! శోణిత
 పాన మనోర్థము చేతఁ బఱతేనలనెన్
 నేనని చెప్పిన నందుకుఁ
 దా నిట్లనియెం బ్రియమ్ము దళు కొత్తంగన్॥

195

న॥ డింపిభా! నీవు తీక్షణశనుండవు కాలం బెటుంగవు యెట్టివాని
 నైన మిట్టవడం బొడిచెద వనిన నల్లితేడు నట్టైన మన్నిలయంబున కరుగు
 దునే! యన చీరపేసు దాక్షిణ్యమ్మున మహీపతి సుప్తుండైన రక్తపానంబు
 నేయుమని ముదల యిచ్చిన నల్లియు నల్లుకొన్న సంతోషాతిశయంబున
 నియ్యకొని, యెప్పుడు ప్రాద్దు గ్రుంకునని యెదురుచూడ నంత నిశా సమ
 యంబగుడు రాజు భోజనం బారగించి శయ్యాతలంబునఁ జేరి నిద్రించు
 చుండ మెల్లన మత్కుణం బతని క్రిందకిం జని యా రాజుం గఱచిన నతం
 డదరి పడి లేచి.

196

కం॥ భూపతి ప్రతిహరులంగని
 దీపము చెమ్మనిన వారు చెచ్చిన యంతన్
 వే, పారిపోయి మత్కుణ
 మా పర్యంకమ్ము క్రింద నణఁగె భయమునన్

197

గీ॥ మంచతలమెల్లఁ జూడఁ దన్మధ్యమందు
 వస్త్ర యూక చరింపంగ వారు సూచి
 యద్భుతం బంది యచ్చటి కరుగుచెంచె
 ననుచుఁ జంపిరి దాని ననంతరంబ॥

198

చ॥ అట్లు గావున వివేక హీనునకుఁ దన శ్రీ యొసంగిన వస్త్రయూక
 చెడిపోయిన చందమ్మునఁజచ్చునని చెప్పిన విని మృగేద్రుం డంగీకరించి
 యిట్లనియె మృగధూర్త! గోపతి యుద్ధ సన్నద్ధుండగుట, యేకమంబున
 నెటుంగ వచ్చుననిన నతండ్రిట్లనియె, నాయన ద్వాహమ్ము తన శృంగార
 మ్ములు వంచుకొని యభిముఖుడై చకితుండునుంబోలె పాదాంతి కమ్ము
 చేరునప్పుడు దెలియుమని చెప్పి యచ్చోటు వాని సంజీవకు కడకుం జనిన
 వాడు దమనకుం జూచి యిట్లనియె.

199

సీ॥ కుశలంబె యని వల్కలగొల్పి మనెడు ప్రజ
కును దలంపంగ నేటి కుశల మాత్ర
సంపదలను మానసంబు ప్రాణంబులు
నధిపతి సొమ్ములటంచు బలికి
ద్రవ్యంబు గలిగి గర్వము లేని వాడును,
భామామణుల వలఁ బడనివాడు,
సుర్వీశులకుఁ బ్రియం బొనరించు వాడును,
బంధురామయములఁ బడని వాడు

గీ॥ నర్థియై గారవంబున నలరువాడు,
కపటచిత్తుని మాయలఁ గడచువాడు,
శమన పుటభేదనముఁ జేరఁ జననివాడు,
మనుజుఁ డెవ్వఁడు గలఁడు భూమండలమున!

200

మ॥ అన సంజీవకుడిట్టి పల్కులకుఁ గార్యం బంతయున్ జెప్పు మ
న్నను, వాఁడిట్లని చెప్పె రాజుకుఁ బ్రమాణం బెన్ని నీ మాంసమున్
దను నేవించిన వారికెల్ల నిడ నాత్మం గోరియున్నాడు, ము
న్నన ఘా! మైత్రి ఘటించినాడవని నీ కాద్యంతమున్ జెప్పితిన్॥

201

వ॥ అని పలికిన విని యత్యంత విషాదమ్మునఁ గుందుచుఁ సంజీవ
కుండు దమనకుం గనుంగొని యిట్లనియె.

202

మ॥ అపరాధమొక్క యింతలేని నను నన్యాయమ్మునన్ రాజు క
ప్తపు వృత్తిన్ జెటుపంగఁ జూవె కడు నాశ్చర్యమ్ము! సర్వం సహా
ధి పులందెక్కడి నీతి! చూడఁగ మదాంధీ భూత చేతస్కులై
యుపకారం బొనరించు వానిఁ బరుగా నూహింతురుర్వీష్ణులిన్॥

203

కం॥ కారణము లేక యల్లును
వారణ మశకముల నొక్క వడుపునఁ జూచున్
ధారుణి పతిఁ గొచ్చుట మది
నారయ నల్పంబు విఠలాత్మజ లక్ష్యై!

204

సీ॥ అరయ జాత్యంధున కద్దమ్ముఁ జూపు చం
దమున నరణ్యరోదనము మాడ్చి

చెన్నఁ కేకాంతమ్ము నెప్పిన కరవే కృ
తఘ్నుని తోడి నిత్రతవిధమున
జడఁగి జిగ్గిన వృష్టి వడువున నూపున
స్థలములఁ జల్లు వీజముల వగిరి
మండుచు కన్య విచారిండు పోలిక
పంపికి చంపన పంకమట్లు

గీ. నతి వివేక విరహితాత్ముండు కగు మహీ
పతికి నాచరించు హితవు నిష్ఠు
లంబు నీతి ఘన కళా చతురుండవి
దైవియః పలయు లక్ష్య! ధీసమేత!

205

కం॥ దంపిండు దగని వారల
దండించిన, దండమునకుఁ దగువారి కృపన్
దంపింపకున్నఁ జెడు భూ
మండల నాథుండు లక్ష్య ముత్రి వచేణ్యా!

206

ప॥ అని చెప్పి వెండియుఁ గపట రహిత హృదయుండనగు నన్ను
మృగేంద్రుండట్లు చేయఁదలంచె నది ప్రాక్తన కర్మఫలమ్ముగా నోపునని
నిష్టూర్పు నిగిడించుచు మతియు నిట్లనియె.

207

చం॥ సరసుల నక్రముల్, మలయ జంబులఁ బన్నగరాజా, కేతకీ
తరువులఁ గంటకమ్ములు, నిధానములన్ బహు భూతముల్ సుధా
కగునిఁ గళంకమట్లు నధికంబుగ, దుర్దశ లుర్విలోన స
త్పురుషులఁ బొందుచుండుఁ దమ పూర్వకృతంబగు పాతకంబునన్

208

కం॥ అన విని దమనకుఁ డిట్లను
ననఘ! మృగేంద్రుండు గడఁ బ్రియంబొనరించున్,
మనమున నది నమ్మకు దు
ర్జన లక్షణ మదియె మది విచారిండు దగున్

209

చం॥ మలయజ శీతలమ్ములగు మాటలఁ దేల్పును, పచ్చినంతఁ బెం
పలవడ లేవఁ జూచును బ్రియంబు లొనర్చును లేత నవ్వు వె

నైలలు ముఖేందు సంవమర, నిష్ఠుర పంభము మానుమునన్
దలముగఁ బొల్పు దుర్జనుడు ధాత్రి తలఁబున లక్ష్మీధీమణి! 210

సీ॥ బహుళాంధకారంబు వాపదీపము జీవ
సంబుల దాటంగ నావ భద్ర
చంతావళముల మదంబణఁప, గనంకు
శము పన్నగముల రోషంబు చెలువ
గారుడ మంత్రంబు ఘనతరాఘంబుల
హరియింప ధర్మపు నతీ చరిత్ర
బాధ దీర్పంగ సంపద, శోకముల నోటు
పలువ నానాకళా ప్రాధిమ్యము

గీ॥ బ్రేమమున నబ్జభవుడు గట్టించెగాని
చేయ నోపంగ లేడయ్యెఁ జెనఁటి హృదయ
దంభ మొక్కింత మాన్పంగ ధాత్రిలోన
లాలితోదార విత్తయ లక్ష్మీధీర! 211

వ॥ అని చెప్పిన విని వృషభేంద్రుండు చింతా పరవశుండై తనలో
నిట్లనియె. 212

ఉ॥ గాలముఖమ్ము మేతలకుగా నతిసంభ్రమవృత్తి నేఁగి, మీ
నాలి జనమ్ము చేత హతమైన విధమ్మున నల్పబుద్ధి వాం
ఛాలస చిత్తుడై మడియు, నాదిబురంబుల త్రోవఁజోవలే
కీ, లయమంద నచ్చితి మృగేంద్రుని వాక్యము విశ్వసించితకా! 213

వ॥ అనిన విని దమనకుండు సుజీవకుం జూచి

గీ॥ అల్పలైనట్టి మాంత్రికులైన, వైద్యు
లైన, బల్లూరు గూడిన నౌషధమ్ము
లొనర నేమైన నిత్తురు నుష్ప్రవిభుని
నాదిమంబునఁ గాకాదులట్లతలచ॥ 214

వ॥ అని చెప్పిన విని సుజీవకుండా కథ యెఱింగింపుమనిన దమనకుం
డిట్లని చెప్పందొడంగె. మున్నొక వనంబునీంబకదంబొదుంబర జంబూ
శంబీర మాధవీ మధూకోద్ధాల పాలపీఠాల శురజార సేందువార బీజ

పూరపూగఁ బుష్టా నారంగలుంగ లవంగ వనస పకుభాష్టూ తకాఁముఖ్య
వనంబై నృత్యరంగంబునుంబోలె నటనటీశోభితంబై శరన్నభోభాగమ్మును
బోలె చక్రబాణాసన విరాజితంబై భారతసమర స్థలంబునుంబోలె నర్జున
సమ్యంబై రమణీజననదన శృంగారంబునుబోలె చందన తిలక రమణీయంబై
యొప్పు నవ్వనంబునంద.

215

కం॥ కలఁడు మృగేంద్రుండతనికీ
బలిభిగ్దంబుక తరతుపతులు సచివ్రులం
మలహరు విరుగుచు ను భయ
కలేతుండగు సుష్ట్రవిభునిఁ గని వాక్పీఠిక.

216

సీ॥ ఉష్ట్రకులేంద్ర! యెందుండ్రి సీరాకన,
నేనువర్తకు నో సరించి యిచట
నణయన నున్నాడ నన విని వారలు
నావిధంబెట్లని యడుగఁ, జెప్పె
దను విను స్వర్ణకుండను బేరి బహు పదా
ర్థము సంగ్రహించి సరాగమైన
త్రోవచు బేరంబు తులదూఁగి యాడంగ
సమకట్టి గోనెను సకల ధనము

గీ॥ పూని నావీపువై నెత్తి కావనమున
నరుగ భారము నధికమై యాఁగిఁకొనఁగ
నొక్కచరిలోన నాగోనె చక్కవైచి
మున్ను నిచ్చట దాఁగితి ముదమునఁజిగి

217

వ॥ అంత నాస్వర్ణకుండు నన్నుంగానక సకల కావనగిరి గహ్వరంబుల
నెమకీ, విసివి తన నివాసంబునకుం జనియె, నాటంగోలె నేనును వర్తకునకు
వెఱచి స్వర్ణభారంబు మోవంజాలక యిందణంగి యున్నవాడ, నా భాగ్య
వశంబున మిమ్ముం బొడగంటి ననిన, గాకజంబుకతరతువులు సంతసిల్లి
యిట్లునిరి.

218

సీ॥ లొటిపిట్ట నీకును లొంగంగ నేటికి
భయమేల నీకు మాభర్త సన్ని

ధికిని దోడ్కొనిపోయి యకలంక మృగశాసనం
 గాన్నింపఁజేతుము ఘనతరముగ
 ననుచు లొట్టియను దామనువుగాఁ దోడ్కొని
 పొడగానిపింపఁగఁజొంగి హరియఁ
 శభయంబునిచ్చి యత్యాసక్తిఁ గథనకుం
 డనువేరు నిచ్చి నిత్యాంతరంగుఁ

గీ॥ డుగను గృహజేసి సంతోష మగణితముగఁ
 బ్రోచుచుండంగ నుండె నా ముసలియుష్ట్ర,
 మరయఁ గొన్నాళ్ళు జన ననుచరులఁజూచి
 చెలఁగి మృగపతి యిట్లని పలికె వేడ్క. 219

కం॥ కాకంబాదిగ మువ్వర,
 నాశలి పెద్దగుచునుండె నాహారము మీ
 రేక మతిఁ దెచ్చి యిండనఁ,
 గాకియు సకలమ్ము వెదకి క్రమ్మఱ విభుతోన్॥ 220

గీ॥ చూడఁగలచోటులన్నియుఁ జూచి వచ్చి
 తిమి మృగాధిప మాంసము తెగువదొరక
 దనుచు లొట్టియ యొక్కటి ఘనతనున్న
 దదియు నీకును నాహారమగుత నేడు 221

ప॥ అని, మృగపతికే నుష్ట్రమ్ముమీఁది కోర్కె పెగ్గలంబగుటకు నీర
 సంబున బలి భుగ్గంబుక తరక్షువులు తమమీఁది మైత్రి నడలుట జూచి,
 యెడయఁ జెప్పిన నక్కంతి రవేంద్రుండు తద్వాక్యంబులు విని కర్ణకఠోరం
 బగుడుఁగంటక భోజనున కభయం బొసంగితి నేనెట్లు చెటుతునన, ననుచర
 మధ్యంబునుండి వాయసప్రభుం డిట్లనియె. 222

ఉ॥ తెంపున నాలుబిడ్డల నతితుభకుం బతి పాపవృత్తి శం
 కింపక యమ్మడే! ధరణిఁ ద్లేశమునంచిన వానికిం గృపా
 సంపద కల్గ నేర్పునె! విచారము లేమిటి కుష్ట్ర వల్లభుం
 జంపి భవచ్ఛరీరము నిజంబుగఁ బ్రోవు మృగేంద్ర చంద్రమా! 223

ప॥ అని చెప్పిన విని కరుణాన్ద్ర చిత్తుండై వేండియు నిట్లనియె. 224

కం॥ గోవంత తురగకన్యా

మేషిని దానములకంటె మిక్కిలి యధికం

జేవనిక సభయదానం

బాసరమున నెటుంగు లక్ష్మణా మాత్యమహా!

225

కం॥ శివణన్న వానిఁ గాచిన

హరిశేఖ్ర క్రతువుకంటె సభికి ఫలంబున్

సిరియూర దత్తురుపవరున్

గరమొప్పుగఁ జొందు భరణి గరణిక లక్ష్యా!

226

చ॥ అని మఱియున్ మృగేంద్రుడను నాతనితో నిపుడెట్లు చంపనే

త్తును చకిటా! యెరింగియని దోషముగాదె తలంపనన్న, ని

ట్లనుఁ దన ప్రాణరక్షకొఱకై యనఘాత్మక యెవ్విధం బొన

ర్చినఁ గలుషమ్ము చేసురదు చింత భవన్మతి నేల సారెకున్॥

227

చ॥ మీరంగీకరించిన నేమేవధిఁ చెదమన నతండు తుభాజ్ఞాన ప్రవే
శించున నూరకుండె నంత కాకజంబుక వ్యాధుంబులు మువ్వరుఁ గూడి
కొని యుష్మంబులక బొరిగొనుటకీదియవేళయని కపటోపాయంబున గగభ
నకుంఁగూర్చికొని మెల్లనడాసి యా రాజుతో నిట్లనిరి.

228

కం॥ అడవులఁబడి తిరిగితి

మెక్కడ నాహారమ్ము నీకుఁ గానము నీవి

పుడు మము నెవ్వరినైననుఁ

దడయక భక్షింపుమని ముదంబున మఱియున్

229

కం॥ భావింప నితకాలము

దేవరకృపచేత బ్రతికితిమి మీ కొఱకై

జీవము విడిచిన నేమీ!

భూవలయంబుననుఁ గీర్తిబొందమె యనుచున్॥

230

చ॥ విన్నవించి యామువ్వరిలోఁ గాకంబు మృగపతిని డగ్గటి దేవా!
నను భక్షింపుమనిన నది నవ్వి నా పంటసంధికిం జాలవు పొమ్మనిన నది
కడికను దొలంగెఁ జంబుకంటె తెంచి నన్ను సమయమనిన కబళహారంబునకుం

జాలవు క్షవలుమనిన నది యొదిగినిలిచె, వ్యాఘ్రంబేతెంచి నన్న నాహారంబు గొనుమనిన నీవు నా కథాహారంబు చాలదనిన నది కడకుంబోయె, నిట్లు ముప్పును దొలంగినది జూచి యుష్మగ్నిభుండు నిర్భయ వాడనియందె యిట్లునియె

231

శా॥ బాహుశ్యక్షుధ. నొంబ నేమిటి నన్నక్షింపునన్నంబ, ను
తాహంబొప్పుగఁ గాకజంబక తరతముల్ మహాహయ శౌ
ర్యాహంకారములొప్పు జంపిన మృగేంద్రాధిశ్వరుం డంతలో
నాహారంబొనరించె వానినదియట్లుయెన్ విచారించినన్

232

న॥ అని దమనకుండు నెప్పిన సంజీవకుండు విని యిట్లునియె.

233

గీ॥ కలదు మున్నొక్క గిరి మహాగహనమందు
వాని శృంగమ్ము నిరువది తాళిచెట్లు
పొడవు గలదందువైవట భూమహంబు
పొలుచు ఫలముల సాంద్ర సుపూర్ణముగను.

234

వ॥ అట్టి భూజమ్మునందు

235

గీ॥ కలఁడు కాంఠోద్భవుండను కాకవిభుండు
వేల పర్యంతములు కాక వితత గొలుచు
నందు గూడుల నమరిచి యఖిల తరుల
ఫలములను దిని సుఖతమై బ్రతుకుచుండ

236

న॥ అందొక్కనాఁడు సముద్రతీరమ్మున వసియుంచు చక్రియను పృథ్వి
హంస తన పరిజనమ్ములుం బానును విలాసార్థంబుగా సకల భూములం
గ్రుమ్మటి తన నివాసమ్మునకుం జనుచో నడుమను దన భటుల నెడఁబాస
యేకాకియై యెందేనియుం దిరిగి తిరిగి వధంబుగానక ప్రొద్దు వ్రాలుటయుం
జూచి దిక్కులేక, కాంఠోద్భవుండను కాక ప్రభుండున్న పట మహిజంబుఁ
జేరిన.

237

కం॥ అందుల కాకులు దమ కుల

మందముగాఁ గాకయున్న నలిగి కఠోరం

బంద జగడంబు చేసిన

బొందుగఁ గాక ప్రభుండు పొండని మాన్యెన్

238

వ॥ ఇట్లు హంస కాకముల యుద్ధమ్ము మాన్పి యావృద్ధ హంసంబుఁ
జేరి యెండుల వాడవని యడిగిన నది తన వృత్తాంతంబంతయుఁ జెప్పిన విని
కాకరాజు కృపా పరిపూర్ణుండు గావున నయ్యంచును తన పంచ సుంచుకొని
చిక్కల భోగమ్ములం బెఱితుష్టునందేసి యంత వానికొక యిటుకుపాటు గల
నని విచారించుకొని యున్నంత.

239

కం॥ వడితో శంపాజాలము,

వడగండ్లును గురియదొడఁగె వడిచెడక, ముదం

బెడల జడితట్టి యశనము

లుడిగెను కాకమ్ములకును నుర్విని లక్ష్మీ!

240

కం॥ కడు బలిభక్తులువడవడ

వడ వణకుచు మేపు లేమివరటియు వానన్

బడి యీడ గాలిచేతను

నుడియుచు బతేజేరి ముడిగి స్రుక్కుచు మఱియున్

241

వ॥ ఇట్లని విన్నవించె.

242

౩॥ వ॥ వానగాలిచేత * వడలెల్ల స్రుక్కును

తనలఫలములెల్ల ధరణిగూలె

వాన వెలియదాయె దీనికి నొక విధం

బానతీండుమీరలనఘచరిత

243

వ॥ అనిన విని బలిభగ్వుల్లభుండు తమవారల కిట్లనియె.

244

కం॥ అడఁట చేతను మీరలు

చీకాకును బొందివచ్చి చిటులుచు నున్నా

రేకమతిఁ బక్షిజాతకే

బ్రాకట ఫల సంగ్రహమ్ము పాల్ప డెందున్

245

కం॥ అనవిని కాకులు మనకును

ఘనమగు నాహార సమితి గలిగున్నది యీ

డనె యంచు జంపి తిందము

ననవుడు నా మాట వినియు నాగ్రహమెసంగన్.

246

* బడలని సంస్కరించినచో యతిభంగము

గీ॥ అవునె పాపులార యతిధిమై వచ్చిన
యంచఁ జంప నీతియగునె యనిన
దేహముంటచాలు తెగి ధర్మ మెల్లను
బ్రబలుచుండు దీనఁ బ్రాధిఁజెడదు.

247

ప॥ అని కొన్ని యుపాయమ్ములు కాంక్షోష్ణపునకు నెఱింగించిన
నతండును నాఁకఁటి పెల్లున సూరకుండిన నవ్వియ సమయంబని కాకంబులెల్లం
గూడికొని నిద్రించుచున్న రాయంచను వధియించి యంచఱు భక్షించిరి.
నాకును నట్టిదియగునని తలపోసి ధైర్యంబు దెచ్చుకొని నాజతేజంబజేయం
బైనను నిప్పుడు సంగరం బొనర్చుట కర్తవ్యంబని నిశ్చయించి వృషభేం
ద్రుండు దమనకుం జూచి యిట్లనియె.

248

చం॥ సమర ముఖంబునం బడిన స్నగ్ధము, గెల్చిన లక్ష్మిగల్లు, కా
యము లనయంబు బుద్ధువములట్ల, మదింపల పోసి చూడ దు
ర్దను మగుశక్తిఁ బోరెద మనంబ మదీయ హృదంతరంబు నం
దమర మృగేంద్రుతోడ, ననునప్పుడు సూడుండు మీరలంపఱున్

249

ప॥ అనిన దమనకుండిట్లనియె శత్రు విక్రమం బెఱింగియు నెవ్వండేని
పిరోధమ్ముఁ జెంచునతండు డిట్టిభమ్ముచేత సముద్రంబునుం బోలె పరాభ
వమ్ము నొందుననిన సంజీవకుండు విస్మయ మనస్కుండై తత్కథా క్రమం
బెఱింగింపు మనిన దమనకుండిట్లనియె.

250

సీ॥ వనధి తీరమ్మున వసియించి ట్టిట్టిభ
పతియుండ నొక్క నాడతని పత్ని
గర్భిణియై యిది కల్లోలతతి నపా
య స్థలం బెచ్చటికైన నరుగ
వలయునన్నను, నర్ణవంబునకేల యి
ట్లాత్మలోఁగలఁగ నాయంతవాఁడె
యీ సముద్రుండు! నన్ను నేమి నేయఁగ, నోపు
నరయ నిష్టఱికి మహాంతరమ్ము.

గీ॥ తెలియకేమని యూహించి పలికెనేని

కాఠమధ్యమ్ము గఱచిన కచ్చుపమ్ము

వోలె జెడునన మదికి నద్భుతము వొడమ
చనిత తద్విధమేరితి ననుచు బలికె॥

251

సీ కంబుకంఠరుండన నొక్క కమలవిభుండు
వికట పుంకటులను హంస విభులు మున్ను
నూడి చరియింతులొక నెద్ద కొలనిలోన
మైతి యెఱచించి నిశ్చల మానసముల

252

స॥ అంబుం జొకాలంబుం ననాచృష్టి దోషమ్ము వచ్చె నయ్యవన
పంబున.

253

ఉ॥ చండకరాంతుజాలము కృతానుశ్ఛిన్నామామ్మి నుగ్రమై
నిండె నిశాంతరాళముల, నీజమండము నాళకంఠితో
నెండె, సరోవరమ్ముల, నహీనతటాకములన్, యౌషమ్ములొం
బొండొండఁ గృశమ్ములై సొరిగె నుష్ణజలంబులు వమ్ము నేరుగన్. 254

స॥ అట్టి సమయంబున వికటపంకటులన్గ సరోవరంబున కరుగ నిశ్చ
యించినఁ గంబు గ్రీవుండు వారలంజూచి.

255

మ॥ ననుబాయంబగదయ్య మీకు! నను నన్యాయంబు మీరెందుకై
చనుగొంపొం దిదెవత్తు నేననిన నానందమ్ముతో హంసలి
ట్లను నిక్కావ్రము బూని వచ్చెదము మధ్యంబొప్ప దంష్ట్రించిన
మ్మనినం దద్విధమాచరింప ననియట్లాకాశ మార్గంబునన్॥ 256

స॥ అధికజనమ్మునం జన, జనమ్ము తమ్ముం బొడగని యిది చిత్రమ్మని
నవ్వచుండఁ గావ్యమధ్యమ్ము గఱచియుండియు నవివేకమ్మునం గల కల
మ్మేమి యని వికటపంకటల నడుగంబోయి, నేలంగూలి మృతంబొందె. నవ్వి
ధంబున మిత్రుండని నన్ను నెఱుంగకయే మేనియుం బలుక నూహించిన జడ
నిధియుం జెడునని యతండు సతింజూచి వెండియు నిట్లనియె,

257

అ॥ వె॥ థాత్రిలో, ననాగత విధాత, యుత్పన్న
మతి, భవిష్యమతయు, మహిమసంగ
ముగురు మీనపతులు నొదమ్ముతోఁ గల
రందు నొకడు చచ్చెననగ ఘనవె.

258

సీ॥ అది యెట్టిదనఁ, గమలాకరం బొక్కటి
జలసంచయంబునఁ జెలగుచ్ఛండుఁ
దగిన వేడుక జయంబుగ మీనములు మూడు
వసియించి యుండంగ వాంఛతోడ
జాలరులచటికిఁ జను దెంతుగని యనా
గతవిధాతనువాఁడు మఱివి వేక
మున నెందుకై నను జనవలెనన, విని
తాత్కాలిక ప్రజ్ఞ తగునటంచు
నుత్పన్నమతి చెప్పె నొక కథ మునుగొల్ల
చనజాక్షి తలవరి తనయుఁ గూడి

గీ॥ వానితండ్రి కొరివచ్చిన నెఱిగి త
త్తనుజు గాదెలోన దాచి యతనిఁ
గామతంత్రకేళిఁ గరంగింప బాంధవఁ
డరుగుదేరఁ జూచి యంతలేచి.

259

చ॥ అలిగి సుతండు మీ భవనమందులకున్ జనుదెంచెనంచు నీ
తలరరి వచ్చె లేదనినఁ, దామనమృదు సూడుమంచు చొ
య్యలి విభుఁగూడి జూరు నపుడంపి నయంబున డాసిగాదెలో
పల నణఁగున్న తత్సుతునిఁబైకొను వేడుకఁ, దీసి యిట్లునున్.

260

వ॥ మీ జనకుం డెటుంగకుండం జనుమని కరుణార్ద్రచిత్తముం
బోలె మందెరమ్ము వెడలననిసి యాత్మదోషంబు చెలియంబడకుండ నక్కు
లట నిజవల్లభు నిష్టోపభోగమ్ములం దేలించె నట్లు గావున తాత్కాలిక
మతియె కారణంబని చెప్పిన, సంగీకరింపక యనాగతవిధాత యనువాడనన్య
సరోవరంబున కరిగె నంతనొక్కనాఁడు,

261

కం॥ జాలరులు వచ్చి యొక్కట
జాలమ్ములు విప్పి కొలను జలములపై నా
భీతనెగవంగవైచిన
నాలో, నుత్పన్న మతిభయ స్వాంతుండై

262

క॥ మృతివొందినట్లు దెలిసిన
యతన్ని బొడగాంచి వారలావల నిడి, యం

చిత గతే జన, నతిగర్విత

మనస్కుఁడై యా భవిష్యమతి యున్నంతన్.

263

ప॥ పట్టుకొను నవనరంబున నుత్పన్నమతి చిలువచిలువ నీరునంబడి
ప్రవాహంబున నొంజొక ప్రాచమ్ముజేరె నప్పడు జాలరు లరుగుదెంచి
“యశ్చక్షుశ్చక్షే” బట్టుకొని పడిలంబుగా జాలమ్ములం దిడి లగుడంబున
మృతిబొందిచిరి. అట్లుగావున, ననాగతబుద్ధి యోచింప వలయునని టిట్టిభ
ప్రభుండు పదతనం జెప్పి చూరకుండె నంత,

264

కం॥ టిట్టిభవిభుఁ డొనరించిన

యశ్చి కులాయమ్ములోన ననువుననుండన్,

దెట్టుకొముండె నముద్రుం

దెట్టుకొకో దీని మహిమ యెఱింగెదమనుచున్.

265

ఉ॥ టిట్టిభియంత నేడ్చిన గడింగిమగంబుని నాతఃపిట్టకున్

వట్టివిలాప మంద, సతి! వద్ది నేగొనివత్తు నండముల్

గట్టిగనంచు నండజనికాయము గూడుక వై నతేయు న

పట్టున గొల్చిమొక్కి తనపాటెఱిగించి నుతించె భక్తితోన్.

266

ప॥ ఇట్లు టిట్టిభమ్ము సుగర్లు నుతియించిన నతండతని భక్తికి మెచ్చి
టిట్టిభాగ్యండజంబుల ముందిడుకొని పుండరికాక్షు సన్నిధికిం జని పండ
ప్రణామంబు లాచరించి నిటల తటఘటిత కరకమలపుటుండై యిట్లుని
స్తుతియించె,

267

పండకము॥ శ్రీ మత్కృపావీక్ష ! రక్షోమదాంభోధి * మంథాన
యోగీంద్ర చిత్రాంబుజాసక్తరోలంబ! జంభారి ముఖ్యామరస్తోమ మాళి
స్ఫురద్రత్న కాంతిచ్ఛటాక్రాంతపాదాబ్జ! దుగ్ధాభికన్యా కుచద్వంద్వకస్తూరికా
వాసితోరస్ఫలప్రాంత! నేనెంతవాడన్ భవన్మూర్తి వర్ణింప, నాస్వర్ణగర్భా
దులున్.....అంభోఘటాఘంబులన్ జంద్రసూర్యాభముల్ పెక్కులై
తోచు చందమ్మునన్ లోకలోకాంతరాళమ్ములన్ జీవరూపత్వముంబొంది
తత్కర్మబీజంబునన్ బద్మప్రతాంతరస్థాంబుబిందు స్వభావంబునన్, గూడి
యుం, గూడ వాకారశూన్యత్వ మొప్పన్ బరంబోధితివై యుండియున్

బద్ధగర్భాచ్యుతేశాభిధానంబులందాల్చి నానాజగద్రావి, కుత్సితకర్మల
యంబాచరింపంగఁ ద్రైగుణ్యవృత్తిఁ బ్రసరింతు మొక్కచో ముక్కున్
కూర్మాదిరూపములన్నింటి లోకోపకారము గావించుచుభోజ గర్భాం
డముల్ లోమరూపములొనుండ నత్యున్నత స్థూలదేహకల్యణే సుందర, వే
కార్ణవంబై నవేళన్, వటోద్భూతశత్రుమున్నై సూక్ష్మగాఢమునన్ జైశవ
క్రీడనర్థింతు వింద్రావనీ భృత్యణింద్రాకృతిన్ నాకభూనాగలోకములన్
లీలఁబాలింతు వాకాశతేజోనిలాంభోవ సేవంచభూతాత్మ కత్వంబునన్
సర్వభూతాళి కాధారమైయుండు, వీరేశులోకంబులం గూర్చిన్
విఖ్యాతి [నం] తర్పహిర్వృత్తిఁ దేలింతుపథ్యచ్యుతాంభో లవంబులు
పూరంబునుంజెంది పాథోనిధానంబులంజెందుచుండమునన్ సర్వతేజోవి
శేషంబులెల్లన్ భవద్విగ్రహం బందపిందున్ గజేంద్రాది సన్నక్తరక్షాఘమై
తావక స్థితబాహుచతుష్కంబునన్ జక్రశాస్త్రానిశంఖములై పాపచండ్లన్
ద్వదీయాంఘ్రికంజాతమందాకినీ నిర్మలోదంబులశ్రాంతమున్ గ్రూరపాపాప
పంకములంబొపు నీమాయ, గీర్వాణ ముఖ్యాఖిల ప్రాణిసంఘాతవారాశిన్
వేలయైయుండు వంభోజ భూసంభవానందకారి! మురారి! భుజంగేంద్ర
తల్పా! సుధాకల్ప! వందాసుకల్పా! నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః॥ 265

చం॥ అని విసుతించినం గరుణాంబుజనాభుఁడు [వానితోడ] వా
హవమవు కేతనంబవరయన్ బ్రియభక్తుడ వీవునాకు నీ
మనముననున్న కోర్కెలనుమానము మానుమెటుంగఁ జెప్పుచు
న్నను, ముదితాంతరంగుడయి నాథునితోఁ బ్రియమొప్ప నిట్లనున్. 262

స॥ దేవా! మత్కుల సంభవుండగు టిట్టిభవనందముల వ.హో
ద్రేకమున సముద్రుండు నిష్కారణంబునఁ గైకొన్న వాడనిన నా భగవం
తుండు పద్మవ్య నానందబాలోకించి నతండు జగన్నాథు నాజ్ఞంజేసి నదీ
వల్లభుంగోపించిన జలాంతర్గతంబగు నండములు దెచ్చి పద్మవ్యసీఁచె
నతండు భగవంతుని సముఖమునంబెట్టిన నా సర్వేశ్వరుండు వినతాసుతున
కిచ్చె. నాశశీవతి టిట్టిభువ కోప్పించె. నతండును పుత్రకళత్రములఁ గూడి
కొని విరోధివర్గంబు మట్టుపెట్టి నుఖంబుండె. శట్టుగావున శత్రువిక్రమం
బెఱింగియు వైరంబు దగదనిన విని సంజీవకుండు దమనకుం జూచి మృగ
ధూర్తా! మృగేంద్రుం డెవ్విధంబున నున్న సమరోద్యోగి యని తెలియ
వచ్చు ననిన నతండిట్లనియె,

కం॥ లాంగూలంబల్లాఘ్నిక

పంగవద్రేష్ఠమను నోరసురువులు గమ్మిన్

మ్రోగుండు మండిన నెటుంగుము

సింగము జగదమ్మునకును జేరెనటంపుకే.

271

కం॥ అని చెప్పి దమనకుండు వెను

జని కరటకుతోడనవుడు సర్వము దెలియన్

నిరుపించిన నాశుండు తోడు

గనుగొని నింపించి పలికె గలంగిల మతితోన్.

272

కం॥ హిత మంత్రవయ్యు నక్కట

పతికిని వృషభేంద్రునకును బగవుట్టగ నీ

గతిఁ బింపి కొనర్చితే, చం

గతి మాలిన కార్యమధిక కపటాకృతివై

273

ప॥ అని పలికె దదనంతరంబ

274

ఉ॥ నీల బలాహ కవ్రజము, నింగి పయింగనుపట్టె మందవా

తూము తెల్లడం బరశె, దోచె మెటుంగులు దిక్కులందు, థా

రాచ మహోగ వర్షము ధరావలయుంబునః గప్పె, భోగి భు

జ్జాలము సృత్యముల్దనరె శైలములన్ దొలివాన కారునన్

275

ప॥ తత్సమయంబున వృషభేంద్రుడును గాలచోదితుండు థారా
వర్షమ్మునకు సహింపలేక విషాణమ్ములు పంపకొని మృగేంద్రుంజేరిన
నెతండును దర్శింపడుండై లాంగూలంబల్లాఘ్ని వివృత వదన గహ్వరంబై
మహానాదంబు గావించి దమనకుండు నెప్పిన విధంబున నితండు నాతో సంగ
రమ్మునకు వచ్చినవాడు మేలెటుంగఁ జాలక కయ్యంబు కు వచ్చిన నీ
గోద సిప్పుడ పట్టి చంపెదనని సమరంబునకుఁ దలపడి భీమ హిడింబులట్ల
పోరి మోడంగిన నఖిల మృగమ్ములు గలంగెనప్పుడు కరటకుండు దమన
కుంజూచి దుర్బుధి! నీ కతమ్మున నీ యిరువురకు విరోధంబు వాటిల్లెనని
యిట్లునియె.

276

చం॥ నృపతి మదోష్ఠతుండయిన నేర్పున మంత్రివరుండు రాచ కా

రక్షణ సువుల్ ప్రజావితతి నంటని యాపద మంచివేళ దె

ల్వి పడగఁ జెప్పి వాని యవివేకము మాన్పి హితంబొనర్చినన్
విపుల యశమ్మునొందు గుణ విశ్రుత! విత్తయ లక్ష్మధీమణి! 277

చం॥ గురు వెలయన్ బ్రథాని, నృపకుంజరు న్భక్తురీతి, నీతి శా
స్త్ర రుచిర చిత్తుఁజేసి, పరరాష్ట్ర సభాజనమెల్ల మెచ్చుఁడె
పరుదుగ నుండెనేనిఁ, దను సత్యధికంబగు నూత్న భోగముల్
సిరియును గీర్తిబొందు నిది సిద్ధము విత్తయ లక్ష్మధీమణి! 278

ఉ॥ ఆరసిచూడ రాజు సుకృతాంచితుఁడైనఁ, దదీయ సేవకుం
గ్రూరపు మంత్రిడాసిన నకుంతమతిం బ్రజ తల్లఱింపుచున్
జేరదు, నక్రమున్న సరసింబలె, నుగ్రఫణింద్రమున్న థా
త్రీపుహ, మట్లు వానిఁ, గులదీపక! విత్తయ లక్ష్మధీమణి! 279

ప॥ అని పల్కి ధర్మమార్గమ్ము కపటాంధ తమసమ్మున నెఱుంగఁ
బడదు. భవజ్ఞతర్థంబు మృగేంద్రున కహితం బాచరించితివి. పాలును నీరు
నుంబోలె నతిలియ్యుచైయున్న వృషభపంచానసులకు, ననోన్య వైరమ్ముఁ
జేసితి విస్మిరో! యిది యన్యాయంబు, మిథ్యావాక్యమ్ము లాదేశించినవాని
జగద్దోహియన వినవే! ఆచమతికి బుద్ధి నెప్పుట యకర్తవ్యంబనక యెఱిం
గించెనేని, యతండు పలిముఖునిచేత సూచీముఖుండను పత్రత్రిపతియును
బోలె, బొలియుననిన విని దనునకుండా కథ యెఱింగింపు మనినఁ గరకుం
డిట్లనియె. 280

చం॥ జలధి సరిత్సుథాకిరణ శైత్య సమేధితమైన, యా హిమా
చలమునముంచి పూని వెదచల్లుచు వచ్చినయట్ల, లోకమున్
గలగొన మంచుముంచి చలికాలము మున్నుదనరై, నెంతయున్
జలరుహ బాంధవుఁడు గడు చంచలతన్ శిఖిమూలకేఁగఁగన్, 281

కం॥ లలనాకుచదుర్గంబులు
గలుగఁగ, హరిహరపయోజగర్భులు జనులున్
దలడు సుఖించిరి గాకీ,
చలిపగఱకుం దలఁగ నొండు శరణము గలదే! 282

సీ॥ వలగొనివణికుచు వానరు లడవిలో

మిణుగురుపురువులు మెఱయఁగాంచి
నిప్పుకలని డాసే నివ్వెరపడఁ, జూచి
పలికె సూచిముఖుండు ప్రజ్ఞ మెఱయ
నగ్గి కాదిది యేటి కలముక యున్న నా
రస, నుకలమ్ము చేసంది యొక్క
క్రోధి తత్పక్షింద్రుఁ గ్రోధాకృతిని వేయ,
బడె, నట్లుగావునఁ బాపమతికి

బుద్ధి దెలియఁజెప్పఁ బోలదు, జెప్పితిఁ,
గ్రూర శిష్యుచేత గురుఁడు దొల్లి
భంగమొందె, నట్టిపాటుచేకురదు గ
దా! యటచుఁ బలుక దమనకుండు

284

అ॥ వె॥ అనఘ యెఱుంగఁ జెప్పు మా కథా వృత్తాంత
మనిన నొక్కపురమునందు ఘున్న
భిక్షుఁడుండ నతనిఁ బ్రీతిఁగిరాతుండు
నేవఁజేసె నిష్ట సిద్ధికోటకు

285

స॥ భిక్షుండును గతిపయ దినమ్ములు చనిన నతనిఁ గృపావీక్షణం
బున వీక్షించి మత్సదాంగుష్ఠంబు ప్రతి దిశంబును జలంబులం గడిగికొని
త్రావుమట్టె న నీకు నిష్టసిద్ధి యగుననినం, గిరాతుం డవ్విధంబొనరింపు
చుండ,—

286

చం॥ అవనిపుఁ డొక్క కార్యమున కంపిన దూరము బోయ పోవుచున్,
బ్రవిమలచిత్త! మీచరణ పద్మమునందలి ప్రేలినీరు నా
కు, వలె ననారతమ్ము సమకూఱఁగ, మీ రరుదెండటన్న, భి
క్షువరుఁడు వాని యాననముఁ జూచి మదింగలుషించి యిట్లునున్. 287

వ॥ లుబ్ధకా! గురువువెంట శిష్యుండు పోవుఁగాని, శిష్యునివెంట
గురువు పోవునే! యిది విరుద్ధాచారమ్ము నీవెంట వచ్చుట యన నవివేకంబు,
శాయందలి భక్తియె నీకుఁ గలిగినంజాలు నా పదాంగుష్ఠ జలంబు కారణంబు
గాదనిన, నక్కిరాతుండు వెడనవ్వు నవ్వి దేవా! మీరిట్లానతిఁ దగునే! సత

బ్రహ్మజలమ్ము గలుగు, రాకున్న, నీ యంగుష్ఠమ్ము నాకిమ్ముని దుష్కృత్యింజేసి
డాసి యప్పడు. 288

కం॥ గురువుఁ బడఁద్రోసి చరణాం
బురుహము పెనువ్రేలు కోసి పుచ్చుక వేగో
ధృతఁ జనియె, జనులును గని
యరుదండఁగ, ననుచు జెప్పి యాతనితోడన్, 289

గీ॥ అధికమగు దుష్కృతం బెవ్వఁడాచరించు
నతడు, తత్ఫలమంతయు ననుభవించు
దొల్లి తనయునిచే దండ్రి ధూమసంచ
యమున మృత్యువుబొందె నటంచు బలుక, 290

ప॥ విని దమనకుండది యెఱింగింపుమనినఁ గరటకుం డిట్లని చెప్పు
దొడంగె, మున్నొక పురమ్మున ధర్మబుద్ధి దుష్టబుద్ధులను వైశ్య కుమారు
లిరువురు గలరు, వారొక్కనాఁడు విత్తం బార్జించుకొఱకు నన్య వేశమ్ము
నకుం జనిరందు, 291

సీ॥ ధర్మబుద్ధి మహా నిధానమ్ముగని దుష్ట
బుద్ధి కెఱింగించి యిద్దనమ్ము
గొని యింటి కరుగుదమన, సమ్మతింపన
య్యిరువురు దమయున్న పురముడాసి
తమచేతి ధన మొక్కతరు సమీపమున ని
క్షేపించి యాత్మనికే తనములఁ
బొంది, మిత్రతఁగడు పాలుపొంద నుండి, రం
దొకనాఁడు దుష్టబుద్ధికి నధర్మ

బుద్ధిపుట్ట, ధర్మబుద్ధికి జెప్పక
యపహరింతు ననుచు నాత్మఁ దలఁచి
యర్థరాత్ర సమయమందొక్కఁడును జని
యద్భుతంపుటర్థ మపహరించె. 292

గీ॥ అద్ధురాత్ముండు చిరకాల మరుగ, ధర్మ
బుద్ధి బొడగనిలేములఁ బొరయనేల!
నేల దాచిన విత్తమ్ము నీవు నేను
బంచుకొందము నేడని పలుక, పతఁడు 293

ఉ॥ అవ్యధ మాచరింపుమన, నాతఁడుఁ బానుసునేఁగి గుడ్డటన్
 ద్రవ్యఁగ నప్పుడందలి నిధానముగానక, ధర్మబుద్ధి, నన్
 గవ్యతనమ్మున నొఱిగి కైకొనె నెంతయుఁ బాపవృత్తి మై
 నెవ్వని నమ్మఁబోలును! మహీస్థలి నర్థములందుఁ జూచినన్॥ 294

వ॥ ఆకు పలుకులు పలుక, ననోన్యన్య వివాదంబధికంబయ్యె నంతన
 య్యిరువురు ధర్మార్థకోవిదుల యొద్దకుం జని వారలకీ వృత్తాంతం బెఱిం
 గించిన, వాఁలుభయ వాక్యమ్ములు విని యేను దినమ్ములకు ధర్మం జేర్చు
 రించెదమని మితఁబెట్టిన, దుష్టబుద్ధి వాఁల కీట్లనియె,— 295

సీ॥ పశ్యతోహరుఁడతి పాపాత్ముఁ డితని ని
 ప్పూడ పట్టి దండించి పుచ్చుడనుచుఁ
 బలికిన, వారలందులకును గల సాక్షి!
 యని తన్ను నడిగిన నచటి తరువు
 గుఱియన, వినుచు మిగుల మేము రేపు ప
 చెప్ప మన్నఁ గృహములఁజెంది రందు
 దుష్టబుద్ధి మదంబుతోఁ దండ్రీకీట్లరు
 వచ్చు వాఁజ్ఞాత్రమ్ము వలన నధిక

ఆ॥ వె॥ ధనమటన్న, నతఁడు దద్విధమేరీతి
 ననిన, రాత్రి భూరుహమ్ము కోట
 రమున దాఁగి యెల్లి ప్రజలెల్ల విన, ధర్మ
 బుద్ధిఁ దిగిచికొనుట సిద్ధమరయ॥ 296

వ॥ అట్టైన నధిక ద్రవ్యమ్ము చేకూఱుననం దనూభవునకు నతండ్రిట్లును,
 మతిమంతుండుపాయమ్ము క్రియ నపాయమ్ము చింతింపందగు నది యెఱుం
 గకున్న మున్ను బకవల్లభుండు దన శిశుసంచయమ్ము నకులమ్ము చేతం
 బోలె హింస నొందునన, విని దుష్టబుద్ధి తద్విధంబు జెప్పమనిన, దజ్జనకుం
 డిట్లనియె. 297

కం॥ ఒక విటప కోటరమ్మున
 బక మిధునంబుండు లెఱిగి పన్నగము భయా
 నకగతిఁ జని తదవత్య
 ప్రకరము భక్షించుచుండె బరమ ప్రీతిన్ 298

గీ॥ అంత బక పతి తన భార్యయందుఁ గన్న
పిల్లలను బ్రోవవలెనని పెల్లుచింతఁ
దీరమున నున్న, గొలని కుళీర విభుఁడు
గాంచి, హితుఁడౌటచేఁ గౌతుకమునఁ బలికె॥

వ॥ బక పతీ! చింతాక్రాంత స్వాంతుండవగుటకుం గతంజేమియన
నతండు నిజ వృత్తాంతంబంతయు నెఱింగించిన విని యేనొక్క యుపా
యమ్ము చెప్పెద, నొక్క నకుల సుషిరమ్ము మొదలుకొని స్వప్నశ్రీక
పర్యంతమ్మును జలచరమ్ముల నెఱుపు మట్టైన నీకు శుభంబగునని చెప్పిన
బక ప్రభుండును తద్వచన ప్రకారమ్మున నాచరించె నయ్యవసరమున. 300

కం॥ నకులమ్ము వెడలి మీన ప్ర
కరముదిని పాముఁ జంపి భక్షించి మహా
త్సుకతఁ దరువెక్కి యందలి
బక సంతానమ్ము మ్రింగెఁ బ్రస్తుట భంగిన్॥ 301

వ॥ ఇట్లు గావున నుపాయమ్ము క్రియ నపాయమ్ము చింతింప వలయు
ననిన, విని లోభాక్షిప్తహృదయుండై దుష్టబుద్ధి బలాత్కారమ్మున నిబిడ
ధ్వాంతాక్రాంత నిశాంతయగు నిశీధవేశం, దరకొటరమ్మున, నిజ జనకు
నిండాచె నంత. 302

చం॥ కలువలఁబాసి తుమ్మెదలు కంజగృహమ్ములదాయఁ, గుక్కుటం
బులు రొదనేయ, జక్కవలపాందులు మించంగ, నీడజంబు చె
య్యుల విహరింపఁ, జీకటి సమూహ మణంగ, జగజ్జనం బిలా
తలి నలరంగఁ, దారకల దర్పము దప్పఁ బ్రభాత మొప్పినన్॥ 303

వ॥ ఇట్లు వేగిన దుష్టబుద్ధియు,— 304

గీ॥ అద్దురాత్ముండు పెద్దలనప్పు డటకుఁ
దోడుకొనిపోయి దురిత విదూర! వృక్ష!
యిచటఁ బాతిన విత్తంబు నెవ్వఁ డపహ
రించె నెఱిగింపు జనులకుఁ బ్రీతియొసంగ. 305

వ॥ అని పలుక నావృక్షకోటరమ్ములోనున్న వృద్ధవణిక్కు ప్రజలకు
వివచ్యునట్లుగా నావృక్షమ్ము పలికినట్లు భర్మబుద్ధి, యిప్పుడార్థం బహరించె,

నను వాక్యంబు వినంబలికెన, పెద్దలు నాశ్చర్యంబు నొంపిరి. ధర్మబుద్ధియు
విషాదమ్ము నొంది భూసుహంబునందు ధర్మం బెద్దియు లేకపోయెనని,
తత్కొటంబునఁ దృణసంఘంబిడియనలమ్మురగిలిం చెనంత,— 306

చం॥ పొగలెగయంగ నుగ్రత, నభోవలయమ్మున విస్ఫులింగముల్
మిగులఁగ బర్వఁ, గోటరసమేతుఁడు కోమటి యోర్వలేక ము
న్నగమహిఁసూలి చచ్చినఁ గనుంగొని పెద్దలు దుష్టబుద్ధిఁ గ్రో
ధగతె నదల్పి తిట్టి, రిడి, తథ్యముగా నెఱిఁగెన్ నృపాలుఁడున్॥ 307

కం॥ ఆలోన భూతధాతి
పాలుండా దుష్టబుద్ధి బటురొపమునన్
శూలమ్మున వేయించె, జ
నాలి యితఁడె ధర్మసూనుఁ డని మదిఁ బొగడన్॥ 308

వ॥ ఆట్లుగావున, చేసిన దుష్కృతం బెట్టివారికి ననుభవహేతువగు
నని వెండియు దమనకుం జూచి కరటకుం డిట్లనియె. 309

కం॥ కులము, కుపుత్రునిచేతం,
బలి, యల్పునిచేత, పాథు భావంబులు చె
ల్వలచేత, సుకృత సంహతి
కలుపంబులచేతఁ బోలియుఁ గాడె! తలంపన్ 310

గీ॥ విషధనంజయభీమవర్షికకముల
పగిడి, నీదు చరిత్రమ్ము భయదమనుచు
నున్నయది నాకు, గురుదశ నొందఁజేసి
తమ్మహాత్ముని మృగరాజు, నని యతండు 311

వ॥ వెండియు నిట్లనియె.

ఆ॥వె॥ ఎలుకలద్భుతముగ నెందేని లోహస
హస్రతతుల మ్రింగె, నంద మిత్రు
వలన వారి చిత్తుత వాఁడును డేగచే
మమహరింపబడె నటంచుఁ బలుక॥

వ॥ విని దమనకుండే తత్కథ యెఱింగింపుమని నఁగఁటకుం డిట్లనియె-
మున్నొక్క పట్టణంబున నతి ఊణ విభవండుగు వణిక్కుమాయండు గలఁడు.
అతండు లేమిచేతం గ్రిందువడి పత్తిగింజలు చిల్పగింజలు జీడివిత్తులు చీపురు
కట్టలు విస్తరాకులు ఉప్పు గుగ్గిళ్ళు గానుగపిండి మజ్జగ కూరలు కట్టెలు
మొదలుగాగల యుద్రద్రవ్యమ్ము లమ్ముకొని తత్పదార్థంబున పేల వ్యం
తంబులు, ఇనుపముద్దలు గొని యవి స్వకీయ ద్రవ్యమ్ములని తన సఖు
నొద్ద డాచి ద్రవ్యంబార్జించుకొఱకు నన్యదేశంబునకుం జని యందు ఒహ
వ్యాపారమ్ములం దిరిగిన, మందభాగ్య వశత్వంబున నేమియు నబ్బక రిక్త
హస్తుండై తిరిగి తన నిలయంబుజేరి.

313

కం॥ అతిరయమున లోహ సహ

ప్రతతులు నాకొనఁగుమనుచు సఖు నడిగిన, ను

ద్ధత లుబ్ధ మానసుండై

యతఁ డా, ఖుశేణి మ్రింగెనని పలుకుటయున్॥

314

వ॥ విని యిది మహద్భుతంబని పెద్దయుం బ్రొద్దు చింతించి యతం
దొక్క యుపాయమ్మునం గాని తన యినుప ముద్దలు మళ్ళనని నిశ్చ
యించి యాసఖునితో నిట్లను, నే నభ్యంగనమ్ము చేసుక ఒహించినంబు
లాయెను తటాకతీరంబున నుష్ణజలమ్ములు నిర్మించుక తీర్థంబాచెన, నచటికి
నీ సుతుచేతఁ నైలంబంపుమని చెప్పిన, నతం డట్లచేసిన, బాల వణిక్కులు
తటాకంబుచేరి వణిక్కుంగవుం డభ్యంగనం బాచరించి తీర్థంబాడి తిరిగి
వచ్చునప్పుడు సఖు సతు నొక్కగొందిని డాచి యొక్కండును సఖు గృహం
బున కేలేంచినఁ, దత్సఖుండు దురపిల్లుచుఁ గోమటి నీక్షించి,—

315

ఉ॥ బాలకుఁ డెందుఁబోయెనని పల్కిన, నాతఁడొ డేగ బల్వోడిన్

నైలనమేతుగా నుడు పథమ్మునకుం గొనిపోయెనన్న, శో

కాలయమూర్తులై భవనమందిది చిత్రమటన్న, వాచలన్

లాలితదంభ జృంభిత మనమ్మునఁ గౌతుకమంది యిట్లచున్

316

వ॥ మూషికమ్ము లస్మదీయ లోహసహస్రమ్ముల భక్షించినట్లు, వీ
కొమరుని డేగయు దివమ్మునకుం గొనిపోయె, నేమిచేయవచ్చు! నిద్దఱకును
దుఃఖమ్మునరియ, నాకుఁ బదార్థమ్ము పోయె, నీకు నీ సుతుండుపోయె, నిందుకు
మృత్యునిగోను. ఊరకుండుమని చెప్పినఁ, దద్భావగూ షణ్ బెఱింగి సఖుండు

మహాత్ముడని నిశ్చయించి యాతని యిసుకముద్దలు తెచ్చియిచ్చె, నా
కోమటియు నవ్వుచుఁ గుమారుం చెచ్చి సఖున కొప్పించె, నట్లు భవజ్ఞివంబు
నక్షై మృగేంద్ర వృషభేంద్రులకుఁ జైతన విరోధంబుఁ గల్పించితివి నీ సహ
వాసు బధిశ ప్రయాసంబుచేప్పి దమనకుతో వెండియు నిట్లనియె. 317

కం॥ వేయు, వది, యెను, చేతులు

వాయుదు, రేసుఁగుకు హరికేఁ బుడికె, గకటో

పాయుకపునైన సుజనులు

వాయుదురెడకల్ల, నూత్న భరతాచార్యా!

318

కం॥ అని కరటకుడే చందం

బున నిండింపంగ, సిగ్గుబొందిన డెందం

బునఁ గుందుచు దమనకు డుం

డెనంత, హరిగోవిధుని వడిం బొలియించెన్॥

319

వ॥ అప్పుడు,

320

సు॥ కరమాశ్చర్యముగా, హిరణ్యకశిపున్ హైవల్యమున్ జేర్చి, బం
ధురరోహనలహేతిరేఖ, సమృతాంధుల్ భీతినొందన్ భయం
కరుడైయున్న నృసింహు చందమున నక్కంతీరవేంద్రుండు గో
వరుడెండాడి మృగౌఘముల్ గలఁగ గర్వస్ఫూర్తిమై నున్నచోన్. 321

వ॥ ఇట్లు విజృంభించి మృగవతి శోభిల్లుచుండఁ గరటకదమనకు లతని
సమ్ముఖంబున కరిగి యాతని పాదమ్ములపై వ్రాలిన నతండు శోకవ్యాకుల
చిత్తుండై నిట్టూర్పులు నిగుడించుచు వారలతో నిట్లనియె. 322

గీ॥ మొదల రక్షించి వృషభేంద్రుఁ గదనభూమి

నకట చంపితి వృ.....చి

కాన నటకుట జగదయుక్తమ్ము గాదె!

గర్వవశమునఁ గలుషమ్ము గట్టుకొంటి.

323

ఉ॥ ప్రాణసమానుడైన వృషభప్రభుఁ, గోపయుతుండనై, రణ
క్షోణి నణించియున్న ననుజూచి, మనంబున నమ్ము నే! మృగ
ప్రేణి, మృగేంద్ర రాజ్యము రుచించునె! నామదికిం దలంపఁ గ

వడప, నటుగాక తక్కినఁ

వడబహుఁ గార్యములు భవ్యధంబున వలడఁ.

96

గీ॥ కనకధరామణ సముచిత కమల మకాంత

కమ్ము లోహారం గట్టిన కవచి నధిక

[విధుల] పతి హితమతులంబు వెలయునటులఁ

గూర్చు సిరికవ్య పురుషులఁ సూర్వదనదు

97

చం॥ జనవిభుఁ డజ్ఞుడైన పరిచారులు బుద్ధివేషింపు, లక్ష్మిచో

బసులొనరింప నచ్చుకికఁ బ్రాజ్ఞులుచేరపు, క్షత్తివాసు లే

మిని, బహునీతిశాస్త్రముల మేలు గ్రహింపగలేడు నీచి పీ

నుని నృపు నెంతవానిని మనుష్యులు పోతురు భూతలమ్మునఁ.

98

ఆ॥ వె॥ ఘోరకాంత రాజగుణములచే నుచు

జీవి సంతతినిఁ జేరరాక

వచ్చుటయును గల్గి వనజంతుమణులచే

సుదధివోలె నధిపుఁడవలయు.

99

ఆ॥ వె॥ పైత్రచిత్ర భానుచంద్రమ్ము పెనుపొంద

వెట్టనోర్చి విభుఁడు వెతదలంప

కఖిలజన మహిమహావలీ హృగయముల్

చెలఁగి పల్లవింపఁ జేయవలయు.

100

ప॥ అని యివ్వించున [విన్నవించి] నిఖిల మృగ నేవిత పాదాంబుజ
చతుష్క! నన్ను నీయంబులి భక్తియుక్తుగా నెఱుంగుమని ఘోర ప్రవచన
డిట్టనియె.

101

చం॥ హరియును పోత్రిగాత్రధరుడై శిరజన్ముడు ఛాగహాపియై

సరసిజ బొంధపుండు హయసంహారుడయ్య [సుముక్] మహేశ్వరాం

బురు హభవాది దేవ పరిపూజ్యులుగారె మృగేంద్ర! శౌర్యభా

సుర! నను నక్క మాత్రముగఁ జూడకుమీ మది నీకు బూజ్యుండన్॥ 102

ప॥ అని పలికెన, బింగళకుండు మదీయ ప్రధాన పుత్రుండవగు నీవు
పూజ్యుండవు [గాక] తిరస్కారాస్పృంధవేయనినఁ బ్రహృష్టమనస్కుడై
దమనకుండిట్టనియె.

103

సీ, అధిప పాథోవాంశ సరగుచు నిచ్చుట
 నిశ్చించి కార్యము దెలుపుచునిన,
 పమనక! మద్వనాంతరమునన యకాల
 ఘనఘనాఘన ఘోర గర్జితాడ
 సరిపాలు నొక్క నిస్వానము విని దాని
 గమనింప సత్ప్రవిఖ్యాతుఁడెందుఁ
 గలడని చెంత నిక్కడ నిల్చియున్నాడ
 [నన విని] యేల భయము నీకుఁ

గీ॥ * జెప్పు మల్పునధికుఁ జేసెద వలుగు నీ
 రములచేద బోదె, రాజ మంత్ర
 రక్ష [లేకనృపతి] రక్షణంబునఁ గార్య
 మనఘ! యిత విఫలమగు దలంప

104

కం॥ మును మృగధూర్తకకుల నా
 భునిచే దెలియంగబడిన దుందుభినాదం
 బుచు బోలె నధి! యెతద్
 భ్వని యిప్పుడు పునకుఁ దెలియదగునని పల్కెన్॥

105

ప॥ ఆనిన విని మృగవిభుం డదియెట్లని యడిగిన దమనకుండాను
 పూర్వికంబుగా నెఱింగించువాడై యిట్లని చెప్పంవోడంగె-మున్నులంబ
 క్షిండును జంబుక సత్తముండధిక తుత్పరవశుంజై యొక్క భగ్నవాహినీ
 సమీప స్థలంబునఁ గ్రుమ్మరుచు నొక్కనాడు వాతాహతభేరి నినాదమ్ము
 లాకర్ణించి భయమ్మునొంది తన యంతరంగమ్మున నిట్లని చింతించె

106

కి॥ మిక్కిలి నాకటిచేతం
 జక్కితి నీవేళ నేమిసేయుదునొ కిదే!
 యెక్కడికి బోదునని యం
 దొక్క మహా భేరిగనియు నొయ్యననగుచున్.

107

కం॥ పవనాహత తరుశాఖా
 నివహముచే మ్రోగుటెఱిగి, నిర్భయుడగుచున్

జరమొప్ప జడియకతండి

ట్లు విచారమునేనె నాత్మలోగడు బ్రీతిన్.

108

గీ॥ అధిక భోజనమిదిగల్గె ననుచు లంబ

కర్ణుడా భేరిచించి సకౌతుకముగ

నందుఁ జొరబడి వెడలె నిరాశుడగుచు

నట్లుగావున నివి తెలియంగవలయు

109

వ॥ వచ్చిన శబ్దంబునకు భవన్మనంబున సాధ్వసంజేటి కిదె పున్వంబును
దెలిసి చనుదెంచెదనని తన్వని మార్గమ్మునంజని వాని ముందట

110

మ॥ కనియెన్ భూధర సన్నిభాంగునతి తీక్ష.....

.....నిజవాల సంచలన భూవాతూల నిర్దారితా

భ్రునికాయున్ మృగయూథ కర్ణకు హరోగ్రధ్వాను సుద్యుత్ కళ

ద్వన భూషాంచిత గర్వ నిర్వహణ విద్యాంకుగ కుష్మత్రుభుక్॥

111

మ॥ కని గోచల్లభ! యిట్టులొంటికి దిగుగంగా నేల యొక్కండ వి

ష్వన మార్గంబున నీ కథా వివరముల్ వాక్రుచ్చి నాకంతయున్

వినుపింజన్ దగునేనిఁ జెప్పుమనినన్ వీక్షించి యాద్యంతమున్

దన వృత్తాంత మెఱుంగఁజెప్పె నతిమోదం బాత్మసంధిల్లంగన్॥

112

వ॥ ఇట్లు చెప్పిన నవ్వృషభేంద్రుండు జంబుక ప్రభుం జూచి యయ్యా!
భవన్నామంబెయ్యది నన్ను డాయంజను దెంచుటకుఁ గతంజేమి యెఱింగింపు
మనిన నతండతని కిట్లనియె నేను దమనకుండను పేరుగలవాడ మృగనా
థుండు మన్నాథుండని చెప్పివెండియు నిట్లనియె

113

మ॥ మదదంతావళ క్రుంభసంభృతిలస]న్యాంసాన్నముల్ నిచ్చుఁ బెం

పువలిర్పకదిని మేనువొంగ సతతంబున్ శౌర్య గాంభీర్య సు

పదఁ బెంపొందిన సింహవల్లభనకున్ బంటున్ వృషాధీశ! కూ

ర్చెద మన్నాథుని నీదు స్నేహమునకున్ సిద్ధమ్ము వేడందగున్॥

114

వ॥ అనిన సంజీవకుండు దమనకుం జూచి యతనికి నాకు మిత్రత్వం బెట్లు
సమకూడు! మృగేంద్రుండతులబలపరాక్రమ సంపన్నుండేనల్పబలుండ నఖిల
గుణంబులు సమంబైనగదా! సంధించవలెననిన వినిదమనకుం డిట్లనియె

115

క॥ హీనాధిక బలములు నీ

మానసమునఁ దలదవలదు మైత్రీఘటితున్

నా నేర్పుచేతనన విని

గోనాథుం డాత్మలోనఁ గోర్కులు నిగుడన్

116

గీ॥ అట్లుగావించి నన్ను నెయ్యమునఁ బ్రోవు

మనిన దమనకుం డతని పీడ్చొని కుతూహ

లంబు పెంపార, నడిచి వింగళంబు కడకు

నరిగి యియమున వందనం బొచరించి,

117

ప॥ [నిలిచిన] పింగళకుం డతనిం చియపూర్వకంబులగు వాక్యంబుల
నాచరించి పోయినచ్చిన కార్యం బెఱింగింపుమనిన దమనకుం డిట్లనియె.

118

సీ॥ పువనర్థి చక్ర చంద్రా శ్రీమణములగు

చీర్ష విమాణముల్ తేజరెల్ల

భవజిః జరింపు గోతగా జెయన

పుడైచ సింహాంహారం జెయింపు

బాయని మేచకాభ్రముధాతి నెంతయు

చమణీయమగు మూపురమ్ము పనఁ

బళయాననక [రస] పటహని నాదంబు

లంకురించిన మాడ్కి అంకెలమరఁ

గీ॥ బ్రట గాంభీర్య ధైర్యదర్ప ప్రతాప

గుణములదనర్పు నొక వృషగణవరేణ్యుఁ

గంటినాతఁడు నన్నును గారవించె

[నధిపు మన్ననగల] బంటనగుటఁ జేసి,

119

న॥ అని చెప్పినవిని యిట్టి బలపరాక్రమ సంపన్నునికడ కెట్లువోయితని
యడిగినదద్విధం బెఱింగించెదనని యతం డిట్లనియె.

120

మ॥ ఘనబాహు బలసంపదుజ్జ్వలుండు చీర్షక్రోధుండై వీరయో

ధని కాయమ్ముల గూల్చు నల్పజనులన్ ధాత్రీస్థానిన్ నిల్చు నె

ట్లనినన్ గాధజవ ప్రభంజనుండు ఘోరారణ్య సాలమ్ములన్

గినుకన్ గూల్చి తృణమ్ములన్ నిలుపుమాడ్కిన్ లక్ష్మ మంత్రీశ్వరా! 121

స॥ అట్లుకావున నిష్ఠయమ్మున నచ్చటికిరిగితి నీకును నతనికి మైత్రి సంఘం
 టంతు నతనిం దోడ్కొని చనుదెంచెన నిక్కార్యమ్మునకు నమ్మతంబగునే
 యనం గంతిరన సత్తముండు కాతుకాయత్ర చిత్తుండై తత్త్వయోజనం
 బాచరింపుమని యాలింగనమ్ము చేసి యనిశినం, జనియో ఋషభేంద్రా!
 మృగేంద్రుడం నీ కభయమ్మిచ్చె నీ కార్యమ్ము న్నమ్ము నతని కెఱింగిం
 చితి నీవును గృతార్థుండవైతి నమ్మజాతుని ద్దశమ్మున కేళమ్మనిన
 నతండు.

122

ఆ॥వె॥ సంతసమ్ముతోడఁ జనుచెంచి వందనం
 బాచరింప నతని నా మృగేంద్రుఁ
 డాచరించె నప్పు డాలింగనమ్మునఁ
 గరము సొంపు మిగులఁ గౌతుకమున

123

గీ॥ అప్పుడిరువురు మైత్రీఁబం పాఁడజేసి
 స్వస్థ మురుముణి విధమున సంతతంబు
 గలసిమెలసియు నుండి రిబలిమిచేటు
 పాటు మదిలోపలను దలంపక ముడమున.

124

ప॥ ఇట్లు సింహస్వరూపేంద్రులు జంబుక నిమిత్తంబున మైత్రీఁజేసి సుఖం
 బుండి రంత కొంతకాలమ్ము చనిన సమయమ్మున మృగాధిపతి వృషేంద్రుఁ
 పసంబడి యొండెఱుంగక యతండును డానును భోజన మజ్జనశయ్యాసన
 పాన సౌఖ్యమ్ములఁ బ్రొద్దపుచ్చుచు దమనకు మఱచిన నతండు పురపురం
 బొక్కుచు తన్ను విచారింపకునిని జేసి త్తుథాగ్తుండై కరటకుం గూడికొని
 యుండెనందు.

125

సీ॥ దమనకుండను-మున్ను ధాత్రివై! మేష సం
 గ్రామంబుచే జంబుకంబు భీతుఁ
 డఘమానసుండగు నాపాథభూతిచే
 వడి మంగలియుడం తువాయుచేత
 తమతమ చేయు నేరముల ఘోసమునొంది
 నట్ల [నా] బుద్ధిరూస్యత దలంప
 నిట్లయయ్యె నటన్న నెంతయుఁ బ్రీతితోఁ
 గరటకుండి మూడుశత్రులు నాకు

ఆ॥ వె॥ గర్జ వర్షముగను గ్రమమువర్షక యుండ

———చెప్పుమనిన నతడు

———శివశర్మ

———యనగ గలడు—ఘనుడు

126

గీ॥ ఆతడు చిరకాల మార్జించినట్టి ధనము

పనక నొక బొంతలోన గుడ్డమ్ము నేసి

బడుగు నొడలికిఁ దొడవగాఁ దొప్పిగాని

పినువకెప్పుడొ విడుగుఁ దద్విధము చెలిసి.

127

న॥ ఆషాఢభూతీయను ద్విరితాత్ముండవి యవహరించు వాడై యా
భిక్షుం జేరి మహాత్మా! నేను నీకు శిష్యుండనై పరిచర్యనేయువాడనై
వచ్చిత నన్నుఁ బరిగ్రహింపుమనిన నాతడును వాని విధమ్మునకు మెచ్చి
కపటత్వ మ్రొలుంగక యుండె నా కపట శిష్యుండును బనులయెడ విశ్వసిం
పన్ జేయుచు కీర్తిపరకీత హృదయండును బోలెపాయక శుశ్రూష
నేయుచుండెనత కొన్ని వినమ్ములకు భిక్షుండతని నమ్మి తన యొడలి
కుబుంబతని చేతికిచ్చి పదిలంబనిచెప్పి వనోప కంఠమ్మున కాచు నార్థం
బిగిరి యంపలి తటాక తటమ్మున చవక పరాకమమ్మునం బోచు మేష
ద్యయంబుఁ జూచుచుండెన్వచ్చి,

128

కం॥ బుడొకటిఁ బాసి తాచుచు

నుండఁ దలల్పగిలి రక్త ముబ్బుచునుండన్

అండములు వెడల జవురుచు

గొండల క్రియఁ బొల్చె మేషకుంజరములిలన్.

129

కం॥ ఆలోపలఁ జను దెంచి సృ

గాలం బొక్కటి కృతాంతక ప్రేరితమై

కీ లెటుగక నడుమంబడి

మాలెన్ గీలాలవాంఛ కుంభిని మీడన్

130

గీ॥ అపుడు శివశర్మ మది విస్మయంబు నొంది

జంబుకము గూలె మేష యుద్ధమ్ము చేత

ననుచుదన లుంకి కీ తెంచు నంత బొంత

పుచ్చుకొనిపోయె నాషాఢభూతిగాడు

131

వ॥ అంత శివశర్మ తన నిలయమ్మునకే తెంచి యాషాఢభూతింగానక
బొంత యెత్తుకొని పోయెనని నిగులుపడి చింతింపుచు న్ధావేతుం బొక్కి
పడియతనింగను గమనిక నొకపుటభేదనంబు వ్రాసెంచి యందు నొక్క
తంతు వాయ గృహమ్ము వేదిక జేరిశయనించుచుండు ననయమ్మున 132

కం॥ నా రాయణు నంబరల
క్షీరమణి నిజాంఘ్రి [కంజ] కీలితమగు మం
జీరమున వ్రేసెనోయన
సారస బాంధవుండు ననయ శరధింగ్రుంకెన్ 133

చం॥ తన మణి పోవ నంబరము ధారుణిలో పెదుకంగ వచ్చెనో!
యనందగె నంధకార నివహమ్ము, సరోజ భవాండ పేరికన్
దినరగనిడ్డ కస్తురి విధంబున, జారుల మానసమ్ములున్
ఘనముగఁ దైరవమ్ములు వికాసమునొందె ననంతరమ్మునన్ 134

కం॥ మరుదీశ దిగ్విభూతిక
కరకందుకమనంగ గగనకాసారసితాం
బురుహమన మదనకువలయ
శరమనఁ గనువిందొన్న శశివాడ తెంచెన్. 135

వ॥ తత్సమయంబునం గోకవిరహితాక [కీ.] కంబులును జకోరహృదయ
వశీకరమ్ములును గలశపయోధి శోభాకరమ్ములును నగు చంద్ర కరణ
మ్ములు భూభాగమ్మున నిండియుండెనయ్యననమ్మున. 136

చం॥ ఒడలికి నన్ను, గన్నులకు నొప్పగుకెంపు మనోజ్ఞ జిహ్వకున్
పెడపెడ పల్కులంఘ్రులకు పేమరునుం దడబాటు గూర్పునో
పెడు మదిరావశత్వమునఁ బ్రేలుచునుండెడి తంతువాయున
ప్పడు గని పాని భార్య పర పూరుషసుంగమ హంసేయుచున్ 137

వ॥ ఉండు నెడ నంబుష్ట కన్యకా ప్రేరితయై యుచితాలంకారమ్మునం జెలు
వొంది మందమంద గమనమ్మునం జనునవసరమ్మునదద్విభుండు 138

కం॥ ఒడలెటుంగక కులటిక! యె
క్కడ వోయెదు మున్నుకన్ను గవవ్రామినకై

వడికిని వట్టుక పోను

బడ కడ బంధించి దాని నతడను గృహమునన్

139

వ॥ ఇట్లు గృహస్తుండును నన భార్యను విడిచివట్టి పాన పువశత్వ
మున నిద్రాశయశయనై యున్న పుయ్యంబున,

140

ఉ॥ సుగు విసాళే నుల్లబడి యోము, ఏకాది విసాళే పాలికిన్
గోగముకుండ గోకరి కుదూరి చ్చుమలయ యుద్రజాలద్ర
వ్యాగమశీల మాటల పయంబు నయంబు [నయంబు] మీఱఁగా
వేగనువచ్చి మంగలి నివేశన బద్ధ వధూఁకి, కీట్లనున్

141

కం॥ ప్రియుడంపిన వచ్చితన

ప్రియమెప్పుడు నేయనలదు ప్రియు ప్రియ యుక్తిం

గ్రయముగగొని బర్సములు

శయమున విగించిపోని నా కొంకగుము తస్వి!

142

వ॥ అని కుంఠెనకై యగు మంగలి చెప్పిన విని తంతుకారాంగన
దాని కిట్లును చెలియా! మువ్వల్ల భుజగు వీరిను వీతమానసునై నే భుజంగా
సక్తై బోవుటెఱింగి నన్ను బంధించె నే నెవ్వరింబున వత్తుననిన మంగలి
కొండొక చింతించి నెట్లు నేత్రెంచి నన్ను నీ వల్లభుడకు నంపి నీవు వచ్చు
నందాత నన్ను పోలేరికిగీ కిట్లతోనుండెననిన నా సాలెలేమ సంతోషించి
నీ నిమిత్తమున మద్యాంధితమ్ము సఫలంబాయెనని మంగలి దాని చేతన
కట్లు విడిపించుక భావనానిగట్టిన నదియును మర్య మదావేశమ్మున నూర
కుండె నంత.

143

చం॥ వసిడిసలాక మెంగలువబంతి పశ్చిశ్చరంతి యొప్పునున్

రడికుల వక్రచాపు వల రాయగితాపు సుగోజశేఖర

గొనగలట్టి రూపు కడుగుటమియందులయేపు నుజ్జ్వల

ల్లసముల కుప్ప కప్పురపు లప్పలమించిన సాలె లేమయున్,

144

వ॥ ఇట్లాపై యుచితశృంగార వేషమ్మున సంభ్రమంబు దళితౌత్త
జలధర మధ్యనిర్లత సౌదామనీ లలితచంద్రమ్మున దనమంసమ్ము వెలువడి
వ్యామగ్రాహ్య పయోధర భారమ్ములవలన నుధ్యంబసియాడ నీలిచేలంబు
ముసుంగిడి గోడ నీడలనడచుచు శంబర విరోధియాటిన బోణంబనంగ

వ॥ అని వివర్ణపదముండై నిష్టావృత్తులు నిగిడించుచు నెండినాడు
నిట్లనియె.

14

కం॥ తన పూర్వజన్మ కర్మము,
లనుదినము శుభాశుభమ్ము చంపించు, జగ
జ్జను లాపజీవులకు వై
వ నియోగమువలనఁ గడవవచ్చునె తలఁచుకో!

15

గీ॥ సుజనులకు లేమి, గ్రహక్షీడ సోమసూర్యు
లకు, భుజుగేంద్ర, మాతంగశకున, సుచ
యమున, కరయంగ బంధన మాచరించు
నలఘుతరమైన, విధి శక్తిఁ వెలియనశమె!

16

శా॥ తారామార్గమునం జరించు ఖగసంతానమ్ము, వారాశిలో
నారూఢస్థితినున్న మీనతట వైవాధీనతన్ భూజచో
గ్రారంభంబున గాదె! చిక్కుపడఁ, గాఢాతిక్రమక్షీడ, నె
వ్వారలో నేర్తు రుపాయదైత్య బలగర్వ ఖ్యాతిఁ బెంపొందినకో!

17

వ॥ అని యిష్టిధంబున హింఞ్చకుండు హృదయతాప నివాకంబు
లగు వాక్యమ్ములుపలికి యాచిత్రగ్రీవ పాశవిచ్ఛేద నారంభంజైనించిన నతం
డీట్లనియె.

18

కం॥ ఓయన్న! యీ విహంగ ని
కాయమునకు మున్నె చనఁగఁగౌతుకమగునె!
యీ యనఘులబంధమ్ములు
పాయమ్మునఁ బాయఁజేయు పరమప్రీతిన్॥

19

గీ॥ అనిన మాషికపతి విహం గాగ్రగణ్యుఁ
జూచి కీర్తింపఁదగు నీ విశుద్ధచరిత
మనుచు బంధన విచ్ఛేద మొనఁజేసి
యతిధి పూజల నన్నిటి నాదరించె॥

20

వ॥ వెండియు నుపగూహనం బాచరించి పత్రత్రి సమేతుండగు చిత్ర
గ్రీవు వీడ్కొని నిజగృహంబునకుం జని సుఖంబుననున్న సమయమ్మున,

నఖిల వృత్తాంత దర్శియగు లఘుపతనకుండు నాహ్లాద పల్లవిత హృదయుండై
చనుచెంచి హిరణ్యకున కీట్లనియె.

21

సీ॥ చెలిమి నీతోడతఁ జేసెదఁ గడు [మహా]

నీయ పాత్రుండవు నీవువలఁచ

ననిన హిరణ్యకుండవుడు నీవెవ్వండ

వనినఁ గాకంబు నేననియె, మూషి

కంబు, నీతో మైత్రి గావింపఁబోలునే!

యే, నీకు నాహ్లాదమైన దాన

ననవుడు, నాకు నిన్నాహ్లాద మొనరింప

నాడలి దీకునే! యరసి చూడఁ,

గీ॥ బ్రతుకుదును నీవు జీవింపఁ బతగ విభుని

భాతి, నామాట విశ్వసింపంగ వచ్చు

నదరుఁ బలుకులు నీడోడ్చినములయందుఁ

గలవె! యిందుకు నీ చెలికాడె సాక్షి.

22

వ॥ అట్లు గావున మద్భాషణమ్ములు భవద్భాషంబునం గైతవమ్ము
లుగా దలంచెదవేని యెఱింగించెద వినుము.

23

కం॥ ఖలుదంభము సుజనులపైఁ

గొలుపదు తృణవహ్ని శిఖిల, కూపార జలం

బులఁబోలె, మదిదలంపంగ

బలభిన్నిభభోగ! నూత్న భరతాచార్యా!

24

వ॥ అనిన విని హిరణ్యకుండా లఘుపతనకున కీట్లనియె.

25

కం॥ ధరఁ జపలుఁ డఖిల కార్యాం

తరములఁ దమకించి పొలియు, ధర్మ పరుఁడు బం

ధురమతి వివేకయుతుడై

కరము సుఖస్థితఁ దనర్పుఁ గరణిక లక్ష్మీ!

26

మ॥ అనినన్, వాయుసమిష్టమైనది గజాస్యా [శ్వాస్య] యోత్తంస! పెం
పున నీతోడఁ సఖిత్వమున్న, విని యీ ప్రణామముఁజే జెల్లియె

న్ద్రానరింతున్! బరిహింప నిన్దు బంజెగోపాయ విభ్రాజి క
స్థింప ను గ్రారివి విశ్వసించ, బంజెగోపాయ! వంభోన్నతో. 27

గీ॥ పసము [ల] గ్ని వలనఁ గ్రాఁగి తడుష్టములు
చాల్చిఁజేసెనఁ, గలసి హని నణఁచు
సల్గుఁ డధికునొన్ద ననఘృహము చాల్చి
ఘోనఁ, గూడి చెటుచు నాత్మణంబ. 28

కం॥ తన మిత్రులైన రిపులైన
సను, దుష్టను నమ్ముఁజనఁచి, నాగేంద్రము పెం
పునఁ గవట విషము చాల్చుచు
ఘనమగు గూఢ ప్రచ్ఛత్తిఁ, గరఁజిక లమ్మో! 29

గీ॥ మున్ను సాధ్యంబసాధ్యమ్ము నెన్నుకున్న
నెఱివలంపులు [నేగతి] నిబ్బరించు
నాన, లవసీతలమ్మున నడచురెట్లు
తద్విహారాయమైన చందమ్ము నొంప! 30

వ॥ అని పలికి, యమ్మాపికాగ్రణి వాయుసవల్లభం నమ్మఁజాలక,
గహ్వరాంతర్గతుండై దీప్తికృత కంఠపండగుచు నవలోకింపుచు, నిట్లు.
నాకు నీవలని విశ్వాసదోహంబు లెటుంగఁజడపు. దోలాందోళిత హృద
యందన్దైనై యున్నవాడ, మతిమంతులకు సృశంసభయం బన్విధంబ పదా!
యని చెప్పి విని లఘుపతనకుం డిట్లనియె. 31

కం॥ అవమతి భావము, మృత్కుం
భవిధిం జూఁజ్ఱు, సుజను భావంబైనన్
బ్రవిమల హేమఘటము క్రియ,
వినరింపుము వారివలన, విత్తయ లమ్మో! 32

వ॥ అదియునుంగాక, బహుసంగిలోచ్చయాకూపారభార భురంధర
యగు నివ్వసుంధరకువిశ్వాస ఘాతుకుండొక్కఁడ బయవగుట యెటుంగవే!
సన్ను, నకల్మషహృదయుంగా నెటుంగుమనినఁ, దన్మధురవాక్యంబులకు
బరమప్రీతుండై, యోలఘుపతనకా! నీకోర్కె సఫలంబయ్యెనని ప్రమాణ
పూర్వకంబుగా సఖ్యమ్మొనరించె, నప్పుడు,— 33

చం॥ ధనం బుడ్డచులకు ప్రవ్యము
 కంఠంబుగఁ జెల్మి, కుంభావంబున నొం
 జొరుల ధనమెల్లఁ జాతురు
 భవమాంబములట్లు, నెపుడు కరణిక లక్ష్య! 34

క॥ అని తడుక్కొన నమయెంబున. 35

గీ॥ స్వగృహంబుగతుండయ్యి, మూషక విభుండు
 వాయుచమ్మును పిచ్చొనెనజలు వేడ్క
 శనియొక వనశ్రుతి కరెని నచాంతముల,
 నఖిల మృగమౌనంబు ఖండమ్ములనసి తెచ్చి. 36

చం॥ తన చెలికాండంబు దానుఁ బ్రపంచమ్మున మెక్కుచు సంతతోత్సవం
 బునఁ జెలువంది యంత బలిభక్తృచరుండును నా హిరణ్యకుం
 గసంగొని, యీ ప్రదేశమునఁ గ్రవ్యములేదు శరీరపాషణం
 బున కనఘాత్య! కావలయుఁబోయెద నెచ్చటికైన నిత్తటిన్. 37

న॥ అని, యేతత్ప్రదేశంబు గడచి గవ్యూతి మాత్రంబు చనిన
 సగవొక్క సరోవరంబు గలదిం దిది మత్స్యయశఖుండు మంథరాభిధానుండగు
 జాకకమతేంద్రుండు జలచూహులమ్ముల నన్ను పఠించు నేనచ్చటికిం
 బోయెద, ననిన విని హిరణ్యకుం డీట్లనియె. 38

ఉ॥ పాయఁగ లేను నిన్ను నను భద్ర! సరోవరమంబుఁ గూర్పుమో
 వాయన! యన్న చంచువుల వానిగ్రహించి చలమ్ముమీఱ, వై
 హయస వీధినేగి కమలచక్రమున్ బొడగాంచి వేరునన్
 వాయుచలత్తరంగచయవారి కణమ్ముల, నేద బేటఁగన్. 39

కం॥ అంతఁ బ్రియమ్మున మంథరుఁ
 డెంతయు సంభ్రమముతోడ నేలేంచి, సరః
 ప్రాంతమున నున్న వారల,
 సంతస మందించె నధిక సత్కారములన్. 40

గీ॥ అంత నీ మూషికాగ్రణి, నాదరమునఁ
 జంచువులఁ బూని విజన సంస్థానమైన

యివ్వనంబున కేటించితి, ప్పడీతఁ

దెవ్వఁ డెఱిగింపుమనఁ గాక మిట్లుఁదియె.

41

కం॥ అనఘా! విసుము హిరణ్యకుఁ

డను మత్తేభ [ముఖ] వాహనాన్వయముఖ్యుం

డనుపమమతి, నమరగురుం

డనబరగును నఖిల గుణ సమంచితుడరయన్.

42

వ॥ అని చిత్రగ్రీవోపాఖ్యానం బతని కెఱిగించి యితండు పరమోష
కారి యగుట దెలిసి సకాతుకంబుగ విత్రత్వం బొనరించితి నన, నా కచ్చపేం
ద్రుండు విస్మితహృదయుండై హిరణ్యకుం గనుగొని,—

43

కం॥ అనఘా! విజనారణ్యం

బున, కరుదెంచిన విధమ్ముఁ బొలుపొందంగ నే

వినవలతుఁ జెప్పనే యని

తను నడిగినఁ జెప్పఁదొడఁగెఁ నన్మాషికమనన్.

44

న॥ మున్ను నుహితౌ రూప్యంబను పురసమీకరించఁ బాడాకన్య
డను భిక్షుకుండు మతస్థుండైయుండు నతనింజూచు వేళక [ప్రహేన్]
నామధేయుండగు భిక్షుకుండు నేరవచ్చిన నతని నెఱుఁగొని యన్య
గత పూజలం బరిత్యజ్తుని జేసి, యతం డానతిచ్చు హరికథలు నిను
సమయంబున, నా చూడాకన్యండు భిక్షుమ్ము దెచ్చుకొని భజియించి కేఱి
చిన యన్నంబొకపాత్రను సంఘటించి తత్సమీకర్మున, సునుచుకొనిచున్న
సమయంబున నేను నా మతమ్ము బిలంబులో నీవాసమ్ముఁ జేరికొని
యుండి బహుపదార్థ సంగ్రహుండ [నయ్యును], లోభంబున తుత్పిపాసా
పరవశుండనై బిలంబు వెల్లి వచ్చి తచ్చేపాన్నంబు భజియించుచుండఁ
జూడాకన్యండు నన్నుంగనుగొని కథ వినుట మాని యొక వంశచండంబున
నన్నడిచిన నేనది తప్పించుక బిలమ్ము లోపలికిం బోయితి, నా సమ
యంబున.

45

సీ॥ మూషికమ్మును గొల్చె మూర్ఖ, చూడాకన్య
డని బృహస్పియుఁ గోపమడరఁ, జూచి

కథలు నేవర్ణింపఁగాఁ బరభ్రాంతిచే
 నన్యచిత్తుఁడవైతి వాగ్రహమున
 నెలుకఁ గొట్టుఁగఁబోతి చలకేముషీ! యన
 నతఁ డిట్టులను, భిక్షుమల్లఁ మినిన,
 బంపించితిని నాఁగ వాని! బలఁగమ్ము
 గలదో! యొక్కటో! చెప్పు ఘనుఁడ యొక్క

గీ॥ యెలుకమాత్రంబునకు నింతయలుగ నేల
 యతిపతీ నీకు! కలదొక్కయమితకథయు,
 మున్ను వారణ మూషికములకు ననిన
 నానతిమ్మని స్థల భిక్షుఁ డడుగుటయును,

46

ప॥ మహాత్మా! తొల్లి గోదావరి తీరంబునఁ బ్రభంజనమ్మను పట్ట
 ణంబు గలదా, పురిసమీపంబున శోణితయును నది ప్రవహించుచుండు, నా
 యేటిచెంగటి నేల బొటియలలో విఘ్నకుండను మూషికంబు నివా
 సంబు జేసికొనియుండి, సమీపక్షేత్రంబులం బంపిన థాన్యంబాహారంబు
 జేసికొని, యొక్కనాఁడు ప్రమాదవశంబున నేటిలోనంబడి ప్రవాహమ్ము
 వెంబడి పఱవంబోవు నవసరమ్మున,—

47

కం॥ వారణపతి భీముండను
 ధీరుఁడు జలకేళి సల్ప, చేవియు దానున్
 ఆరూఢిగ నయ్యెటికిఁ
 గోరిక నేతెంచి నీటఁ గ్రుంకుచునుండన్.

48

ప॥ ఆ విఘ్నకుండును జలంబులం బడిపోవుచు శుండాల మిధు
 సంబుగని, డగ్గఱబోయి కరిరాజా! దిక్కులేక పఱవం బోవుచున్నవాడ
 నన్ను వెడలింపుము నీకు నొక యవసరంబునకు వచ్చువాడ, నన్నుగొంచెం
 బని చూడకుమని విన్నవించిన గజపతియును గృపాసముద్రుండు గావున
 నాగజ ముఖాశ్వంబు దన కరంబునంబట్టి యేటి దరినింబెట్టె, నదియును నతని
 దీవించి నీకు నావద వచ్చువేళఁ దన్నుం దలంపుమని చెప్పి తన్నిలయంబున
 కరిగె. నంత గజేంద్రుండును జలకేళి సాలించి తన సతియుం దానును దత్పమీ
 పారణ్యంబున నిష్టచర్యల వసియించియుండె,—అంత నేనుఁగు వేటకాండ్రు
 తద్విషంబు ప్రవేశించి యోడంబులు ద్రవ్వె చిల్లరత్రోవలుగట్టి కరినాథుండు

వదినెజేరుట కొక త్రోవఁజేసి, యచ్చటచ్చట వచ్చి కయ నెత్తుచుండంబులు
నెరపి చుట్టును ముల్లడచి తమతమ గృహమ్ములకుం జనిన సమయమ్మున. 49

కం॥ గజపతి సతియును దానును

గజవిజిలే నట్టియడవిఁ గాలూదకఁ వే

గఁజనియు మేపులు మేయుచు

నిజముగ నోదంబులోన నెరిఁబడి [రంతన్]

50

కం॥ సతిపతులు గ్రంతఁబడియా

తతమతి వెడలంగ లేక దైవమ! యనుచున్

మతిఁగలఁగుచుండి, మూషిక

పతిఁదలచుడు, నతఁడువచ్చె బంధుయుతుండై

51

గీ॥ వచ్చి వంగిడిఁ బడియున్న వారణములఁ

గాంచి దుఃఖితుండై బలఁగంబుఁ జూచి

దరుల నొరలంగ ద్రవ్వి యీవంతియుగము

వెడలఁ దివియంగవలయు వివేకులార!

52

ప॥ అని తన, కులపతులకుంజెప్పి యసంఖ్యాతంబులగు నెలుకలంగూర్చి
యాక్షణంబున వంగిడింబూడ్చి గజద్వయంబును వెడలించిన.

53

గీ॥ గుంత వెడలివచ్చి కుంజర యుగళమ్ము

మూషికమున కెలమి మ్రొక్కి-మ్రొక్కి

నీవు గలుగఁబట్టి నేఁ బ్రతికితి నీకుఁ

బిడ్డ పేరుపెట్టి పెంపుగందు॥

54

ప॥ అని కరిపతి మూషికపతినిఁ బెక్కువిధమ్ముల స్తుతియించి నేఁ
బోయివచ్చెద నన్ను మఱువకుమీ! యని చెప్పి యెలుక కులమ్ముచేత నా
మంత్రితుండై యధేచ్ఛ నరిగె. ఎలుకరాజును గజపతికిఁ దనకు వచ్చిన
పూర్వబద్ధ సఖ్యమ్ముఁ దన కులంబువారలకుఁ జెప్పుచుఁ దనయింటి కరిగెనని
బృహస్పతి చూడఁకర్ణున కెఱిగించి వెండియు నిట్లనియె.

55

కం॥ శాండిలి యనఁదగు బ్రాహ్మణి

వెండిపోయి గలవని చెప్పిన

యండను, నని తెలియజెప్పుమని యడంగుటయున్

56

న॥ ఇట్లు చూడకన్లు జరిగిన బృహస్వి యిట్లనియె, మున్ను వేదా
గ్రోహించుచు బ్రాహ్మణుండు తన గృహంబున వసించియుండి యొక్క
నానం.

57

నం॥ తన సతీజూని కన్వమిట దామరసానన! దానె, విప్రభో

జన మొనరింకవేయనుచు సామ నచస్థితి బల్కె, లేదు పొ

మ్మనిన, నమన్వదానా తరాననుడై మును జంబుకంబు, గూ

ర్చిన పటలంబు, వాపి తుడిజేరదె! కాలుపురంబు వింటి చేన్॥

58

కం॥ అనిన నచెట్లని, విప్రుండు

తనునడిగిన బ్రాహ్మణుడే, కన్వభో జెప్పెన్

మును లుట్టకు దొకప్పురమున

నననతము మాంబు విప్రుండు పండున్॥

59

న॥ ఉండి యొక్కనాఁ డతండు మృగయాభిరతి నరణ్యంబునకు జని
యొక్క కణితి మృగమ్ము నేసి, దాని గావడించుకొని చనుచుండ, నొక్క
వరాహంబెరిన దన మనంబున,

60

ఉ॥ చైవముచేతఁ గూర్చుబడె తథ్యము మాంసమటంచు నుర్విపై

జీవములేని తస్మృగముజేర్చి వరాహము జంప, దానిచే

నావలఁగూలె గోశయుగళాంతర * గాహిత ఘోరచంఘ్రిడై

యావిధమెల్లజూచి మునమందుచు నొక్క సృగాలమత్తతీన్॥

61

న॥ అధికక్షుత్పరవశంబై యామిషాభిరతి జనుడెంచి యిదిదై వోప
పావితంబని తలయూచి ధ్రువనామధేయుండగు జంబుకంబు తన మనంబున
నిట్లని వితర్కించె.

62

కం॥ ఒకదినముగడచు నీలు

భక్ మాంసము, కణితి మెగము దంష్ట్రీయు రెణ్ణా

భృకుఁ జాలుఁ జాప మూర్ధ్వ
ప్రకటములగు నరములిపుడు పారణనేతున్ ||

63

గీ|| అనుచు లుబ్ధక మృగవరాహములఁ దత్ప్ర
దేశములఁబెట్టి డాసి దురాశఁజేసి
యల్లెఁగొఱికినఁ దెగి హృదయమునఁ బడిన
సంతకునిఁజేరె జంబుక మాక్షణమున.

64

కం|| అని యివ్వధంబు దెలియన్
వినిపించి యతండు దేవ విప్రులకుంగా
క, నరులు తమకై కూర్చిన
ధనమంతయు నిలునదనుచుఁ దరుణికిఁ జెప్పెన్ ||

65

వ- అని యివ్వధంబునఁ జూడకన్లునకు నా బృహస్వి యొఱింగించి
యమ్మాపిక ధనంబు, దేవభూదేవ యోగ్యంబుగాదు. ద్రవ్యంబు కల్గియు
దురాశవలన భిక్షుండు భక్షించి యనవరతంబు నీ కపరాధం బొనరింపు
చున్నది నే యతిఁగావున దీనియర్థంబు నఖిలంబు గ్రహించితినని సంధ్రమంబున
లేచి మన్నిలయంబుజేరి,

66

ఉ|| కేల ఖనిత్రమొప్పుఁ బరికింపుచు మద్బిలభూమిఁజేరి యా
భీలతఁ ద్రవ్వ నాధనము భిక్షుండు నైకొనె నాటనుండి, దుః
ఖాలసమార్తినై, యిడుమలందుచుఁ గుందుచు నివ్వధంబునన్
బేలక్రియన్ జరింపుదు నభేద్య గుణోన్నత! విభ్రమంబునన్ ||

67

వ|| అని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె.

68

కం|| ధనముగలవాఁడె పండితుఁ,
డనఘుండు, ఘనకీర్తిమంతుఁ, డ న్వయపూజ్యుం,
డ నవరత దానశీలుండు,
విను మననీతలమునందు విత్తయలఁజ్మై!

69

కం|| పరదేశమె నిజదేశము
పరులే బాంధవులు ద్రవ్య పరిపాలునకున్ .
ధరణి నసాధ్యం బెయ్యది!
పరమార్థం బిదియె నూత్న భరతాచార్యా!

70

కం॥ కులసతిరొయను జట్ట
 మ్ములు వాయుకురొనులు కష్టపు బలుకుల, ని
 మ్ముల నాడఁ దొడఁగుచుండఁ
 కలిఁగుగమున ద్రవ్యహీనుల గఁచిక లక్ష్మీ!

71

కం॥ మృత్యుబొందిన జనులైనను
 హితులెల్లను వాయుకును మహిష్ఠిలోనన్
 మలినపడఁ జేరుజేరు
 బ్రతిమాలిన, నొరులు మాత్తు భవతాచార్యా!

72

కం॥ ఇలలోపల ధీయుతునకు
 వలయును దృఢమనము బంధుచ్యము పొగకన్
 పలహాసి చూడ, లేమియు,
 గలిమియు, పోచమ్ముగానఁ గఁచిక లక్ష్మీ!

73

కం॥ పామరుల వేడఁజేయును
 ధీమత మణంగించి బుద్ధి తేకుచు దెలుపుచు
 ప్రేమ[న]తులఁ [నెడఁ] బాపును
 లేమియుఁ గష్టమ్ము సూక్ష్మ లిఖితాచార్యా!

74

కం॥ తలఁడదశవాజి మేధ
 మ్ములనైన ఫలమ్ము చలనబుద్ధి రహితుడై
 చెలిమి యొనరించు, స్వగణ
 కలితుండగు నరునిబొందు గఁచిక లక్ష్మీ!

75

గీ॥ ధనముపోయిన దృఢలక్ష్మీఁ దలుగనీక
 మంచి మనమున సద్ధర్మ మహితపదము
 దప్పి నడవక, పరుల సంతాపముడుప
 వైదుర్యుడన సంచరింతు భూపలయమందు.

76

వ॥ అని యివ్విధంబున నా హిరణ్యకుండను నెలుకనిజకథా వృత్తాం
 తంబును నీతిప్రకారంబును నెఱింగింప నాకర్ణింపుచున్న జరతక చ్ఛపేంద్రుం
 గనుంగొని లఘుపతనకుం డిట్లనియె.

77

కం॥ కరిబురద బొందబడినను

గరియే వెడలించుగాక! కాకులతనమే

నిరవమపుణ్యం ధీతని

నరయంగను నీకకాక యన్యులవశమే!

76

మ॥ అనిన స్మంభకుఁ డట్లు కాకయని మీ నాహార సుతుష్టచి
త్తునిఁ గావించును. గాక మూషికసమేతుడై గుణగ్రాహ్యుడై
చరుమానంబున నుండగా నెడుట నాశ్చర్యంబుగాఁ దన్మహా
ననమధ్యంబున నాను బంతికనె న్నచ్చెక్ మృగంబునతిన్

79

స॥ ఆయ్యనరంబున నివ్వాలిక్రొత హృదయుండై మంథరుండు
కాకంబు నీక్షించుచుండబంచి మూషికంబును నేనును నిచ్చటనే యుండు
మము లేషి చచ్చినవిధంబు శీఘ్రంబున నెఱిగి రమ్మనిన, వల్లెయని యపియు
నుంజని యొక్క మహిమహంబునై వ్రాత, యామృగంబున కీట్లనియె.

80

గీ॥ ఎవ్వడవు నీవు బెదరంగ నేమికాఁ

ణంబు నీ పూర్వకథయెల్ల నాకుఁ జెప్పు

మనిన వెరగంతి మృగము తివ్యజ్ముఖంబు

చేసి కాకంబుతోడుతఁ జెప్పఁ దొడఁగె.

81

వ॥ ఏను చిత్రాంగుండసహృద మున్నొక్క యటపి ద్రుచేశమ్మున
నా జననీ జనకులు నివాసమ్ము చేరికొని మా యమ్మ నన్ను గర్భమ్ముతో
నుండి సుఖప్రసరంబుచేరిన విరసంబున.

82

గీ॥ శబరఁ డొక్కఁడు వేడుకఁ జపలుండగుచు

నడవిలోవలఁ దిరుగాడి యమ్మ నన్ను

గన్నచోటికి నేతెంచి కాంక్షతోడ

నేయఁగడఁగిన నా తల్లిపాయె పారి.

83

కం॥ తడియారకుండ నేనును

దడబడుచుండంగ బోయదగ్గటి నన్నున్

వడిబట్టి యెత్తుకొని తాఁ

గొడుకని భూమివతి కమ్ముకొనియెన్ బ్రీతిన్॥

84

గీ॥ బోయకేతం గొనుక భూపతియును పన
పుత్రునకడె నతయం ప్రాచిచేసి
నన్ను బెంచి వేడ్క నా ప్రవములం బైచి
యంచెలిదియె నాకు చందసెందు.

85

చ॥ నేను భూపతి కుమారున కల్లారు ముద్దునెయుచు వేడుకవేళ
వెంటవెంటు విడుగుడు గంతేలినుచు పువ్వులు వారుచు సందుల దూరుచు
బాలుల మీటుదు బండ్లనుండి యొక్కనాడు బాలుతోడంగూడి పురో
పవనమ్మునకుం జని నంగివంగి వచ్చి క మేయుచుండ.

86

అ॥ బా॥ బాలుడొకడు వచ్చి పట్టినన్ గొట్టిక
నిరకరాధి నన్ను నీవు గొట్టి
నేల యనుచు నేను బాలుని దివ్యత
నలి మనుష్యభాషణముల వేగ.

87

చ॥ నే తీర్వక్కనై యుండిను మానవ భాషణమ్ముల బలికిన పలు
కులు రాజకుమారుం డాలించి,—

88

శ॥ నా.వాక్యమ్ములు మత్త్యభాషణములైనన్ రాజపుత్రుండు, మో
హవేశమ్మును బొంది తేజీయపు డాద్యంతం బెఱింగించె రా
ద్దేవస్వామి కతండు రేకకడ భూవేవోత్తమ శ్రేణిన్
నా వృత్తాంత మెటుంగఁ జెప్పె మదిలో నాశ్చర్యముప్పొంగఁగఁక. 89

గీ॥ అమ్మ హాత్ములు గ్రహశాంతి యపుడుచేసి
బాలుడివించి యమ్మ హిపాలు వలన
ద్రవ్యసంపదబొంది నితాంత సమ్మ
దమున నృపుఁగాంచి పలికిరా సమయమందు.

90

ప॥ దేవా! యిది యొక్క కారణంబున మృగశరీరంబు నొందినది.
గాని మృగమ్ము గాదు. పైవభాతి భవన్మందిరంబున నిలువవలదు. మున్ను
దీనిం గొనితెచ్చిన లుబ్ధకుచేతనే యథాస్థానంబున విడిపింపవలయున ననభూ
వల్లభుం డాహ్లాద పల్లవిత హృదయుండై యట్ల చేయించె నవ్విధంబున— 91

కం॥ ఏనును నాతల్లిం గని

వీరతం గలిసితిని యడనిం ముగించు చంకన్

మానుగం జన్ములు గుహనుచు

నానానికి దేహపాపములు గంపన్.

92

ఆ॥ వె॥ అందుం బెద్దకాల మఖల బంధువులతోఁ

నూడియుండఁ గలిగెం గొమరు మిగుల,—

పిదప నొక్క బోయ ప్రేరేపంగనుబాయ

వలసె నిపుడు వైవవశము పలన.

93

న॥ ఇది మత్సర్య వృత్తాంతంబు జనసత్త్వ సువన్నుండనయ్యును
బోయవాని యురులు నాచరణమ్ములం నగులుటజేసి కుంటువడియున్న
వాడ, ననినం గాకంబు సకాతుకంబుగా నిట్లనియె. హరిణవతీ! భవద్భ్యం
భమ్ము వాగును నుపాయంబే సంఘటింపెదనని చెప్పి మంథర హిరణ్యకు
లున్నకడకు వచ్చి వేటవృత్తాంతం బెఱింగించి క్రమ్మఱచేని మృగపుంగవుం
దోడ్కొని చనుదెంచిన,

94

కం॥ ఆ మంథరండు ప్రియమున

నేమమె చిత్రాంగ! బోయచే బడి సుకృత

శ్రీ మహిమమగుడం బ్రతికితె

నా మందిరమందు నిలుము [నా నెయ్యిపై].

95

గీ॥ అనుచుం బాశమ్ము లా హిరణ్యకుని వలనం

బాయఁజేయించి కారుణ్య భావమొప్పు

సతిథి సత్కార పూజల నాచరించి

చెలిమి యొనరించె నిశ్చల చిత్తుడగుచు.

96

ఉ॥ పంపిన వేడ్కతోడుత నుపాయ చతుష్టయ మో యనంగం బు

ణ్యంబులకెల్ల నెల్లలగు నల్వరుగూడి లసత్కథా ప్రసం

గంబులం బ్రొద్దుపుచ్చుచు సుఖస్థితి నుండగ సుతం గొంత కా

లంబున కొక్క లుబ్ధకుడలాత భయంకరుం డేగుదెంచినన్.

97

ఆ॥ వె॥ ఎగసి చనియెం గాక, మెలుక గర్తంబున

కేగె, నడవి మృగముడాగె మృగయుం

దాశ విడిచి గచ్చి యనుట జలాంతర
గతుని గురత వధినిగాంచె నప్పుడు.

98

కం॥ ఇది నాకు బంధునికాక
బలిజేలని మూలంబుదాచక యతడు శ
మ్ముడికనుకము చిక్కవట్టున
బదిలమ్ముగ నిలిచి చట్టే భక్షించునన్.

99

ఇట్లు ఆయనకు ముందుగాక హరిణి మూషికంబులు ముగ్ధులగు గూడి
యుద్యోగవంతులు ముగ్ధులగుటచేసి తత్సమిపంబునకుంజేసుచెంచి
జలప్రాంతంబున నున్న కృతాంతనిధుడగు లుగ్ధకుని, తతనిచెంతం బట్టుకొని
నెచ్చెల్లింగుగొని శోకవ్యాకులైతిత్తులై పురపురంబొక్కచు పలుపిక్కులు
సూచుచు మనము ముప్పునము తతనియండు పసియించి బ్రతికితి మింక
నితండు విడిపడు నుపాయంబెయ్యవియ్యో యని తలంచుచున్న సమయంబు
నందు హిరణ్యకుం డిట్లనియె,—

100

కం॥ ఇలికాండు పక్షుడును ని
ష్క్రమ చిత్తుడగు హిష్క్రమ భుండు నెవలైనన్
దలపోయెడు డతడును లుగ్ధకు
నలనం బెడవాఁడు నేర్పరణలు మననంబనన్.

101

కం॥ నిలువెల్ల భృహము
తలవెల్లను నలఁడు బగహితం బమృతమ్ముల్
పలుకులు సుపచారిత ని
ర్మలచిత్తుం డితనిబాయరాదని మఱియున్.

102

కం॥ కాయంబు, యంత్యంబు, ల
పాయంబులు వైభవములు ప్రాజ్ఞులకైనన్,—
పాయదు మృత్యువు, భరో
పాయము నగు బ్రజకు నూత్న భరణాచార్యా!

103

ప॥ అని హిరణ్యకుండు నీతిమార్గం బుపదేశించి యితనికింగా మనము
శరీరంబులు విడిచిన నేమియని నిశ్చయించిన పాని పలుకులు వినియు వినని

మట్లు బోయకుమిది కమతంబును భనువు కొప్పునఁ బడించెడిది. ఈమఁడు
నమ్మావ్రుదును లుబ్ధక ప్రతిబంధంబులయొలె పోయెడిది. ఈమఁడు నతం
హొక్క జరాశయంబు గనుంగొని యందు మఁడునంబునకు జలమ్ములు
ద్రావుచున్న సమయంబున,

104

చం॥ త్వరితగతినొగమ్ము తనుచాటుచుఁ బాకఁ లేడిఁ గాలఁ
కఁనిభమ్మార్తి లుబ్ధకుడుఁ గాంచి పరాకుగ భేదతాంబును
ష్కఁతగఁగీడఁ జిక్కెనని సుభ్రమమై వెనుకెంటనేనగ నా
తురయతముల్ చెలంగ నది దూఁమునన్ బడియె స్పృహిన్బున్.

105

వ॥ అతలొన,—

శా॥ కాకంబువల్లినేని చంచువులఁ నత్కాయంబు భేదించి
ట్లా కాలమ్మునఁ జేసి లుబ్ధకుడు వాంఛాఽఽపూర్ణ భేదమ్మునై
నాకుం జిక్కెనటంచు డగ్గటిక యంతన్, బోహా నాదెండు న
స్తోకాన్లుఁదముతో, నతండు మిగులం దుఃఖాంబుధిం చేయచున్.

107

వ॥ మగుడి చనుదెంచి నంత నమ్మామిక నెఱుంగు తన తిష్ఠినినాగ్రం
బుల జాలంబు తుత్తునియలు గావించి సుభ్రమంబున నొక్క పంథాంతా
శమ్మునకుం జనె నా సమయమ్మున,—

కం॥ నయమునఁ గచ్చపము జలా
శయమునకుం బోయె బోయ చనుదెంచి నెఱ
దయుతుంజై మగిడినిజా
లయమునకుం జేసె వివర్ణ [ల] పసుండగుచున్.

109

వ॥ ఇట్లు శబరపుంగవు నోత్రించి కాక హరిణ మూషికంబులు నిజ
సఖుండగు కచ్చవేశ్వరుని విడిపించుకొని సంతోషాతీతయంబునఁ గ్రమ్మతి
లఘుపతనక హిరణ్యక మంథర హరిణపతులు గూడికొని తమతమ యథా
స్థానంబులకుం జని సుఖపరాయణులై గుండెదని విష్ణుశర్మ రాకుమారులఁ
బ్రహ్మప్ర హృదయులం జేసె నంత,

110

శా॥ పారావార గభీర! విభ్రమవతీ పాంచాల! కారుణ్య వి

శ్రీ, కాగజ, కాశ, కాంచ ఘనా, హీన, స్ఫురత్కర్తి ల
య్యైకాజీరదళాయతేక్షణ! బుధప్రేక్షి పరీక్షణా!

111

కం॥ గంభీరవాగ్వి నిర్జిత
మంభీరస! గోత్ర శైలకూర్మాహింస సత్
మంభీంద్ర భావభరణ వి
జ్ఞుంభి తదోస్తస్మంభి! శౌరినేవాభ్రమణి!

112

లోటకప్రప్తము॥ హితబాంధవ కల్ప మహీరహ! సం
తత భోగవి నిర్జిత నాకప! భూ
సూత సూన్యతవాక్య! విమూత్న కళాం
చితకీర్తి! వినందిత శిష్టజనా!

113

—: గద్య :—

ఇది శ్రీ భాగవత పరమహంసాద లబ్ధ విద్యార్థిచిత్ర, తిప్పన మంత్ర
పుత్ర, సుజన విధేయ, భాగ్యనామధేయ,
ప్రణీతంబైన పంచతంత్ర యను
మహాప్రబంధమునందు
ద్వితీయాశ్వాసము

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీనాథ చరణకమల

ధ్యాన పరాయణ! బలాతిహంతావళళు

ధానమితకీర్తివర! ల

శ్రీనారాయణ! కళావిశేష విధిజ్ఞా!

1

ప॥ సంధి విగ్రహంబను తృతీయతంత్రం బొకన్జెంపుము,——

2

చం॥ మొదల విరోధియైన యతిమూఢు ఋషిత్వము విశ్వసించినన్
దుది జెడిపోవు భూవిభుడు, చొల్లి గృహంతర ఘూకపంక్తి యొ
ప్పదముగ వాయసప్రభుడు వేర్చిన భీకర వహ్నికీలన్
మదమతి కూలదే! యన కుమారు లదెట్లని తన్ను వేడినన్॥

3

కం॥ ఆ విష్ణుశర్మ దృఢమతి

జీవ ప్రతిమానుడవుడు సెప్పెన్ దెలియన్

భావజనిభరూపులకా

భూవర పుత్రులకు వేడ్క భూరి ప్రీతిన్.

4

సీ॥ తన శాఖలేర్చి మార్తండునితేరి ప

ద్ధతికి మిక్కిలి విరోధంబొనర్ప

తన నీడ ధారుణీధవళాయతాక్షికి

నాతపత్ర క్రియ నతిశయిల్ల

తన కోటరములు పతంగ పుంగవులకు

నెంతయుఁ జెలువొందునిండ్లు గాఁగ

తన ఘనమూల సంతాన మశ్రాంతము

శేషతోబాయని చెలిమినేయ

ఆ॥ పె॥ ప్రళయవేళనైన పత్రమాత్రనే విష్ణుఁ

ద్రోవఁ జొలుచుచు బుధులుడలడు

నొక్క యడవి నడుమనుండుఁదాపలముగ

నటము బువన వినుత జటమునగుచు.

5

కం॥ ఆ తరుకాఖను బలిధిఁ

గ్వాతము నేమిం నొక్కవాయస ముండున్,

జాతి పనుఁగొల్ప నతి ప్ర

భ్యాతిగ నుండును వివాంధమశ్రాంతమ్మున్.

6

చ॥ ఇట్లుండీ యొకనాడతి త్రోధారుణీకృతలో చనుండగుచు విను
తాఢిధానుండగు వివాంధవల్లభుండొ ఘూక బహుశ్ర పరిపృతుండై విభావరీ
చమయంబునఁ బ్రభంజన జవంబునఁ జేసుదెంచి నిద్రావశంబు నొందియున్న
వాయసవిసరంబునఁ బడి చరణనఖరమ్ములన్ జంచుపుటమ్ముల భేదించఁ
దొడంగిన, నందు పరిదేవనామతమ్ముల గగనమ్మున కెగసియు, నవ్య భూజ
మ్ములన్ జేరియు, దిగ్భ్రమం బొందియు, గృతాంత కలయమ్ము డాసియు,
నిట్లనేక ప్రకారమ్ములఁ బలాయనత్వంబునఁగినఁ గాకీమూలకకు మోరయగు
మేఘవర్షండును వాడవ్వడు,—

7

కం॥ పరుల కభేద్యంబగు త

గ్తురు కోటరమునను డాఁగి తన జీవంబున్

వైవొంద నిలుపుకొని భా

స్కరోదయమైన శోనసంయుతుడగుచున్.

8

చ॥ ఉండు నవసరమ్మున, నతని ముత్రులు, నుద్దిపి సందిపి ప్రదీప్యాదీపి
చిరంజీవులను నేవురు వివాంధవల్లభు బారికిందప్పి యొక్కటం గూపికొని
తమ యేలిక యగు మేఘవర్షం డున్నచోటికిం జని దండప్రణామం బాచరిం
చిన బలిభుగ్వల్లభుం డిట్లనియె,—

9

గీ॥ బ్రతికితిరె! మీరు కాశిక ప్రతతిచేత

నిట్టి యాపద ననుదెంచె నేమిసేయ

వచ్చు, దైవవశంబని వారితోడఁ

బలికి చింతావశీ కృతభావుఁ డగుచు,—

10

చ॥ అయిననేమి కాఁగల కార్యంబులు కాకమానునె! మనకిప్పుడు
సేయవలయు కృత్యంబెయ్యది యెఱింగింపుడవి నందు నుద్దిపి యిట్లనియె. 11

కం॥ తన సదృశుడైన, సామంబును, నల్పుండైన దండమును, మత్తుండైన

నను, భేదమధికుండ నను బని వడిగానమ్మా సేయఁబరగు ధర్మినిన్ 12

కం॥ శూరతయును గనటం బె

వ్యాపలకేనినగునుగలుగు, వారి సమీపం,

బౌరయ విడిచి కయంబున

దూర స్థానంబు వొందుదురు ధీమంతుల్.

13

చ॥ అని పలుక నవ్వాకృతము లాకర్ణించి, సుషిషయాననం బాలాక్షించి
మన కెయ్యది కర్తవ్యంబని మేఘనందం బడిగిన, నతం డిట్లనియె,—

14

ఉ॥ స్థానము వాయునంత నిడినై న్న సమూహము వాయు, వైరి సు

తానముమీది కార్యములు దానానందంబుగ నోడ, డాత్మ ర

తుని భృతార్థి తార్థియగు గావున, బుద్ధిదలంచి చూచినన్

స్థానబలమై కావలయు ధామణి, విత్తయలక్ష్య ధీమణి!

15

గీ॥ నెలపు బాసి మున్ను నల హరిశ్చంద్ర కౌం

తేయు లంతవారు దీనవృత్తి

నొదిగియుంట వినమోమదియల పాసిన

బాయడగదు నేల ప్రాజ్ఞులకును

16

చ॥ అనిన విని యతండు ప్రదిపింగనుం గొని యెయ్యది యాచరింపవల
యుననిన, నతం డిట్లనియె,—

17

చం॥ ఆతి బలవంతుడైన విషయమ్మున వారలతోడి మైత్రి సు

తతమును సత్సంబంబగు మనమ్మున జేసి, నిజప్రదేశ సు

గతుడయి పొల్చు టొప్పు, నదిగాచని యెండొక చేశమేగినన్

ధృతి మెయిపోతొ, వినుముధీయుల్! నొచ్చునతండు సోవిం.

18

చ॥ అట్లుగావున వారలతో సామంబాచరించి యిచ్చటనుండుద మనిన,
నవ్వాయసవిభండు, ఆదిపింగనుం గొని భవన్మతం బెఱింగింపుమన, నతనికతం
డిట్లనియె,—

19

కం॥ పరులొక కాలము చేకొని

పరిమార్చిరి మన బలంబుఁ బ్రస్తుట కీర్తిన్

బరిమార్చు మనము నాశ్రయఁ

బొరగొందము, కపట బుద్ధి పొగడిత కక్కన్.

20

కం॥ వారు ఏహంధులు మనము, వి
చారించ నిశాంధులము, నిశావేళ బలం
బారూఢమ్ముగ నొంచిరి
వారు, దివమునను నొంకపలయను మనకున్.

21

కం॥ అని యిట్లు మంత్రులు హితం
బున జెప్పిన సీత మార్గమున్విని ధీమం
తుని ననఘు నా చిరంజీ
వినీ [గనుగొని] ప్రీతి గాకవిభుఁ డిట్లనియెన్.

22

స॥ త్వద్బుద్ధి బలంబు వెంపునగదా యివ్వభవం బనుభవింపగలిగె
నిప్పుడస్మత్కు లోపభోగ్యంబగు రాజ్యం బరివశంబు గాకుండ నిలువమనిన,
నతం డిట్లనియె,—

23

గీ॥ పరులకై తవంబు [వలన] నారంభమ్ము
లుడిగెనేని దలచ నొకటికలచె!
[వివిధ] జీవరాశి విశ్వాసమున నమ్ము
కష్టవర్తనంబు గానలేదు.

24

సం॥ అ యగ, మంత్రకక్షతగు, నాతతకైతవ గూఢభావుడై
పరులకు నాపుణ్యాలి యనపాయ [గతిన్ హిత] మాచరింపుచున్,
బుద్ధులగు నొక్కనేళ దన వైరమణించి [మెలంగ], బుద్ధి భా
వ్యుడయి యుండుటొప్పు, గుణవాత్సిధి! విత్తయలక్ష్మధీనిధి! 25

25

స॥ అని యిట్లు చెప్పి యాచిరంజీవి యిట్లనియె దేవా! సామదాన
భవి దండమ్ములను సుపాయచతుష్టయమ్ములను, బ్రభుమంత్రోత్సాహం
బులను శక్తిత్రయంబువలనను, సంధి విగ్రహయానాసన వైశ్విధీమాత్రయం
బులను షడ్గుణంబులం దనరి, జ్ఞానశక్తి బలైశ్వర్య వీర్య తేజమ్ములను షడ్గు
ణైశ్వర్యంబుల సంపన్నుండై, భూతభవిష్యద్వర్త మానంబులను నెఱింగి
[న భూపాలుండు] పరులక భేద్యుండని వెండియు నిట్లనియె,—

26

కం॥ తన శక్తియుఁ బరుశక్తియు
మనమున దలపాని శిష్ట మంత్రుల బుద్ధుల్.

విని యొనరించిన కార్యము,

ఘన కీర్తిక నెక్కువవని, గవణిక లెక్క!

27

కం॥ బకము క్రియ, వేళ యా సు

తకు, మకానమ్మున జరింపదగు, నటమించునో,

బ్రకటమ్ముగ సింహము పో

లిక మెలంగగవలయు, సూక్ష్మ లిఖితాచార్య!

28

గీ॥ ఇన్ని గుణముల లోపల నేదియైన

దనకు ననువగునట్టి చందమ్ము జూచి,

దేశకాలముల మదిలోన దెలిసి మెలగు

నతని బొందును సంపద లతీతయముగ.

29

ప॥ మున్ను శౌర్య సంపన్నుండై దేశకాలమ్ము లెఱింగి చరించు నతని
గుణసోపమ్ము లెఱింగి విశ్వసింప జన.....భుజితే.....పదం. మహా
ద్యోగిని నిందిర యాశ్రయించు, మంత్ర ప్రభావమ్మున దుష్టమ్ముగ భుజంగ
మ శక్తులనణించునట్లు చోరుల, గామాతురుల, దోష స్వభావుల, నతె లుక్కుల,
దుర్మదాంధుల, సమరభీతుల, దద్దండ నీతిచేత దండించగ. పై కమానుష
మ్ములు గల్గిన సహాయులగు నియామకుల వలనగాని, ప. వాహినీ సందో
హమ్ము దరియింప నలవిగాదని, యతం డిష్టనియె—

30

ఉ॥ ఆరయ మంత్రమాలము జయమ్ముటుగావున, నీక్షణమ్మునో

వారల జేరి నూత్నమ్మదు వాగ్విసమ్మున చేల్చి, మైత్రి వెం

పారగజేసి కార్యఫలమందుట మేలన, నాలకించి ప్ర

జ్ఞా పమశీయు, దత్తచి వస్త్రము, నాతండు సూచి యిట్లునున్,—

31

కం॥ ఏరితినైన గౌళిక

వారముతో సుధిజేయవచ్చునె! మనకున్

వారికి దలపోయం గను

వైరంబని పల్కు, గాకవల్ల భుతోడన్.

32

సీ॥ ఆ చిరంజీవి యిట్లును, విరోధంబున

కగు, కటువగువల్లు గాఢమ్ము.

[కార్యము విహతంబు] గాదె! మున్యాగ్దోష
మున నన్న, నతని యాననముగాంచి
యెట్లన, వి [భునకు] నెఱిగించె గల వొక్క
రజకు భారము వాపు రాసభి యవి
వేసవి మేతకై వెన ద్విపి చర్మా పృ
తంబగు దేహము దాల్చి, రాత్రి
యైన, సస్య వితానమరసి మేయుచునుండఁ
జేని కాచరి కాచి, చివికి చివికి

యలసి, యొకనాఁడు విల్లును సంపగములుఁ
బూని మసరకంబళమును ముసుగుపెట్టి
పొంచికొనియుండ, [రాసభి] పూనిమేయ
వచ్చి, ధూసరకంబళి వానిఁ గనియె.

33

కం॥ ధూసరకంబళ మటుగని
రాసభమని కూయ, సస్య రక్షకుఁడు మదిన్
రా సభమని తలపోసి, శ
రాసనబాణమునఁ దన్ను నంతకుఁ గూర్చెన్.

34

వ॥ అట్లు గావున వారలకును మనకును వైరంబు పెద్ద కాలంబున
నుండి వాగ్దోషంబునం బొడమె, నది యెట్లనినదొల్లి దివాంధ విభుని నొక్కని,
నఖిల పక్షులు పక్షిరాజ్యంబునకుఁ బట్టంబుగట్టుదమని చనుదెంచిన, నందు
మంత్రికర్ణుండను వృద్ధ కాక విభుండు చనుదెంచి పక్షుల కిట్లనియె.

35

గీ॥ ఇతని నభిషేక మొనరింప నెట్లువచ్చు!
దర్ప సంయుతుఁడ, ప్రియదర్శనుండు
పక్షులనునెల్ల భక్షించి బలిసికొనును
నల్పుఁ జేపట్టఁ గార్యములగునె! దలఁడు.

36

సీ॥ అధికునిఁ జేర్కొని యల్పులై నను సంత
సము నొందుదురు, మును శశకవితతి
దేవునదారకేశోపదేశమున
బ్రతుకవే యని పల్కుఁ బక్షులచ్చి

ధంబంత నెటింగింకఁ దగునన్న నాతఁ డీ
 ట్లని చెప్పె, మున్నొక్క వనమునందు
 దంతులు ద్వాదశాబ్దంబు లనావృత్తి
 యైనను, జలములేకా, తృంగలఁగి,

37

గీ॥ ద్విరద విభుజూచి పల్కెనోదేవ! చంక
 కీరణు తాడమ్ము మేనును గ్లేశపరుష

— — — —
 — — — —

కం॥ కరివల్లభుడంబు సరి
 పరముల హ్రదములను వెదుక; నడిగల నుత్త
 ద్విరదమ్ములఁ బంపె దీగం
 తరముల నవి చూచివచ్చి, తమఁతీ యెదుటన్.

38

ప॥ నిలిచి, యిట్లని విన్నవించె,—

39

పం॥ కరివతి! నీవు వంశజని కంటిమి చంద్రసరోవరమ్ముఁ, బ్ర
 స్ఫురదురు శంఖచక్రములఁ బొల్చి పయోహవాలత్మ్య నెంతయున్
 సురుచివమై జనార్దను తనుక్రియ నెప్పుడు మీలుదానిఁ బు
 స్కరయుతమైనదాని, జలజంతు తపిక్ దగుదాని, నొక్కచోన్॥

40

ప॥ అని చెప్పిన విని, యతులితంబగు సంభ్రమంబునఁ దత్ప్రదేశమ్ము
 వాసి.

41

శా॥ ఆ నాగేంద్రుడు సంతసమ్ముదన నుద్యత్కాల మేఘాకృతిన్
 దానాంభః కణసంచయమ్ము వడియన్, గంతావళశ్రేణితో
 నానాభూజములెల్ల వ్రాల, శశసంతానమ్ము వైవస్వత
 స్థానంబుద్ధతి జేరబో, నడచెఁ జంచద్వేగ సంగంభియై.

42

ప॥ అయ్యవసరమ్మున శిలీముఖనామధేయుం డగు శశకవల్లభుండు
 నిజప్రధానవర్గమ్ము నచలోకించి, వారణసందోహంబనవరతమ్మును జలాభి
 లాష నన్యసరోవరమ్ములకు నడువ మన బలఁగంబెల్లఁ బొలియందొడంగె,
 మనకుంజేయునది యెఱింగింపుడన, నందు బహువృత్తాంత విదుండగు వృద్ధ

అ॥ వె॥ చేచ! చంత ఘటన నీవకవిధుల

నమనకుండజేయ నాకు నేర్పు

గలవటన్న, నపుడు కౌతూహల స్వారీతుఁ

డగుచుఁ బట్టె, విజయు నవ్వెభుండు॥

44

కం॥ తడయక నేయుము వెను, మె

క్కడ నీతివిడుండు చెతకాల విభాగం

బడుంగఁ జెల్లియును, నాతం

డికుమలఁ పాడండు సిరియు నెంతయుఁబొందున్.

45

కం॥ అని వల్కు నాశ్రీముఖు

పనుపునఁ జేని విజయుండపుడు శ్రద్ధాభ్రములన్

గనుగొని చింతాకులుండై

తన హృదయములోన నపుడు దలపాసి తగన్॥

46

కం॥ కాయంబల్పము, చంతి ని

కాయము వానోత్కటంబుగావున, విచయో

పాయముననైన వాయ న

సాయమునేకులు నటంచుఁ బజ్జాస్వతుండై.

47

ప॥ విచారించి యెక్క భూధర శృంగంబెక్కి యోగజేంద్రా!
నీకు భద్రంబగునను, చతురు నీ నెవ్వండవు! నీరాకకు గతంబెయ్యది నాకెఱిం
గింపు మన, నవ్విజయుండిట్లనియె. గజపతీ! నేఁ జంద్రదూతను దన్మండల
మధ్యంబున విహరించుచుండు శశకవిభండ, నాపేరఁ జంద్రుండు
శశాంకుడనిపించుకొనియె. నానాగుండగు చంద్రుండు నీతోడి సఖ్యం బవే
ఱించి, నన్ను నీ సమ్ముఖమునకనిపిన వాడని వెండియు నిట్లనియె,—

48

కం॥ తలపోయ నిష్ఠురోక్తులు

వలికినఁ, దిట్టినను, భూమి పాలురకును వ

ధ్యులుగారు దూతలెందును,

బలభిన్నభభోగ! నూత్న భరతాచార్యా!

49

ప॥ అట్లు గావుననే హిమకరునానతిం బలికెద, స్వపర శక్తి నెఱుం

చంద్రాధీనంబైన యా సరోవర కక్షకుల నీవలచితివి. ఆ శశశంకులఁ జంద్రుండు నిజ శరీరమ్ముగాఁ బలించు, నవియునుంగాక పవలెల్ల నమ్మకఁ త్తుండఁకసమ్మున వర్తించు, నిశా సమయంబున నా చంద్ర సరోవర మ్మున చనియించి యుండు, నీవును నీవరిజనమ్మును నివాళు కాలమ్మున గోర్వలెక యా చంద్ర సరోవరంబు ప్రవేశించుటకై జోవుచున్నవారు. అచ్చటికిఁ బోయిన నీకును నీ వరివాఁకమ్మునకు నాపద వచ్చు. చంద్ర చిత్తం బెఱింగి నే నీకుం జెప్పితి, నా హృద ప్రవేశంబును, శశశ ముద్దనంబును, విహారింపుమని చెప్పిన విని, గజేంద్రుడతి భయమ్మున నిట్లనియె,—

50

సీ॥ అజ్ఞాన కృతమున నయ్యెఁగ దత్కమఁక
రంబు పద్ధతి, యిటు రామదత్తు,
గజ వల్లభునిఁ జూచి విజయుండు పల్కె, నీ
నరుడెంచి యంపలి యమృత కరునిఁ
జూచి పొమ్మని, రాత్రి సొంపఁక పన్న దో
డ్కొని చని యా కొలఁకునకు డాసి
పానీయములలోనఁ బ్రతిబింబితుండగు
చంద్రునిఁ జూపఁ, దత్సమయమందు

పందనమ్మునరించి యో వారిజారి!
తప్పులెల్లను లోఁగొను దయదలిర్ప,
నెన్నఁడివంక రామని యేగఁ, గాంచి
శశశ సంచయమాత్మ సుతాహమొందె.

51

ప॥ ఇట్లుపాయమ్మున విజయుండు గజమ్ములం దొలంగించి తనభర్త యగు శిలీముఖున కవ్విధం బెఱింగించి సుఖంబుండిరి. అట్లు గావున నీ దివాంధుం జేర్కొన నాపదలఁంగవు. హీనాత్ముండు ప్రజా పరిపాలనంబున కొప్పునే! యని వెండియు నిట్లనియె,—

52

చం॥ చెనఁటి నబుద్ధిజేసి గుఱిఁజేసిన వారలు, నొత్తు రెంతయున్
బెనువరి కూలవే! శశశపింజలముల్ మును పిల్చిననన్
విని ఘటగమ్ము లెట్లనిన, వేడుకఁ జెప్పెను దొల్లి భూరుహం
బున వనియించి యుండుదు బ్రభూత కుతూహల మానసుండనె.

53

గీ॥ అండుఁ దరుకొటఁ మున్న ననఘముతే క
పింజలముండు నాలోడఁ బ్రియము కలగి,
అస్తమానా? పరుమున నరిగె నొక్క—
నాఁడు నెంచెనీ, మేతకై పోకిమిగను

54

ప॥ తదవసరంబున,—

55

సీ॥ ఆ కొటరమున నప్పుడు కిక్కిరి
వ్వడను శశక కిలుండు నిల్చి
కొంత కాలంబుండ, నంత కపింజలుం
డేతెంచి నా నెలవెవ్వడిపుడు
హాకొన్న వాడనఁ, నైకొన కాతఁ డీ
స్థను, నున్న వారిచే యరయ నెలవు,
ఎవ్వఁడు మున్నుండె నివ్వటిలంగను
వానిచే నెలనని, వానిలాడఁ
గని నేను వారలఁ గడకుఁ బోవొచ్చియుం
నగవుకు బొంకని స్వయము గూర్చి

గీ॥ ప్రీతి నేగితి నపుడా కపింజలుండు
న్యాయ్య మిరువురకును దెలియంగఁ జెప్పు
నతని నెఱుంగవె! నీవని యడుగుటయును,
బహు సంతోషుడై వాడు పలికె దెలియ.

56

ప॥ యమునా తీరమున నతి ధార్మికుండను నొక్క వృద్ధ మాడ్జాల
విభుండు గలండ, తండు మనకు ధర్మమార్గం దెలింగించునని దీర్ఘ కష్టండు పలి
కినం, గపింజలుండిట్లనియె. వాడల్పజాతి మనకు విశ్వసింప వచ్చునే! యన
వాడిట్లనియె,—

57

గీ॥ అతని మనకేల డాయంగ మతిఁదలంప
న్యాయమార్గము దెలిసి సన్మాన మొప్ప
మగుడి చను దెంత మనినఁ దన్మానసమున
నాతడిరువురకును సమంబని యెఱింగి,—

58

గీ॥ అష్టాదశపురు జనమున నరిగి వాని
కంతయును జెప్పఁ గడఁ పృథ్వినైతి, నాకుఁ
జెప్తులు వినరావు డగ్గటి చెప్పు మనుచుఁ,
బసమ ధన్యును విశ్వసింపఁగఁ బలికె.

60

కం॥ సంసారముల స్థిరము, ల
హింసకు సమమైన [ధర్మ] మేదియో, సుజన్
త్తంసునకుఁ దెలియఁ దగునది,
కం సారిపదాబ్జభృంగ! కరణిక లత్యై!

(6)

కం॥ పరకాంతలఁ దల్లుల క్రియఁ
బరవిత్తము పెచ్చుమాప్పి భావించి మదిన్
బరుల శరీరములఁ దన
కరణినిఁ జూడంగవలయుఁ గరణిక లత్యై!

61

న॥ అని యివ్వినప్పుడు నాదధిక్ష్ణుడు పరమ ధర్మశాస్త్రంబు లుపన్య
సించిన, విని మనఃబున విశ్వసించి [శశి] క కపిజలులు డగ్గఱిన, సమ్మాజ్ఞానం
బయ్యిరువుర భక్షించి తన శరీరంబు పోషణంబుఁజేసికొనె, గావున నిట్టి యల్ప
ఘూకంబు గుఱిచేసి సమస్త పక్షి రాజ్యంబునకు నభిషేకం బొనరింపఁబడు
యకర్తవ్యంబనిన సయ్యవసరంబున,—

62

చం॥ పతకములెల్ల వాయసము పల్కులు తథ్యములంచు నేగిరన్
మతిఁ [దలపాసి] రోపమున మండి దివాంధుఁడు కాఁగఁ బాచి కు
త్సితమునకేమి కారణము [మిసీ] విభవమ్మున [కెల్లఁ బాచి] జే
సితి, మును నీకు నెగ్గొకటఁ జేసితి నే యని పల్కి పల్కితొన్

63

వ॥ అది మొదలుగాఁ గాకోలూకమ్ములకు వై రానుబంధమ్మయ్యె, నన
విని మేఘవర్ణం డాకర్ణించి జయోపాయం బెఱింగింపుమనినఁ జిరుజీవి
యిట్లనియె, సంధి విగ్రహయానాసనదై వ్యధీ భావమ్ముల నతఁడ సాధ్యండు-
ఆశ్రయంబుననై నను, చిర ప్రయాసంబుననై నను, బగతున కపాయంబు నొందింప
వలయునని వెండియు నిట్లనియె,—

64

గీ॥ పరులు పెక్కండ్రు గూడి సర్వజ్ఞునైన
మోసపుచ్చంగవచ్చు మున్ భూసురుండు

భాగమచ్చట విడువడె! శతులవలన,
ననన గాకెంద్రుఁ డెట్లని యడుగ, నతడు

65

మః కవనీ దేవుడొకండుమున్నజముఁ గత్పర్థమ్ము గొంపోవ, ధూ
ర్తసి తానంబడి సూచి యాతని పిటుండంబోయి యో మూఢ! నీ
నవ మాన్యుండప్ప మాకుం, గుర్కురము నాన్లుదంబు పెంపారఁ గ
ట్ట వచారమ్మున బట్టినాడవని హాస్యంచెతయుం జేసినన్॥

66

ప॥ ఆమ్మహీ దేవుండును వృథా పరిశంకిత హృదయుండై యెద్ది
యైనను నింద్యంబగు నస్తువు నశుభావహంబగునని తనచేతి, భాగమ్ము
[నటించి] స్నానమ్ము నేయ నేటికింజనిన, నద్ధార్తులచే నది భక్షింపబడియె.
అట్లుగావున బహుజనోపాయంబువలన నొక్కండు మోసంబందునని, సకలో
పాయమ్ములు మేఘవర్షన కెఱింగించి, యెవ్విధంబుననైన ఘూకప్రభుం బొరి
గొండునని నిజ శక్తిరమ్ము నీశలు బెఱికికొని, మున్ను మృతిబొందిన వాయ
ుమ్ముల కుధిరంబు లవయవంబులం బూసికొని, యవ్వల సమీపమ్ముననుండె,
నయ్యవసరమ్మున,—

67

గీ॥ ఆరగిరి థాతుశిల జారెన్నకరణి
ద్యమణి గుంకంగ నెఱుంజ [ద్రుత] మ [హీని]
సాతమున [నైన] బహు [తిరోధూ] తధూళి
పటలమో! యన వర్ణింపఁబరగెమింట.

68

గీ॥ అపుడు ఘూకమ్ము లెల్లఁవన్నాశ్రయింప
పటముపై నుండి విమతుండు వాయసముల
పెదక పొడగానకున్న నవ్వేళజ—
—తలపొసి మది చిరంజీవి యచట

69

కం॥ ఆరంభరహితులకునున్
గారణమురు బుద్ధియనెడి ఘననాదము, దు
ర్వారముగజేయఁ గౌశిక
వారము వినివచ్చి కడు జవమ్మున నటకున్॥

70

సీ॥ అపుడు దన్నంటుక యా గూబలెల్లను
భృతిఁ బతివట్టికిఁ దెచ్చుటయును

నతఁడు నీ చెవ్వండచని పల్కె, నే చిరం

జీవి నన్నను గృహచేత స్నేహి

చశ నిన్ను బొందగతంబేమి మేఘుఁ

.....నసన

విని యిట్టి.....కీని నేను కొన్ని ము

ద్దలు చెప్పి.....ములుగుచుండ

గీ॥ నిన్ను నేవించిమనుమన్న, [న]న్ను నిన్ను
గూడెనంచు, విరూపిగాఁ [గొంచె] పఱచె.
నాకు [దొరవీవయని పల్కి] జోకపుట్టె
నుండె కైతవ మేర్పడకుండవట్లు.

71

వ॥ అని యిట్లు——కాకే మాటలు విని, ఘోర ప్రభుండు తన
ప్రధాన వర్గము పిలిపించి, యందు రక్తాతుండను వానిజూచి పగతుండైన
మేఘువట్టి భృత్యుండు మనల నాశ్రయించవచ్చినవాడు. ఏమి నేయవలయుననిన,
వాడిట్లనియె,—

72

మ॥ పగ వానిన్ మది విశ్వసింపఁ జనదాష్ట్ర ప్రక్రియన్ భక్త్యై కా
ర్యగుండై లోనరయంగవచ్చెఁ గపట వ్యాపార సారంగతుఁ
డెగ జూడందగుఁ బ్రోవనేమిటికి వీనింద్రుంచి నమ్ముటకు
బుగ రాజ్యం బొనరింపు మీపు కు ముక్ బోషింపు రత్నవృక్షతన్. 73

గీ॥ పాపంగ రోగము వైరము పుట్టినపుడు
నణచకున్నను బేలగు నతఁడు ధాత్రీ,
కాలగతులను నవియ దుష్కరములగుచుఁ
దనకు నాపదగూర్చు, నిట్లనుచుఁ బలుక,—

74

కం॥ [విని] విమతుండపుడు క్రూరా
తునిఁజెప్పమటన్న [వైరి] సొంపరి శరణం
బన, [జంప నొప్పదనుచున్]
వినిపించెనతఁడు ధర్మనిరతుండగుచున్

75

గీ॥ అతఁడు దీప్తాత్ము నడిగిన నతఁడు మృగయు
...మముచేత నాహారమయ్యె నాక

[హాత] మని చెప్పి విడిచి వెంటజాత భీతి
యహితుడై చూచి యిట్లు నవ్వుచుండెను!

76

కం॥ మును.....

.....హాతని కన్నుల కెరి.

పునఃగాచెననగ వినమే

ఘనునకు ధా.....జయమ్ము కరణిక లక్ష్య!

77

గీ॥ చెనట్లెఱునును ప్రియమొప్పు జేసెనేని

చతుఃశు వనకెంతయును హితవాచరించు,

మున్ను మృదువాక్యమునఁ గాచె! ముచ్చు, విగించి

కొనిన విత్తమ్ము తన్మహాస్తునకు నొసఁగె.

78

ప॥ అదెల్లని ఘూతప్రభుండడిగిన నతం డిట్లనియె. మున్నొక పురమ్మున
సార్థవాహుండను వృద్ధ వణిక్కు గలండతని భార్య ననయావనాంగి కల
దా, జంత యెన్నుండును బతిని గైకొనక——పరి రంభణమ్మునకుం జొరక
యుండునంత నొక్కనాడు,—

79

కం॥ చోరుండాకడు సురంగ

హ్వయమ్మున నిల్లుసొచ్చి వచ్చుట గని, త

న్నారి భయమంతె యప్పుడు

గారవ మొచ్చార విభునిఁ గొంగిటఁ జేర్చెన్॥

80

ప॥ అప్పుడు సార్థవాహుండును బరితుష్టుండై గృహముననున్న
చోరుంగనుంగొని యిట్లనియె.

81

కం॥ కలనైనఁ గొంగిలింపని

కలకంఠిని గూర్చితివి సుఖం బొప్ప ననుం, పునః పునః పునః

దలచ నిసుబోలు చుట్టము

గలఁడే! విత్తమ్ము నీవు వైకొను వలెనన్॥

82

ప॥ చోరుండును గరుణాపరుండై నీకు సుఖమ్ము సిద్ధించినాజాలు, నా
చేత నవహరింపఁబడిన విత్తమ్మెల్ల నీవే కైకొనుమనీ యతనికొసంగి యతని
సాధ్యకి పతివేరింగి నేరజేసుక బ్రతుకుమనీ బుద్ధిచెప్పి యతఁకుతూజాలమునఁ

పన నిలయమ్ము నకుంజనియె, నట్లుగావున నితనికి హితవాచించుట కర్తవ్యం
బను నవసరమ్మునఁ బింగళాక్షుండను వాడనిచి దాసి యా రాజుతో
నిట్లనియె,—

83

కం॥ పగతునిఁ గైకొనఁజోలునె

తెగటార్చక యున్న, వాడె తెగటార్చుఁ జూచి

—గి—యైన—వు

—గి—కాల—నట్లుగాదె ధృతి పగవాచున్

84

న॥—————

సీ॥ దేవ నా పల్కు సందేహమ్ము లేవ, భి

యాతీ యైనను మాటలాడినపుడు

పరమహితుండగు బ్రహ్మరాక్షసుచేత

ధేనువ్యయము, కన్నగాని చేత

నాయువు, నీ బడె నవనీ సురునికన్న,

నా కథ యెఱిగింపు మనినఁ, దొల్లి

కలఁడు విప్పుడు ప్రతి [కల్యంబునతఁడు] గోరి

యుగమును మేపుచు సుండుగాన

నట్టి యావుల నొక చోరుడపహరింపఁ

దలఁచి నిశివేళఁ బోవ నాతని శరీర

మన్యగాత్రమ్ము పోకిన నరుదునొంది

యెవ్వఁడవు నెప్పమన్న వాడిట్లు పలికె.

85

గీ॥ సాహసుండను బ్రహ్మ రాక్షసుడ నీవు

నెవ్వఁడవు నాకు నెఱిగింపు మిప్పుడనిన

నేను బోరుండ నన, నతఁడేమి గోరి

యేగు చున్నాడవని తన్ను నెలమి నడుగ

86

ప॥ ఏఁ నస్కరుండ సమీప గ్రామ నివాసియగు విప్రని గోయుగం
బపహరింప నేఁగుచున్న వాడననిన, నా రాక్షసుండును మద్దమనం బతనిని
బట్టుటకని చెప్పి యా యిరువురును నా భూసురు మందిరమ్ము ప్రవేశించి
రయ్యవసరమ్మున,—

౮౭

సీ॥ అ బ్రహ్మ రాక్షసుం డవని సురొత్తము
 మును గ్రహించంగ లేచెనుచును, బోను
 నాపుల పెంజెని నవహరించెను మోల
 నసన, నట్లగునె! తత్త్వముల నతఁడు
 నివఁ జేటునటన్న, నీవు పట్టిన మేలు
 కొని వ్రేల నాకుచు గోయగంబు
 మోక నేర్చునె! యని యిరువుర వాచింక
 నాతఁడు లేచి యిట్లనియె, మీర

లెవ్వరక బ్రహ్మ రాక్షసుండితఁడు నిన్ను
 బట్టి వచ్చె నటంచుఁ జెప్పంగబడిన
 యతఁడు, వల్కెను నీ యాపులవహరింపఁ
 జేరినున్నాఁ జెటుంగుము చోరుండితఁడు.

88

ప॥ అని యిట్లొండురువుల తనితో భూషింపబడి హితంబొనర్చిరి
 గావున, సితంబును నథాష్టాండు గాఁడని పెంజెను నిట్లనియె,—

89

చం॥ శరణని యొక్కపక్షి మును సాధ్వ్యుల కుశిత సర్వ గాత్రమై
 మటుఁగు బొరం గడుక నిజమారు మొసంగెను నింగి నొక్కటన్
 సులు నుతంజగా, విడి, వసుంధర నాస్తలఁ బ్రోచు వారలన్
 జిరతన కీర్తి పొందెఁ నివి సిద్ధము విత్తయ లక్ష్మధీమణి!

90

న॥ అని పలుక విని ఘూకప్రభుండు ప్రాకార కన్ఠండును వాని నడి
 గిన, నతండ్రి బలి భుక్కు నథాష్టాండు గాఁడని చెప్పిన విని లేచి యధిక రోష
 మ్మునఁ గటమ్ము ఎవర పెంజెను నక్తాముండిట్లనియె,—

91

ఉ॥ దేవ! యెటుంగ రిద్దఱును ధీయుత చిత్తులుగారు, వీఁడు దు
 ర్భావుఁడు పింగళాత్ముఁడు సభన్వినపింపఁడె నీకు నీ ఖలున్
 జీవముతోడ నిల్విన నశేషవివాంధ కులమ్ముద్రుంగెడున్
 నా వచనమ్ము సత్యమని నమ్ముము, నీకుహితమ్ముఁ జెప్పితన్.

92

సీ॥ ప్రత్యక్ష దోషమ్ము భావింపరాత్మ సు

కలుకులఁ బ్రీతి సంపదఁ దేలుదురు రథ
కారుడు ప్రమజిని జారుతోడఁ
దల మోచికొనుచు నృత్యం బొచరింపఁడె
యన విభుఁ డెఱిగింపుమనినఁ దొల్లి
కలఁడొక పురి రథకారుఁ డతండు దు
శ్చరిత యా తన భార్య జాడ దెలిసి

గీ॥ రాజు కూటమి గలిగుండ, రాజుతోడఁ
గర్జమున్నది వే నరుగంగ వలయు
ననినఁ ద్రోవకు సంబళం బప్పుడొసఁగి
యనిపి తనమది సంతసం బందియుండ,
నెలమి రథకారుఁ డెవ్వరు నెఱుంగకుండ॥

93

ప॥ తన భార్యకుంజెప్పి బంధు పశునాథుఁ బోకపురంబున కేగఁచఁచు,
రాజుచేత నామంత్రితుండనైతి, నేనుం బోయినచ్చెన నని వీడ్కొని కొంత
దెవ్వరికి యెవ్వరు నెఱుంగకుండఁ, గ్రమ్మట విభావరీ సమయమ్మున నిజ
గృహమ్మున కేఱెంచి తనభార్య యెఱుంగకుండఁ బర్యంకమ్ము క్రింద నెఱుంగి
యున్న సమయమ్మున,—

94

గీ॥ శంక యొక్కింతలేక యా[ఱంకుటా]లు
దూతికా ముఖ వార్తచే బ్రీతినంది
చేరవచ్చిన జారుని గారవించె
తేజరిల్లు కటాక్ష నీరాజనమున.

95

కం॥ ఆకులట జలకమాడఁగ
నేకాంతస్థలముగూర్చి యేగిన, మదనో
ద్రేకమున జార పురుషుడు
చీకాకునఁ బొరలె కొంతసేపటి లోనన్.

96

గీ॥ ఎప్పుడేనియు దిబ్బ దేభేంద్ర కుంభ
సన్నిభములైన పాలిండ్లు జారకాంత
నాయుర స్థలిఁజేర్చు మన్ననదలిర్ప,

97

కం॥ ఆ సమయమునకు బుష్ప శ
 రాజు సామ్రాజ్య లక్ష్మీయన, కృపానా
 బ్ధానీతనైన, యది పర్యం
 కానమున బొల్పు వారను [నానకు] జేరెన్.

98

ఉ॥ చున్న మూల కొంగు వెగజారి వల్లితయ నాభులేర్పడన్
 గన్నులయొద్ద [నొంక] లోలికారు వెఱుంగుల నీనుచుండగన్
 గ్రొన్నవెంపి లోకు మదకుంజరమో యర డానియున్న య
 య్యొన్నగడంకజూచె నుపల్భితక రతిరూప శోభితన్.

99

న॥ అప్పుడయ్యెత్తన నవంగివారి కునుమధల్ల మల్ల యుద్ధము
 నకు బుష్ప శ రాజున హంకారముల నికాతబాణముల రదచ్చన
 ముల పుష్ప శ సుచయముల, పశుసౌఖ్య ప్రయోగంబులం దలపడి
 మదోద్రేకమున, వీర ముప్పున చొడలెఱుంగక, చందనకర్పూర కుంకుమ
 వంకముల కరీరములు జొచ్చిల్ల, గంజవొడిమెడనెడ పై జల్లుకొనుచు
 బర్హంక తలబుయ్యలలాగ, పక్షులు పక్షిగేయ, బాన్సువైబడి మదనకద
 నంబుడేసి వదిలెనుంబున నిష్టాన్న నిగొమించుచు, ఘర్మకణములు గవాత.
 కంఠ నిర్గత మందననంబునన న బాగుచు నుపకంఠితు మహాత్సాహం
 బులం జెలువొందియున్న సమయమున,—

100

గీ॥ జారభామిని పాదము జారి మంచ
 తలముక్తిన నణంగిన ధవునిదాక,
 నపుడు రథకారుడని హృదయమున నెఱిగి,
 చేటు వాటిల్లెనని చింత నేయదొడంగె॥

101

కం॥ ఆలోపల జారుడు నీ
 లాలక! నాయందొ, ధవునియందో, నీకున్
 మే లెపుడు జెప్పుమన్నను,
 గాలోచిత మెఱిగి పలికె గడు నేర్పమరన్॥

102

చం॥ పతి పరికింప దైవ, మతిపాపము లొక్కట బొందు జార సు
 గతినిన దైర్యసంపదల గానె! తృణక్రియ ప్రాణములేతుదిన్
 జతురతతోడ నంగనలు నాథులగుర్తురు, సర్వలోక సు

కం॥ ఇదియేటి సుఖము, నాథుని

గదిసిన సుఖమునకు సాటిగలదే! యనినన్

మదిలోనఁ దట్పియుండును

ముదమొదవ వధూటివాక్యముల కప్పేళచే॥

104

వ॥ పర్యంకమ్ము క్రిందనుండి వెడలివచ్చి కంకటివై భుజంగళమే
తయై యున్న, యయ్యంగనం దోడుకొని రాజమార్గంబునఁ బ్రవృత్తాభరణం
బిదియని కొనియాడం వొడంగె. అట్లు గాకుండుఁ బ్రత్యక్షదోషం బెటుంగ
వలయుననిన, రోషారుణీ కృతాక్షుండై ఘోరవల్లభుం డతనివాక్యంబు ల
నాదరంబుచేసి, చిరంజీవినిఁ జేపట్టి కోటరంబునకుం దోడ్కొని చని సుఖం
బున్న సమయమ్మున, నక్కాకం బవ్వభున కీట్లనియె.

105

సీ॥ పావకార్పులనైనఁబడి దేవరకు హితం

బాచరించెదను దధ్యంబటన్నఁ

గైరలి రక్తాక్షుండు మరణహేతువు, నెప్పుడు

మనినఁ జిరంజీవి యపుడు నెప్పె

గౌళికత్వము నొంది కాకకులమ్ము ను

హఃము సేయుదుననిన, నవ్వె

తన జాతికాక తక్కినజాతిఁ బొందంగ

[వలచి] భాస్కర మేఘవాయు భూధ

గీ॥ రములచే బాసి [మూషిక తమ] కులంబు

విభుని వరియింప [దే! యన] న విని యతండు

తనున దెట్లని యడిగిన, మునుమహాత్ముఁ

డైన ముని, జాహ్నువీ తీరమందు నిలిచి

106

వ॥ తపమ్ము సేయుచుండ నొకనాడు గగనమార్గమ్మునుండి శ్వేన
ముఖమ్మువలన, విడివడి తన కరమ్మునందు మూషిక శిశువువడిన నతండు, - 107

గీ॥ తన తపశ్శక్తి పెంపార, దాని నొక్క

కన్యకామణిగాఁ జేసి కౌతుకమున

భాగ్యకొనుగిన, నదియును బ్రతిదినుబు
మైత్ర బోషించె: వనకన్న పుత్రకంజి.

103

ఆ॥ పె. అష్టరేఖవోలె ననుచినమ్మును వర్ధ
[మాన] యగుచునుండె మానె [యపుడు]
తగిన వరుణుం వలయు: వన కన్యకని చండ
కిండుం వలచ నాతడయగుచెంచె.

109

సీ॥ ఆపుడు ఋషి పంకజాస్తుని బోడగని
యూ కన్యకం బరిగ్రహింపుమనగే,
బలియుండు నాకుంటె: బద్ధన్యూడన, విని
తలచిన నాతడు నిలిచె నెదుట,
నతని జేకొమ్మన్న, నధికుండు పవమానుఁ
డనిన నాతని బిల్చి యడుగుటయును,
నద్రులు నడునెక్కుడని చెప్ప, [నద్రులం
బిలిచి] గైకొనుడన్న: ద్రితినవియు,

ఆ॥ పె. మూషికప్రభుండు మొదలి శూరుండన,
వాని కెటుకనేయ వాడు మర్త్య
కన్యనెట్లు పొందఁగా వచ్చునన, ముని
యెలుక జేసె దాని దొలుతయట్లు.

110

ప॥ ఇట్లా ఘనుండు మూషికంగా జేసి మూషికవిభున కొసంగె నట్లు
గానైన నెవ్వరేనియు: ఎమతమ జాతం బొందుదా, రింతియకాని యన్య
జాతిం బొందుట దుష్టభంబు. ఈ వైష్ణికాం యాశిన నెట్లని! చెప్పిన విని,
యెన్నెన్ని భంగులనైన నీఘూకపతికి హితం బాచరించెదనని పల్కు, చిరం
జీవిం జూచి దివాంధవల్లభుండిట్లనియె,—

111

కం॥ వలసినతటి నాహారం

బుల నొందుచు, నీ గృహంబుపోలిక నతిని
ర్మల బుద్ధి నుండుమని తనుఁ
బలికిన, ముదమంది కాకపతి సచివ్రుడున్.

112

గీ॥ అవ్వెదధమ్మునఁ గడిపోతు చట్టు గొంత
కాలమందుండి నిజవతి కార్యభంజన
కనున్పు గోరుచునుండి యన్యాయము
లాల్పు వలయక, యొక్కనాడెత్తెను పుంజుకె. 113

సం॥ అనువగు నప్పుడేచి యభిమాతులఁ గూల్చుట నీతిమూర్ఖులె
న్వనికీని, ఘూకసంతతి వివంబున న్నిరవకొండె, నీ గుహాల్
ఘనతరవహ్నిచే నిపుడు గూల్చుంగవచ్చు చుండు మేఘవ
స్థానికడ కేగ, నాతడెట దాసుం ప్రయమారుంగఁజేసి కొనియెత్తె. 114

ప॥ అప్పుడతికుతూహలమ్మున నతనితో బుభాషించి చిరుజేషి!
నీవుపోయిన కార్యంబేమయ్యె! నచటి వృక్షాంతం జెఱింగింపుమనిన నతం
డిట్లనియె. నాపోయిన కార్యమ్ము నీకుఁ జెప్పెన. తడవునెయ నిది నమ
యంబుగాదు తర్వాత నెఱింగించెన, నరి సమయుటకు నెడకుగని వచ్చిన
వాడఁ దామసింపంజెల్లదు. మీరందఱు నూడుకొని బహుకాష్ఠ సంచ
యంబులు గైకొని జవంబునం జనుదెంచుట కర్తవ్యం, బేచును నవలమ్ము
గొని చనుదెంచెద నని సకలకాకంబులఁ జేకూర్చుకొని యింధనాగ్నిలు భంగ
పించి ఘూకమ్ముల మూకకయన్న గుహాముఖంబు దాయంజని వేగం
బకదిసి,— 115

కం॥ పెట్టిరి కాష్ఠమ్ముల, నైఁ
బెట్టిరి యనలమ్ము, నపుడు భీకరకీల్
దట్టంబై తముఁ జుట్టినఁ
బట్టంగలు నూబల్లె భస్మంబయ్యెన్. 116

ఆ॥ వె॥ అపుడు మేఘవర్షం దతిమోదమునఁ జిరం
జీవి సూచి, యెట్లు నెపుడు! శత్రు
సంచయమ్ము నడుమ సౌ హృదమొప్పార
బరగనుంటివనినఁ బలికె నతఁడు. 117

సీ॥ కంకుడై [యుండడే] కార్కాధిమై భర్మ
జాడు భీముడుండడె సూపకారు

డగును నష్టగుండు బృహన్నల — — —

— — — నై నకులం డర్శ్య

నీతనీయంబును నీయంబునె చూడేనె

నాన — నానను నష్టభంగి

చుండుడె, ప్రాకారంబున నై ప్రాకార

యన — — నుండడె యుండునె

నీ యా విద్యానాని నగో మృత్యునందు: [మున్ను]

— — — — —

నట్లు గావించు నుండునెలతని బొందు

లలిత గుణధర్మ! విత్తయ లక్ష్మణార్థ!

118

ప॥ కావ్రన నేను పాండవేయుల విధంబునం బరులచేత మోసంబు

— — — — — రక్తాక్షుండను ఘూకప్రభు మంత్రి నీతి

నిశ్చయంబు బుద్ధిమంతులకు గావ్రన చాజునకు మీదవచ్చు కావ్రంబు

తెలుగుగోరించె నతనిచే నీమర — — — యునన్య — — — —

బడితనె యతంబు పెడితెను నిట్లనియె.

119

క॥ యానాన సుఖచ్చిద్రా

పానాన్నంబులను వలయు: ప్రభునకు మెగులన్

మానై నరకు, తే॥

భాను ప్రతిమాన! నూత్న భరతాచార్యా!

120

నీ॥ — — — — —

నపుడు వైశ్యాననుకు వాని నణచుభంగి

యరుల మధ్యస్థులై పానమునపుడు గూర్చి

వలయు ధామణి నీతిమంతులకు నరయ.

121

ప॥ అని చెప్పి మున్నోక [వన్నగ విభులచేత] నొక్క మందూక
విభుండు మృతినొందునె యనిన, నది యెట్లని మేఘచక్రం డడిగిన చిరంజీవి
యిట్లనియె.

122

నీ॥ విను మొక్క వన్నగ విభుండు మందవిషాధి

ధానుండు భేకసంతానముండు

— — — యప్పుడు జీవహింస
యని [ముని] మాడ్కి నుండినను వ్రీతి
నొక కప్పచేరి యిట్లో ఫణిరాజ! ని
రాహువృత్తి నీ హ్రదములోన
నేటికి నున్నాడ వెఱిగింపుమనఁ బాము
నిట్లనె మున్నొక్క యిద్దగుణుడు

గీ॥ బ్రాహ్మణా — — —
పోవుచును నన్నుద్రొక్కినఁ బోకనేను
కఱచి వానినిఁ జంపితిఁ గరుణలేక
వాని తండ్రియు నది విని వచ్చెవేగ.

123

ప॥ వచ్చి నన్నుఁజూచి నా చిటుతకొమరుని నీవు మృతిఁబొందింపఁ
దగునె — — — యింత తప్పుఁ జేసితివి నా సామర్థ్యంబున
నిన్ను భస్మీభూతమ్ము నేయంజాలుదు నైనను హింస సిద్ధించునని వెఱచి
యున్నవాడ. నేటినుండియు నీకాహరంబు — — — యప్పుడ
నీకు మృత్యువు సిద్ధించునని నాకు శాపంబిచ్చి యా పాటుండు యధేచ్ఛ
నరిగె, నంతనేను నిమ్మడుపునకు వచ్చి నిరాహారుండనై యుగ్రతపమ్ము
నేయుచున్నవాడ, మఱియును,—

124

క॥ — — పురి
యీ వారిధి నున్నవాడ యింద — —
నా వలనను బ్రోవుండనఁ
దావేగంబరిగె కప్ప తన పతికడకున్.

125

ప॥ అట్లతి త్వరితగతిం జని తమ యేలికయగు జాలపాదుండను
మండుకపతి [కిభుజగ] పతివృత్తాంతంబంతయుఁ జెప్పిన నతం డాశ్చర్యమ్ము
నొంది తన పరిజనమ్మును దానును దందకూకంబున్న యెడకువచ్చి యతని
గాంచి యిట్లనియె.

126

మ॥ జలపాదుండను భేకవల్ల భుండ, నుత్సాహమ్ముతో వచ్చితిన్
జేల మొప్పంగను నీదు నిష్ఠకును నిచ్చన్ మెచ్చితిన్నంచు కుం

స్థలధూగానిక! నోక్కనాడు గతమందలైన, మన్నానసం
బలమజేయచ్చ నేడు నీగ్రతచే నచ్చన్, బ్రయంబొప్పగన్.

127

కం॥ నాకాహారము లేదన,
భేకంబులఁ గొన్ని జనుము ప్రియమునకన్నన్
గాకొదరమ్ము వానిం
జేకొని భక్షించె నతఁడు నెప్పినమాడ్కిన్.

128

స॥ అప్పుడా జలపాదుం జూచి భవదనుజ్ఞఁ జేసి మద్భోగమ్ము
హామింకంబడియె, నీవు నిఖ్యాతచారిత్రుండవు. నీవిడిన యాహారం బగుటం
జేసి విద్రాహంబు నన్నేమియని యెయలేదు, నీ నిమిత్తంబునఁ గృతార్థుండ
వైతనని చెప్పి, నిజగతి విశేషంబుల నమ్మండాకవతి మూర్ఖంబుమీఁదం
బుంబలాడ, నతఁడు మెచ్చుచుండఁ గ్రమక్రమంబున నా కప్పల నన్నింటిని
మెక్కి యొక్కనాఁడు,—

129

కం॥తలహాసి యబ్బుజగము
జలపాదుని మ్రొంగి యక్క చరణి నేగన్
పలయునని, యపుడు మెల్లఁ
పలుకఁగ విని యాతఁడేమి భావించి తనన్.

130

కం॥ పుడమిన్ విప్రుని శాపముఁ
గడచితి మండూకముండఁగా నంచును నే
నుడుగుల నుడుగకయున్నా
నడరఁగనని, మఱియుఁ జెప్ప నాతఁడు మదిలోన్.

131

స॥ విశ్వసించియుండ నతని భక్షించి చనియెం గావున, బహుశా
యమ్ముల శత్రు నిశ్చేషంబు నేయుట నీతిమార్గంబని యెఱింగించి, చిరంజీవి
యోదేవా! భాగ్యసంపన్నుండ వఖిలవిభవమ్ములు నిన్నుం బొందెనని
వెండియు నిట్లనియె.

132

సీ॥ విద్యత్కవులయందు విశ్రాణంబును,
బ్రత్యర్థి విభలందు బాహుబలము,
శరణాగతులయందుఁ గరుణాకటాక్షంబు,

బంధుసంతతియందుఁ బరమ సంతోషమ్ము;
 నాశ్రేతులందుఁ బాయని తలంపు,
 ధర్మ మాన్యమునందుఁ దగిలిన చిత్తమ్ము,
 సత్య వాక్యములందుఁ జతురతయును,
 గలిగి యెవ్వాడుమెలఁగు జగత్త్రయమున
 నతని కీర్తలు లుబ్ధమోహంధ తమన
 పటల మణింగింపఁ జంద్రికా ప్రభలయట్లు.
 లలిత గుణధుర్య! విత్తయ లక్ష్మణార్య!

133

వ॥ అని యివ్విధంబునఁ జరంజీవి తమవతియగు మేఘవత్సనిఁ బ్రహ్లాద
 చిత్తునింజేసెనని నరేంద్రనందనులకు విష్ణుశర్మ యెఱింగించెనంత.

134

శా॥ శేషాప్రీత్యర పాదపద్మయుగళీ చింతారత స్వాంత! వి
 ద్వేషామాత్య జనాభివర్ణిత యశోవిఖ్యాత! నానా కళా
 భాషావల్లభ! నీతి శాస్త్ర పఠనాప్రావీణ్య! చంచద్వయో
 యోషా నూతన మీనకేతన! సృషోద్యోగానపద్య క్రియా!

135

కం॥ చందన హరిహరహరి హర
 కుండేందు సమాన కీర్తిగోచర! [శిష్టా]
 నందకర! రుక్మమాంబా
 నందన! [శిషిఖ] చరవితరణ ప్రఖ్యాతా!

136

కవిజలరుహ మిత్రా! కంతు సంకాశగాత్రా!
 నన వితరణరాగీ! నాకపాభోగభోగీ!
 ప్రణమలతర కీర్తి! బంధు సమ్మోదవర్తి!
 భువనహిత చరిత్రా! పూరుషోద్యోగత్పవిత్రా!

137

ఇది శ్రీ భారతీ వరప్రసాద లబ్ధ విద్యా విచిత్ర, తిప్పన మంత్రి
 పుత్ర, నుజన విధేయ, భానయనామధేయ ప్రణీతంబైన
 పంచతంత్రి యను మహా ప్రబంధమ్మునందుఁ
 తృతీయాశ్వాసము.

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీ నిలయ కటాక్ష! కులో

ద్యాన నవనంత! సంతతానంద! మహ

ద్వైను నిభవాన గుణ! ౧

శ్రీ నారాయణ! మనోజ్ఞ కీర్తి ప్రసరా!

• 1

హ, లభనాశంబను చతుర్థతంత్రం బాకర్ణింపుము

2

కం॥ తనుః బొందిన యర్థము సా

త్వనపున్ వచనములచే వదలు నేవాడే

ని, నతండు మోసపుచ్చుచు

డును నక్రవిభుండు మర్కటునిచే బోలెన్.

3

గీ॥ ఆన నితాంత కౌతుకాయ త్త చిత్తులై

యక్కుమారకులు ప్రియంబుతోడ

నతనిఁ జూచి పల్కిరనఘాత్య! మాకిది

చెవుల పండువొదవఁ జెప్పవలయు.

4

హ॥ ఆనిన మహాత్ముండగు నా విష్ణుశర్మ యిట్లని చెప్పందొడంగె.
మున్ను పుడిసిరింటంబట్టి మింగిననాటి బన్నంబు వాపుకొనుట కొఱకుఁ గుంభ
సంభవు నొడిసి పట్టి కొన, దిశాభాగమ్ముల వెదుకఁజూచు బాహుదండమ్ము
లన గంధవహప్రేరితంబులై యెండొండ సముద్బంధ వేగమ్ములై చను దెంచు
నిడువ తరంగములును, చండకిరణ పరితాపంబున నభోమార్గంబునఁ బ్రకాశిం
పక శీతల జలక్రీడా వినోదంబులఁద్రుచ్చింతలిడు తారకంబులన నంతకంతయు
నెగయు నంబుకణజాలమ్ములును, *సవన పవనభుగ్యోక్తి విరాజితంబగు
మందర మహీధర భ్రమణ భారమ్మువలన, మహాయాసంబు నిండిన వృద్ధశ్రవు
నిట్టూర్పుల వలనం బొడమె నన, వెడవెడ దిగ్భ్రమణం బాచరించు నావర్తంబు
లును, నిజాంతర్గత విజృంభమాణ బొడబళి శిఖాభయోషణ్వంబు చేతం
బెగ్గిలి కూయిడు నఖిల జంతు నివహంబన నితాంత బధిరీభూత రోదోంత
రంబులగు నతిభయంకర నిర్ఘోషంబులును, నఖిల జగదధీశ్వర మహనీయకీర్తి

పుంజంబులు తన యొడలం జన్మిన నిధంబున మహాసేత హరిహరి హలధర
హీరహార హరికర్మమృత ఋక్ష మున్నవేన్నెక్కాన్ — — కారణ సేర
నారదపారద హిమవత్కైలాస శివకరహంకరంబులగు వింశతమంజంబులును,
గలిగి యతి మనోహరంబై పుండరీకాక్షు జకరంబునుబోలె భవన చూన్మిన్.
హరవధూని కేతనంబుబోలె బ్రబల భుజంగ చుక్కేన్మిన్, మధ్యమ లోకంబు
నుంబోలె ననేక భూభృత్యంకులంబై గ్రహమండలంబునుబోలె మోచును
కర్కట భాసురంబై, నాకంబునుంబోలె దివ్య వాహినీ చమాశ్రయంబై,
పాలుపాండు నజ్జలధి వేలాసమీపంబున, —

5

చం॥ కలవొక మేఁడి మ్రాను మధు గచ్చమరన్, వనయందు జంతు భృ
త్ఫలములు విష్ణు చేహమునఁ బర్మభవాంజిములట్ల పుట్టువున్,
నిలుకడ, చేటు, నొంద ధరణిన్ గ్రతుకాకొమ్మై ద్విజ వ్రజం
బులకు నభీష్టదంబయి నభోమణి చుంబిత దీప్తుకాఖమై॥

6

కం॥ ఆ తరువున వానర సంఘాతముతో నొక్కవృద్ధ కపివతి వినయో
పేతుడు బలవర్ధాఖ్యాఖ్యాతుఁడు విహరింపుచుండుఁగౌతుక మొదవన్ 7

వ॥ తత్కృపివరుండును నితాంత మధురంబులగు నౌదుంబర ఫలమ్ము
లనుభవింపుచు సుంఃరి, నొక్కనాఁడు నిజశయన తలమ్మున నొక్క మేఁడి
పండు పడి నిలువక యగుపాపనమ్ముల నిష్ఠామమ్ము వొడమం బడియె
నయ్యెడ, —

8

మహాస్రగ్ధర॥ పటువాలక్షేప జంఝా పవన వశమునన్ బైరవాప ర్తముల్ ప్ర
స్ఫుటముల్లా, బుద్బుదంబుల్ భుగభుగనినదోద్భూతముల్లా, శిఖాలో
ద్భుట పీచుల్ ఖండముల్లా, బహుతర మక రాధ్యతుఁ డేతెంచె, గంగా
తటినీశాంతగతుండై తనరు జవమునన్ దద్ధవిన్ విన్నమాత్రన్॥ 9

9

వ॥ ఏతెంచి శింశుమారాభి శాసుండగు తద్ద్రాహణివతి యుద్య
దరుణ మండలం బాగ్రహంబునం గ్రహించు రాహుగ్రహంబున నౌదుంబర
ఫలమ్ము చేకొని భక్షించి పునః ఫలాహార మనోరథమ్ముల నచ్చట నుండఁ
గతి పయనినమ్ములు చనియె నంత, —

10

కం॥ బలవర్ధుఁడు తన తోడుతఁ
జెలిమి మనః ప్రియము వొడమఁ జేయెడనెడన్

ఫలములు రాల్పంగఁ దిని నిజ

కులకాంతను మఱచి నక్ర కుంజరుఁడుండన్

11

ఉ॥ ఆ మకఁడెందు భార్య విరహఁజల తప్తశరీరమై, నిజ

స్వామి విధంబెఱింగి నిముసమ్మునఁ జమ్మని దూతి నంప, ను

ద్వామజవమ్మునం జని ముదమ్మున వాన మైత్రి చేత ని

ష్కామతనున్న వానిగని, క్రమ్మఱ నాయకతోడ నిట్లనున్॥

12

గీ॥ శింశుమారుండు వానస్త్రీల తోడ

మైత్రి యొనరించి యనన్యమ్ము మఱచి కేళి

సేయఁ దొడంగిన వాడని చెప్పి దూతి

మిన్నకుండెను, నక్రభామిని తలంక,

13

వ॥ అంతఁ బురుష వియోగంబున నక్రభామిని హృదయమ్ములో మద
నాగ్ని ప్రజ్వరిల్లి కాల్పుం బొగలెగయ, మనంబను పరమ సఖుండు వెలికిం
దెచ్చెనన, వేడి నిట్టూర్పు గాడ్పున నధర పల్లవంబు గండ, నాక్రోశిత భర్తృక
యగు మకర వధూటి పెండియుం దనచేడియం బనిచిన నదియును శింశు
మారు సమ్ముఖమ్మునకుంజని సతి వాక్యమ్ములు పఠికెఱిగించిన, నతఁడును
బెద్దకాలమ్మునకుఁ గుటుంబిని యొద్దకుఁ బోవువాడై తన ప్రాణ సఖుండగు
బల వర్ధనున కెఱిగించి యతనిచేత నామంత్రితుండై మధురమ్ములగు
నౌదుంబర ఫలమ్ములు సంగ్రహించుకొని వచ్చు నవసరమ్మున,—

14

సీ॥ దవ్వుదవ్వున వచ్చు తన జీవితేశ్వరు

నది సూచి మిథ్యామయంబు ననకుఁ

గల్పించుకొని సఖిగణము విన్నదనమ్ము

దాల్చి నేవింపంగ దంభవృత్తిఁ

నొడలెఱుంగని రీతినున్న కుటుంబినిఁ,

బొడగాంచి పరవశంబునఁ బ్రగాఢ

సంక్లేష మొనరించి సర్వాంగకమ్ములు

పుణికి మనోబాగ్ని బొరల నపుడు

దుఃఖవారిధి వీచులదొట్రువడుచుఁ

గన్న దౌవలనుగడు నశ్రుకణములురుల.

నధికమగు చింత మనమంత నలిమికొనంగ
గ్రాహ ముఖ్యుండు గన్గడకండు జనుచు.

15

ఉ॥ ఈ దురవస్థ నొందుటకు నేమి కతంబని తత్సత్సతతే
సాదర మొప్పబల్కుంగ, నసాధ్యతదోషగ వీనిఁజెప్పింపఁగా?
రాచన, నశ్రవణభుండు ప్రాణములైన చక్షుణములట్లు ని
భేదముతోడ నిత్తు సలికింపగ దేహగుణము చెసినన్.

16

వ॥ అని వివర్ణవదనుండై పలవించుచుండ, నంత పతి మనః క్రియం
బెరింగి పరిచారికాజనం బిట్లనియె. ఎందేనియు నొక్కట హాటశాస్త్ర పాఠంగ
తుండగు చికిత్సకుండేతెంచి భవత్కళత్రంబు కరంబువట్టి చూచి నిదా
నించి యిట్లనియె,—

17

క॥ ఈ నీచ రోగ మరయ, న
హీన విషము మాడ్కి నెక్కు, నెచ్చటనయినన్
వానర హృదయము నొకకిన
మానుననుచు జెప్పించియె మకరాధిపతీ!

న॥ అని చెప్పిన సఖిజనమ్ము పలుకులు విని యతడు తన హృద
యంబున — — — గా దలంచె,—

18

క॥ అవగత సుకృతులు నొకనికి
నెవమిడి యందఱును గూడి నెఱిఁబన్నిన పా
పపు చలఁపు ఘనులకై నను,
కపటంబని తెలియరాదు కరణి లమ్మా!

19

ఉ॥ భానుండు శీతభానుండన, పట్టపగల్ నడురేయటన్న, ను
జ్జానుల చంచలాత్ములన, సత్యముగల్గయటన్న, నట్లయై
కానబడున్ మనోజశర గ్రాహిత చిత్తులకున్ దలంప భా
మాని కరమ్ముచేత, గుణమండన! విత్తయలత్ము ధీమణి!

20

ఇంద్ర వజ్రము॥ ఆనక్రముఖ్యుండపు డాత్మలోనన్
దానెంచి చింతింపుచు ధర్మ మెల్లన్

బోనాడిమిత్రుం గపి పుంగవంబే

లై, నేడుం హింసించు నటించునెంచెన్

21

వ. వెండినూరు వనమనంబున నిట్లని విత్కరించె.

22

కం॥ బలవంతుడు నాతోడన్

శలఃహితుండగుచుఁ జెవిమిసాచెను జేయున్

గలుపమలననున్ నాతని

బలుకణఁచెదనుచుఁ బలఁచి పాపుడనైతిన్॥

23

వ॥ అని వివేచించుకయుండం గ్రమ్మటభార్యపై మోహమ్ముడగ్గటిన, 24

సీ॥ ఊహించమిత్ర సుదోహమ్మునకు, నారఁ

బంజిన సస్యమ్ము, బాంధవులకుఁ

గనుపండు వానరించుఁ గల్ప మహీజంబు,

వంశ హేమమునకు వన్నె, గేహ

లక్ష్మికి నెంతయు లాలితంబగు భూష

ణంబు, నయ స్వాజనంబులకును

దంశేజిజ్ఞాసు, బాంధవుల పాలిడికిని

శలఁయించు మించుతః శలమ్ము

గాన, గుణమణి పూర్ణసాగర మనంగఁ

దగుకళత్రంబు, కరుణచే ధనమునట్లు

వసుమతీస్థలి బాలింపవలసియుండు

లక్షణోపేంద్ర! విత్తయలక్ష్మ చంద్ర!

25

వ॥ అని తన హృదయమ్మున వినిశ్చయంబు చేసికొని బలవర్ధన హృదయార్థమై దయాశూన్యుండగుచు శింశుమారుండు వానర హృదయమ్ము దెచ్చెదనని సఖిజనమ్మునకుంజెప్పి యంపించుక మంద మంద గమనమ్మున నొడుగిబర తరు సమీపమ్మునకు వచ్చునపుడు.

26

సీ॥ వానర నరేణ్యు సప్పుడు వానిజూచి

యొయ్యనొక్కన జనుదెంచుచున్న వాండ

వేమి యనవుడు నైతవ మెటుకవడక

యుండ, మృదువాక్యములఁ బల్కె నొప్పుమిశ్నంబ॥

ఉ॥ ఆరయ నెవ్వరైన నొక యర్థకళమ్మును జెప్పి నేతు, ఏం
పారంగ, నిష్ప్రయోజనుడవై కవిపుంగవం నీవు నాచెడక
గారవమొప్ప మైత్రి బహుకాలము చల్పితి, నిక్రమముచక
నీరమణీయ ధర్మ మవని బొగడొందజ! చజ్జనాభీచక్ 23

ప॥ కావున నీతోడి సఖ్యంబేనుజేసి వెర్లకాలంబాయె, నీ పుణ్యమ్మున
మధురమ్ములగు నౌదంబరఫలమ్ములు మెక్కి సుఖంబున్నవాడ, మున్ను
నీ కెఱింగించి యేను మన్నిలయంబునకుం జను సమయంబున నా భార్య
శరీరంబునకు వ్యాధివొడంగి దుర్బలమై పడియున్నం జూచి, నీ సముఖంబున
కేతెంచినవాడ, నిట్టి యార్తిచేతంబడిన నాకు నీవువచ్చు బరమబంధుండు
లేడు, నా భార్యను నాయంబలిండ్రిని నీక్షింపకున్న, మత్సంతోషంబు
నిష్ఫలంబు. 29

క॥ తన లక్ష్మి దలచు శాత్రవ
జనమున కతిభీతి, బంధుసమితికి సత్యం
బును ప్రీతిగో, జరించుట
ఘనునకు నిదిభూషణంబు గరణిక లక్ష్య! 30

ప॥ అదిగావున నీవును మత్స్యా సఖుండవగుటంజేసి మన్నిలయంబు
నకు రావలయు. మామక చరమభాగావరూఢుండవై చనుదెమ్మన, నక్కీశ
వరుండును నతికుతూహల మానసుడై యట్లకాపించె, నంతం గూరమాన
సుండగు నక్రవిభుండును వాసుని వీరపెక్కించి సరిత్పతి జలమ్ములందేలి
చనుచు, మిత్రవధాభిలాషంబు తన మనంబునం బొడవి హృదయంబు గలం
చినం, గించిద్విషాదంబున మెల్లనఁ దనలో నిట్లనియె— 31

ఉ॥ అక్కట! ప్రాణమిత్రునిటు నాలికినై దయలేక మిక్కిలిన్
మక్కువవోలె దీపియగు మాటల తేటల మోసప్రచ్చితిన్
దిక్కుల నుగ్రకర్మమగు లెంపునఁ నే డపకీర్తి నొందితిన్,
నిక్కము బుద్ధిలేక యని నెవ్వగఁజెంది, యతండు వెండియున్. 32

ఉ॥ అంబుధి నిమ్మతాగుణము, సభ్రమహాన్నతి *[యెన్నిదొది] శాం
తంబుల భూవిశాలతయు, దధ్యముగా నెలుగంగ వచ్చినన్

శంబరవైరి *త్రపులకుం] జోమలకై తన గుప్తమైన భా
వంబు లెటుంగరాదు గుప్తవైభవ! విత్తయ లక్ష్యధీమణి!

33

వ|| ఏతద్విధం నెఱింగియు నెటుంగనేరక ప్రాణపవంసైన విత్తునం
బొలియింపఁ బూనితినను పలుకులు నించుకించుక వినంబడిన, నక్రపతి వీపుపైఁ
బోవుప్లవగవరుండును భయమ్మునొంది చేయునదిలేక విషణ్ణచిత్తుండై కట
కటా! నా బుద్ధికి మోసభాయెఁ దరుచులకు శరచరులకు నెక్కడనైన
న్నేహమ్ము సుఘటిల్లునె! కుడిచి కూర్చుండి యీ దుర్బుద్ధివెంట నీ విష
మధ్యంబున కేలయేతెంచితి! నని పశ్చాత్తాపంబునొంది శింశుమారా! యిత
పర్యంతమ్ము నేబుద్ధి తలపోసితివని యడిగిన, నతండు కపటోపాయమ్మున
నెఱింగింపకున్న, వానరుండు తన హృదయంబునఁ బెట్టుకలంగి, —

34

గీ|| వీని హృదయంబు బుద్ధి వివేకముననె
యెఱింగి కొనియెద, నీతని తెఱంగు మిగులఁ
గై తపనిగూఢమై నాకుఁ గానవచ్చెఁ
జెంతనాడిన పలుకులు చెప్పకున్న.

35

కం|| అని నక్రవిభునితో ని
ట్లను, మిత్ర! భవత్కౌశత్ర మచ్చటఁ గుశలం
బున నున్నదె! యన నాతం
డను నెక్కడి కుశలమని నయంబున మఱియున్.

36

సీ|| గదముచేమిగుల సంగదనొందియున్నది
మాంత్రికు ల్వైద్యులు మాన్వనోః,
రననొకించుక శంక, నా, వలీ ముఖసఖుఁ
డిప్పుడు కర్తవ్య మెయ్యదనిన!
మా వారిలో నొక్క మంచి చికిత్సకుం
డేతెంచి యిల్లెల్ల నెటుంగజెప్పి
యరిగె, వానర హృదయమ్మునఁగాని యీ
మందు లొసంగిన మానదనుచు,
నేడు భార్యబ్రీతి నీ కతంబున రక్ష
నేయవలయుననిన, స్వీయవధము

తప్పుదకట మునిసి ముప్పున నీరితి

చేటుపొంది తనుచుఁ జింతచేసె,

37

కం॥ అని నక్రమునకుఁ గర్మము

లనుభవహేతువులు బ్రహ్మకై నను హృదయం

బున చింతారహితుండై

ఘనమగు మతిఁగెల్చి మెలఁగఁగాఁవలయు నిలన్;

38

వ॥ అని ప్రలికి యిన్నీచుండి క్కార్మము మన్నివాసంబు—

రాక తొలంగదు మన్నిలయంబు చూడ నన్నుని నన్నునమ్మించి తెచ్చి యీ
నట్టేటం బుట్టిముంచె నీని మధురవాక్యములకుఁ జెవిదోగిలఁ దెచ్చి నా
యంత వెట్టి లోకమునంగలండై! యంత వ్యంతమును సమస్తవాసంబు
గొలువ నొదుంబరసింహాసనమునం జేరొలగమ్ముండి కడపట నీ నీచు,
మొసలిచేత వృథానిమిత్తంబునం బట్టువడితినని చింతాక్రాంతుండై దుఃఖించి
వెండియు దైర్యం బవలంబించి యొక్కసంభ్రమంబు గల్పించుకొని మిత్రుడ
వగు భవత్కళత్రంబు బ్రతుకుట సంతసంబుగాదె! యిక్కార్మంబు మున్నె
టింగింపవైతివి, మడియంబగు హృదయంబు నొదుంబర భూరుహమ్ముఁ
బదిలమ్ము చేసియున్నయది. మనమిద్దఱమును మగిడిచని తదాపధమ్ము
గొనివచ్చుట కర్తవ్యంబని వెండియు నతం డిట్లనియె,—

39

కం॥ కుటశాఖాగ్రములన మ

ర్కట హృదయములుండొ, నంగకంబులు వేతె

చ్చుటనైనఁ, దెలియుమన, న

క్కుటిలమతియుఁ బల్కె నక్రకుంజమడంతన్.

40

గీ॥ మర్కటాగ్రణి! యా మేడిమానిమిఁది

'హృదయవిష్పాద గొని వేగమేగుదెమ్ము

వేడ్క మన్ననోరథము గావింపు, మగిడి

పోదమని వానిఁ దోడ్కొని పోవునంత.

41

వ॥ ప్లవగవరుండును, భయసంభ్రమంబులు మనంబునం దెనఁగొన
మగిడిపోయి యాపధమ్ము దెత్తమని యతనికి బోధించి యతని యంసం
దెక్కి సాగరతీరమ్మున కేతెంచి యచటినుండి భూమిపైకిఁ బంపించి గ్రక్కున

నత్తరువెక్కి మానసమ్ము డిందుపఱచుకొని పుత్రమిత్ర కళత్ర భృత్యామా
త్యులం గనుంగొని, నేడు నా చావుదప్పె, నేజేసిన భాగ్యవశంబున మివ్వం
దఱు గ్రమ్మఱు జూడఁగంటినని వారలకుం జెప్పి, భూజమూలమ్మున నున్న
నక్షేత్రరుం జూచి శింశుమారా! నాగుండియ యీ తరుశాఖాగ్రమ్మున
నున్నది నీవెక్కి తెచ్చుకొమ్మని పకపక నగి హాస్యమ్ము చేసి యిట్లనియె,— 42

కం॥ హృదయము కర్ణంబయ్యెను,
మద మణఁగిన ఖరముగాను మకరాధిప! నే
ర్పదవ విడివడియుఁ గ్రమ్మఱ
మది వొదియుటకనిన, శింశుమారుండనియెన్॥ 43

న॥ నాకైతవం బెఱింగి వెడ్డువెట్టి తిరిగితివి సీయంత నేర్పరి భూలో
కమ్మునం గలఁడె! అయినను పేలుదలంచిన వానిమీఁదం గీడు దలంచిన
దుదకెక్కునె! కృతఘ్నుండనని, వెండియు నిట్లనియె,— 44

గీ॥ కలుషమతినైన నాకు నీ కథ యెఱుంగఁ
జెప్పి సంతోష చిత్తుగాఁ జేయుమనినఁ
బ్లవగ ముఖ్యుండు రోషమ్మువాసి యప్పు
డతని వదనమ్ముజూచి యిట్లనుచుఁ బలికె॥ 45

సీ॥ మున్నొక్క కాననంబున మృగేంద్రుండు గో
మాయు ప్రభుం డాత్మమంత్రిగాఁగఁ
జరియించు నపుడు కుంజర మాంసతుందిలం
బగు మేన నొక్క నాడతఁడు కుఱ్ఱి
రోగియై సచివవరుని జూచి యో భద్ర!
రాసభ హృదయ కర్ణములు గలుగ,
నిలుచుఁ జేతనములు, దలపోయ, లేకున్న,
వశముగాదని పల్క, వాడు సూచి

అధిప! యెచ్చోట నుండిననైన వెదకి
తీపు మాటలఁ దేలించి తెత్తుమీకుఁ
బ్రియము సొంపార నని చెప్పి, నయముతోడఁ
బాసి చని యొక్క పట్టణ ప్రాంతమునను

ను॥ వెనువెంటన్ రజకుండు మందగతుడై వేమాటు దోలం గమా
 సిన చీర బ్దన వీపుబంటి పయివాసిన్మించు వెన్నామియో!
 యను, గాన్పింపగ, కొక్క గార్దభము దుఱ్ఱావేశ భావంబునన్
 జనుచేరం గని, జంతుకాధిపతి యుత్సాహముతో నత్తేజన్, 47

కం॥ తన భాషా చాతుర్యం
 బునఁ దన్మతి గలఁచి సింహముఘ్నని కొప్పిం
 చిన, నాతఁడు బలురోగం
 బున భీషణమైన లాపు పొపుట తత్తన్, 48

ప॥ పాపభీతంబోలె నంగకమ్ములు పణక, నుపాయ హీనంబగు సంధ
 మంబున భక్షింపం జూచిన, నాకీలెఱిగి యా గాడిద పారిపోయిన, మృగేం
 ద్రుఁడు జంబుక ప్రవరం గ్రమ్మఱఁజూచి యిది విధివశంబున రాసభంబు నాకు
 సిద్ధింపక, పోయిన పోకయై పోయెననిన, నతండిట్లనియె, — 49

మత్తకోకిల॥ చింతయేటికి నీ మనమ్మున సింహసత్తమ! భీతి వి
 భ్రాంతి నుద్ధతి బారి నట్టి ఖరంబుఁ దెచ్చెద, నన్ను ధీ
 మంతుఁగాఁ దలపోయుమంచు, నమాత్యుడొప్పుడు దుష్కృత
 స్వాతుడై చని, దానిఁగాంచి వచఁ ప్రయంబున నిట్లనున్ 50

కం॥ ఈ రజకు నంశుకమ్ముల
 భారధురంధరత కంటె బరికింపగ, న
 ల్పారంభమే! మృగ వంశో
 ధారకు నేవయని, మఱియతఁడు నిష్ఠురతన్॥ 51

గీ॥ గార్దభత్వము నీ మదిఁ గానబడియె
 దైవ మీ నేర్పుఁగాక సుతసము, తల్లి
 గుడువ నేర్పునై, యకట చేహరినట్టి
 భాగ్య సంపద నేరమిఁ బాసికొంటి॥ 52

ప॥ మృగరాజు సమ్మృద్ధిమ్మున వనంబులో నీవును మద్విధంబున నతనికి
 మ్రొత్తివై యిచ్చా వ్యవహారమ్ములఁ బరితుష్టిం బొందక, నమస్త జనమ్ముల
 మలిన వస్త్రమ్ములు మోవ, నీకుఁ బ్రియంబై నిష్కారణంబు మగడి చనుదెంచు

టకు గతంబెయ్యిది! మందబుద్ధి! నా కెఱింగింపుమనిన నా గార్దభం బిట్ల
నియె,—

53

కం॥ మృగరాజు సన్ను భక్షి

పు గతెన్ డాసినను, బారిపొయితినినన్,

మృగధూర్తకపుంగవుఁ డొ

పుంగ, దానింబోలఁ జూచి పొందుగఁ బలికెన్॥

54

౪॥ గార్దభేశ్వరా! మృగరాజు సన్నిధిని నీ గుణమ్ములు ఘనమ్ము
లుగా నే వర్ణించిన, నమ్మహాత్ముండు ప్రియ పూర్వకంబుగా నిన్ను నాలింగ
నంబు నేయ డగ్గఱిన, నది నీ కవిరోధియని యెఱుంగ నేరక, పారి వచ్చి
తివి. నష్టేశ్వర్యంబునకీది గడగులుతు గాదే! యని, వెండియు నిట్లనియె,—

కం॥ ధర మతి మంతులకైనన్

బరికింప శుభమ్ములందు బహు విఘ్నంబుల్

వారయున్, దత్తార్పణంభము

కరము వెలయుఁ జేయవలయుఁ, గరణిక లక్ష్మీ!

56

కం॥ అనిన మదిఁబొంగిరాసభ

మనఘా! నీ వెంట వత్తుననిన, నతఁడు

మ్మని వెనఁదోడ్కొని తనదు ని

భుని సాన్నిధ్యంబుఁ జేర్చె, బుద్ధి నిపుణతన్

57

౪॥ ఆయ్యవసరమ్మునం దనకోర్కె సఫలమ్ముఁ జేసిన జంబుకనాథుం
గొఁగిలించుక యతని వాచాస్పూర్తికి మెచ్చి రాసభంబును దగ్గఱం బిలిచి
పంచత్వమ్ము నొందించి, జంబుకవరుం జూచి నిత్యకర్మం బాచరించి నచ్చి
యాపదమ్ము నేవించెద, నే వచ్చునంతకు నీ ఖరశవంబు పదిలంబని చెప్పి
చనునంత,—

58

గీ॥ ఎట్టి యాపదంబో! యిది మృగేంద్రుని పాలు

నేయ నేలయనుచుఁ, జేరి రాస

భంబు హృదయ కర్ణభక్షణం బొనరించి

యుండె, నిట్లు విజయభక్తి ముండు

59

ప॥ అప్పుడు మృగవిభుఁ డాచమనంబునెఱి యరుగుదెంచి, గడ్డభంబు
డగ్గఱి దాని హృదయకర్ణంబులు లేకుండుట పిత్తించి గోమాయువుం జూచి
వీని హృదయకర్ణంబులు గానమని యడిగిన, జంబుకం విల్లనియె, — 60

చ॥ ఖరము మృగేంద్ర వర్య! చమగల్గిన మత్తువట ప్రభాషలన్,
గరమటు మోచపోవునె! మనమ్మున మిక్కిలి గుండె కల్గినన్,
వరమతి [నిన్ను నేరుటకు] వచ్చునె! యన్న, నతండు చింతతోఁ
బొరలుచునుండ, జంబుకవిభుండును గొతుకమంచె నాత్మలోన్. 61

ప॥ అదిగావున నెఱిగి యెఱిగి, చెట్ల ఖంబుగాను మృతురాకృత
పుణ్య ఫలమ్మున నీచే జిక్కు విడివడి బ్రతికితిఁ, గృతఘ్నుండవగు నీతోడి
సఖత్వం బింతియి, చాలు, నిమ్మల్మఘండగు వానికీ దైవంబు సహాయంబగు
నని తన్ను నిందించు వానరేంద్రుం, గని శింశుమారుండు లబ్ధ నాశనంబగు
టకు మనమ్మున సంతాపించుచుఁ దనమందిరంబున కరిగెఁ దదనంతరంబున
వానర పుత్రుండగు సుశర్మయను వాడేతెంచి, తండ్రికిం బ్రణామం బాచరించి
తదను మతంబున శాఖాగ్రంబునఁ గూరుచుండి తన్మంత్రివరులచే శింశుమార
వృత్తాంతంబంతయు విని, కోపాటోపంబున జనక విరోధిం బొరిగొనవలయు
నని చింతించి తండ్రి కిట్లనియె, — అయ్యా! శింశుమారుండు పాపి వానిం
బొరిగొనక యేల పొమ్మంటివి! అపకారికి నుపకారంబును, నుపకారికి నపకా
రంబును, జేయుట ధర్మవిరోధంబు. మున్నొక విటుండు వేశ్యం బొరిగొన్న
యట్లు, వాని వధింపవలయుననినఁ గుమారునకుఁ దండ్రి యిట్లనియె, — 62

గీ॥ పుత్ర యిట్టి కథయుఁ, బూర్ణమ్ముగా నాకుఁ
దేటపడఁగ నెటుఁగఁ దెల్పుమనిన,
నతండు చెప్పదొడఁగె, నాకథావృత్తాంత
మలరి విన్న మోహమావహిల్ల, 63

సీ॥ జనక! చెప్పెద విను చతురాంగి యన నొక్క
'వారభామిని మరువారువంబో!
యన నొక్క పట్టణంబున నుండు దానికి
నిద్దరకును నూలు గద్దెణములు
నిత్తురు పల్లవు, లీయంగఁ దల్లియుఁ
దానును భోగేచ్ఛఁ దగిలియుండ

నొక్క పిటుండును నక్కమలాయతా

క్షీనిఁ గూడి మోహమ్ము *కొమరుమిగిలి

పగలు చేయను భవమేప్పుడు లేక

దాని పుట్టు దగిలి నిత్యంబు నొకఁడు

మదనకదనమ్ము లోపల చదమదముగ

మునిఁగి పోరాడుచుండ, నా మోహనాంగి.

64

ప॥ ఆ భుజంగ పుంగవున కేలుబడియై యితర విటులనొల్లక, యవ్వేశ్య తనకుఁ గలిగిన సకల వహాధమ్ములు నతనికి నెదురువెట్టఁ, దన్మాతయంతయుం గనుంగొని యసహ్యంబునఁ కూతున క్షిప్తనియె,—

65

ఆ॥ వె॥ కొమ్మ! నూలుమాళ్లు గోరొక్కనాటనే

తెచ్చుదాన వీవు తెలివి బెగడి

ముసలి ముందటికిని మొగ్గితవయ్యయో

వీని విడిచి, సుఖము వెలయఁగనుము.

66

ప॥ అని చెప్పిన తల్లిమాటలు కూతురు సుకుగౌనకయున్నఁ, దదంబ రా వట్టింజేకొని, వీని వెట్టఁగొని వీనిం గీటునం బొరిగొనవలయునని, యుద్యోగిం చిన్ననానగ్గు పల్కులా భుజంగుం డాల్గించి వేశ్య యెటుంగకుండ, నొక్క సర్పశవంబుఁ చెచ్చి నిశ్రించుచున్న లంజతల్లి వక్త్రసంధ్రమ్ములోఁ దల వెట్టి తద్యోగంబు సాగిల విడిచియున్న సమయమ్మున—తదనంతరంబ,—

67

ఆ॥ వె॥ వేశ్య తల్లిజూచి వేడుటి పిటునితోఁ

బాముగలదటంచు బయిననంగఁ

సతఁడు ముసలమెత్తి యా ముదుసలిమీఁద

మొత్తై గ్రుడ్లువెల్లి ముండ చోవ,

68

ప॥ ఇట్లు విరోధియగు వేశ్యాంబను విటుండు వధించి ప్రియురాలిం జూచి సఖి! సర్పము విదళించితి భవన్మాత్రయు సర్పమ్ముతోఁ గూడ నియ మ్మున కరిగెనని చెప్పిన, నా వేశ్యయుఁ బ్రలాషించి భుజంగునిఁ గూడి సుఖం బుండెనని జనకుతో పుత్రుఁడు చెప్పిన విని యా వానరుండిట్లనియె,—

69

గీ॥ పుత్రా! యెట్టిదైనఁ బొలుపొంద నేమమ్ము :
జేసెనేని యతని వాసి యెఱింగి
మనుష లెస్స కీడు గనుపించెనేనియు,
దేంపవలయు విప్రుజౌడ, తెలిసి॥

70

ప॥ అది యెట్లుని యడిగిన, బలవర్ధనుడు సుతుచక్రినియె . మున్నొక
పట్టణమ్మున తపోసిధియగు వృద్ధ విప్రుడు గలఁడు. ఆతఁడు నిత్యమ్మున
కాననమ్మునకు జని, జంబుక పండుఁబున కాశీర్వాహంబు జేసి, యంతచోడి
వచ్చుచుండ నొక్కనాఁడు నక్కలెల్లఁ గూడుక విప్రోత్తమా! నీ యభిలాష
యెఱింగింపు మన నతఁడు తనకొక్క పాడిమొదవు గావలెనని విన్నవించిన,
[నవియు] నెందేనియు నొక్క యాలమందకుం జని, యొక్క ధేనువునకెచ్చి
విప్రుని కిచ్చిన నతఁడును సంతోషాతీ శయమ్మున నిలయమ్మున కేఁగెంచి,
గోదుగ్ధ పానమ్మున సుఖంబున్న, నక్కడ నొక్కనాఁడు,—

71

కం॥ ధేనువు విడివడి లాయము
లోనికి జని కనవు దినన, లోంగక హరి ర
తొ నిపుణులు బంధించిన,
చాని నెఱింగి బ్రాహ్మణుండు ధారుణి పతితోన్,

72

కం॥ చెప్పిన, విడుమని రాజును
నప్పన యిచ్చినను హరుల యధ్యక్షులు నీ
గొప్ప[యగు] తేజి [యీనె]ను
జెప్పఁగ నీ మొదవు, ననుచుఁ జెప్పిరి పతితోన్.

73

ప॥ అశ్వ రక్షకుల పలుకు లాలించి, ధరణీధవుండును, విప్రుని బరిహా
రించిన, నతఁడును రాజ ద్వారమ్మున నిలువంబడి, నాకు గోమాయువులిచ్చిన
యీ గోవును గుఱ్ఱం బీనెననుట, యన్యాయంబని మొఱియిడిన, నప్పటివార
లట్లేని నక్కలం దోడ్కొని వచ్చి, మొదవుం బోలుకొని పొమ్మని పరి
హాసమ్ము జేసిన, నా పాటుండును జంబుకంబు లున్న యెడకుం జని తన
వృత్తాంతమ్ము జెప్పిన, నా నక్కలు తమలో నొక్క వృద్ధ గోమాయువు
నంపిన బ్రాహ్మణుని వెంట నది వచ్చి రాజు హాజారమ్మున గూర్చున్న యన
సరమ్మున,—

74

కం॥ ధరణి సుమండచ్చటి, యా
 నరపతి కెఱిగింప, నతఁడు నక్కలవన్నీ
 స్థిరమతి నేవని! యడిగిన
 శరనిధి కాలంగ నార్పఁ జనిరని చెప్పెన్

75

ప॥ ఇట్లు వృద్ధజంబుకంబు చెప్పిన రాజు విని యెచ్చటనైనను సము
 ద్రంబు గాలం జొచ్చునే! యందులకు నక్కలార్పం జనునేయని నవ్విన, నా
 గోమాయు వెక్కడనైనను గుఱ్ఱమ్ము లాపుల నీనునే! యని ప్రతి వాక్యమ్ము
 లాడి, నరనాథా! అశ్వరక్షకులు మర్బుద్ధు లట్టివారల భాషణమ్ములు విని
 నీవును విప్రుని గోవు నవహరించితి వనిన, విని యా భూపతి యాగ్రహమ్మునఁ
 దన నగరి జాగిలమ్ములచే జంబుకంబు విదళింపంబంచిన, నదియును నా సన్న,
 యెఱిగి కాననమ్మున కరిగె మఱియును,—

76

కం॥ తదనంతరమున బ్రాహ్మణుఁ
 డుదితుండై యావు నడుగ నొప్పుగ వాని
 న్ను దయుండై బంధించిన,
 మదయుతుడై శాపమిచ్చె మహిపతి వొలియన్,

77

ఆ॥ వె॥ మొనసి బ్రహ్మ లేజమున రాజు వొలియించి
 ప్రజ్వరిల్లుచున్న బ్రాహ్మణునిని,
 రాజ మంత్రవరులు రప్పించి విడిపించి,
 యావు నిచ్చిపంప, నరిగె నతఁడు

78

ప॥ ఇట్లు విప్రుండు ధేనువుం జేకొని సుఖంబుండెనని బలవర్ధనుండు
 తన సుతున కెఱిగించిన కథ, విష్ణుశర్మ నృపనందనుల కెఱిగించె నంత,— 79

మ॥ సతత ప్రాభవ, కృష్ణరాయ ధరణి చక్రేశ కారుణ్య వ
 ర్ధిత లక్ష్మీవిల సన్నిశాంత! సకలార్థి వ్రాత సస్యావళి
 హిత హస్తాంబుద! మేరుధీర కుహనా — — —
 హతి పద్మాప్త! సముగ్రధీర గుణ విఖ్యాతాఖిలా శాంతరా!

80

కం॥ కమలభవకుల పయోనిధి
 సముచిత మాణిక్య! బంధుజన మందార
 ప్రమ! విగ్భామా [ఓతా]
 నమనోజ్ఞ యశోదుకూల! నయసంగణానా!

81

స్వాగతము—దానకర్త! మురదానవ వైరి
 ధ్యానతత్పర! బుధాశ్రయ! మిత్రో
 ద్యాన మాధవ! చయాకర [మూక్తి!]
 మానినీ నివహమన్మథ రూపా!

82

గద్య॥ ఇది శ్రీ భారతీ వరప్రసాద లబ్ధ విద్యా విచిత్ర, తిప్పన మంత్ర పుత్ర,
 సుజన విధేయ, భానయ నామధేయ, ప్రణీతంబయిన పంచతంత్ర యను
 మహా ప్రబంధంబునందు చతుర్థాశ్వాసము.

పంచమాశ్వాసము

గ్రంథపాఠము

అ॥ వె॥ — — — —
— — — —
— — — —

కులము గాంచి శోక కలితుఁ డగుచు

1

చం॥ నకులము నాత్మ నమ్మి నరనాథుని యొద్దకు బోవునంత, న
స్థకుఁ వధించె, దీని జముపాలికిఁ బుచ్చెదనంచు తోఁకటన్,
బ్రకఃపిత రోఘ్నే యడచి ప్రాణములం బెడబొప్పి, యింటి లో
నికి జని కాంచెనంత, ధరణీ సురముఖ్యుఁడు సర్పఖండముల్.

2

కం॥ వెండియుఁ బొదిగింట నాడుచు
నుండిన బాలకునిఁ జూచి, యుర్వి నకాంచో
ద్దండ తర [కోపవశతను]
దండించితిఁ జూడ నివ్విధంబున, నకటా!

3

సీ॥ చిటుగజ్జె మ్రోతలు చెవుల మండుపు గాఁగఁ
దేతువ వెనుక నేతెంచు విధము,
చప్పుదాలించి మీసలు దీటుచును జెంతఁ
గూర్చుండి, నిక్కి కన్గొను జెఱంగు,
కలుఁగుల విహరించు నెలుకలు తండమ్ము
నెమకి పట్టుకవచ్చు నేర్పు కలివి,
విష నైద్యుఁ డాడించు విషధరమ్ముల ఘ్నఘ్న,
రారావమున డాయ నరుగు బాగు,

దలచి మదిలోన నెట్లోర్తు వైవమిట్టు
చేసె, నా నేర మెంతని చెప్పవచ్చు!
కలుషవశత నగుప్రేక్ష్య శారినైన
నన్ను దిగనాడి పోయితే! నకుల ముఖ్య!

4

ప॥ హిత వాచించిన నిన్ను నెటుంగ లేస్తే తినని, బహు విధంబులఁ
బొగులుచు నాత్మబుద్ధి నింపించుచున్న యవసరమ్మున, సస్యసేని, చనుదెంచి
హతంబైన నకులంబును, ఖండిత క్ష-గంజైన సుష్పంబును గనుగొని, యి
యేమని? జీవితేశ్వరునడిగిన, నతండు గద్గద కంఠుడై నిష్ఠూర్పు నిగుడించుచుఁ
వద్యైత్యంతంబంతయు నెఱింగించె, చంప పుణ్యాచారిణియగు నబ్బాసా
దేవశర్మ వదనమ్ముపైఁ జూడ్కి నిలసి, ముగ్ధున నిట్లనియె,—

5

గీ॥ అధిప! యెవ్వఁడేని ననరాధిపైఁదనను
ద్రుంపవలయు నతని దోషమనక,
మున్ను వైశ్యు నొకని, నెన్నంగ మంగలి
నొకని, జంపె రాజు ప్రకటితముగ

6

కం॥ అన విని పాటుడు సతితో,
వనితా! యా కథ యెటుంగ వలయుచు, నాకున్
వివిపింపుమనిన, నా సఖి
తన భర్తకుఁ జెప్పఁ దొడగెఁ దాత్పర్యమున్

7

సీ॥ మునుపొక్క నగరమ్మునను వైశ్యుఁ డొక్కఁడు
సౌవర్ణి యనువాఁడు సతీయుడానుఁ
గాపుంబటు సేయఁ గలుగక కలిగెను
గడసారి, సుతుఁడు చొక్కముగ నతఁడు
పుట్టిన పదిదినములకు, నాతని తల్లి
జముఁగొల్వ పేగంబ జనిన పిదపఁ,
దల్లి గండంబని తండ్రి యెత్తుకపోయి
యూరి బయటను వాని బారవైవ

భూమిదేవి, సతీరూపమునను వచ్చి
వైశ్యబాలకు నెత్తుక వాంఛతోడఁ
జన్ను గ్రోల్చియు బోషింపఁ జతురవృత్తిఁ
బ్రబలె, నానాఁటికిని వాఁడు భౌమియనఁగ॥

8

ప॥ అంతనా భౌమియు భూరక్షణంబునం బెద్దనాడై స్వకుల నిల
యంబున వివాహంబైన భామవలనఁ గుమారకుఁ గుమారకలంబడసి యున్న

గీ॥ బంధురంబగు దారిద్ర్య బాధచేతఁ
 ఓన్ను దిట్టుక దుఃఖ సంతాపుడగుచు,
 విధిని దూరంచు నొకనాడు వేగుబోక
 నిద్రనొందిన వేళను భద్రముగను,

10

ప॥ అధికతర దారిద్ర్య దుష్ప్రత్యాపహరియగు నొక్క దివ్య పురు
 షుండా వైశ్యుని స్వప్నంబునవచ్చి, తన దేహకాంతులు తట్టితలన, నద్భు
 తంబుగా నిలువంబడిన నా వణిక్కుభయ సంధ్రమంబుల నతనికిఁ బ్రణామంబుఁ
 జేసిన నమ్మహాత్ముండును ఒసన్న హృదయుండై యతనిం జూచి యోవత్స!
 మీ తల్లియగు నిల నన్ను నీ కడ కనుప వచ్చినవాడ, నీ దారిద్ర్య నాశంబు
 సేయవచ్చిన యోగి కేస్తుండ, నీవును నీ నిలయంబున నొక్క దీపిక యమర్చు
 కొని వేదికమీఁదఁ గూర్చున్న, భవదీయ గృహంబునకు భిక్షార్థంబు మువ్వరు
 భిక్షుకులే తెంతురు. వారలం జూచినయప్పుడ కరుణారహిత హృదయుండవై
 హస్తమ్మున లగుడమ్ము సంధించుక యా మువ్వర వధింపుము, వారల
 కాయంబుల యందుండి మూడుకొప్పెరల ధనంబేతెంచు, నది నీ కబ్బు
 దానంజేసి నీ దారిద్ర్యమ్ము సర్వమ్మునుం బోవు నిది నిశ్చితార్థమ్ము తొలి
 కొండకుఁ, జండ కిరణుండే తెంచుచున్నవాడు, ప్రభాతంబున నేఁ జెప్పిన విధం
 బాచరింపుమని చెప్పి, యతండు తిరోహితుండయ్యె నయ్యవసరమ్మున, — 11

ఉ॥ ఆతండు మేలుకాంచి హృదయమ్మున నద్భుతమందుచుండి ప్ర
 ద్యోతనఁడైంద్ర దిక్పిఖరి దోచినయప్పుడె, తీర్థమాడి ప్ర
 ఖ్యాతగ వేదికాసనమునందు సుఖాసనుడయ్యె, చేతుల
 న్నాతత మాసలమ్మొకటి యడ్డయియుండఁగ, నద్భుతంబుగన్॥ 12

చం॥ కరముల దండమ్ము త్రైరయఁ, గాయరుచుల్ నెలికుబ్బ, బాల భా
 స్కుర కిరణమ్ములన్ దెగడఁగా నరుదెంచిరి మందహాస భా
 సుర వదనార విందులయి చూచుచు మువ్వరు భిక్షు, లంబరాం
 తరమున నుండి నిర్జరులు థాత్రఁ జరింపగ వచ్చిరో! యనన్. 13

ప॥ అయ్యవసరమ్మున నా వణిక్కు నా మువ్వరు భిక్షులం జూచి
 స్వప్నంబు — యమ దండంబునుం బోలిన భుజాదండంబున నమర్చియున్న
 ముసలంబు నేత్తి భయంబులేక యాభిక్షుకత్రయమ్ము వధియించునప్పుడు
 వారలదేహమ్ములందుండి మూడు కొప్పెరల ధనంబుదయంబయ్యె నంత, — 14

కం॥ ఆకుణప త్రయ మొక్కట

జోకగ భూఖాతమందు జొప్పించి తనున్

రాకొమరు లెఱుంగకుండగఁ

బ్రాకటముగ ధనము నింట బాతుక యుండెన్.

15

స॥ ఇట్లు వైశ్యుండు లభ్యద్రవ్యుడై చాల దానివ్వ విచ్చేసమ్ముచేసి
సర్వసౌఖ్యములనుభవింపుచు బ్రాహ్మణ పూజా తత్త్వమునై బంధుజన పాఠి
జాతుండనఁ గళత్రలోలుండై సుఖంబుండెనంత,—

16

కం॥ ఆ కోమటికిని వశుడై

లేకువ నొక టొరకుండు ధీయుతుడై, కా

జోకను బనిసేయుచుం దే

*బో కీర్తలు వెలసియుండు, సురుచిర మహిమన్

17

కం॥ ఆ మంగలి కోమటి సతి

బ్రేమంబునఁ దగిలి యుండఁ, బ్రీతిని వణిజం

డా మంగలి సతి కూడుక,

తామును నన్యోన్య సతులఁ నగులుక యుందున్.

18

స॥ ఇట్లు వైశ్యుక టొరకు లొకపొకరి భార్యలుకూడక వినోద
మ్ములు సలుపుచుండినంత, నొక్కనాటి రాత్రు నాసతుడం కోమటి
భార్యతోఁ గూడి యుండి యిట్లనియె, భామా! భవద్వహమ్ము పూర్వమ్ము
వలెగాదిప్పుడు వస్త్రాన్నంబులకుఁ గొడువ లేకయుండిన యట్లున్నది యీ
విధం చెఱింగింపు మనిన, నది యిట్లనియె,—

19

గీ॥ ముగురు భిక్షులు మా యింటి కగణితముగ

వచ్చియుండంగ మా నెట్టి వారిఁబట్టి

చంపివేసిన కతమున సకల ధనము

కలిగి యున్నది మాకని కాంత చెప్పె.

20

కం॥ చెప్పిన మాటలు మంగలి

తప్పక విని తాను నట్లు తాలుతుననుచు

న్నొప్పుగఁ జని యంగడిలో

గొప్పగఁ జిరుగాడు భిక్షుకుల ముగురిగనెన్

21

గీ॥ చూచి వాఁలఁ జేంపంగ పోరిపెనరిసి

భిక్ష మిడియెద పప్పుంచుఁ బిలిచి తెచ్చి,

తనదు నిలయమ్ము లోనికి భార్మికులను

తెచ్చి బంధించి చంపగఁ దెవురుటయును

22

కం॥ ఆ, సన్న, భిక్షులెఱిగియు

మోసంబని మాతలిడఁగ, మూగుర నొకనిన్

వే, సమయింపగ, నంతటఁ

గాసిలి తలవరులు వచ్చి కనిరవ్వారిన్.

23

ప॥ ఇట్లు భిక్షుద్వయాంబులఁ దలవరులం గనుంగొని యా పీనుఁ
గెక్కడిది యని యడిగిన యా జోగు లిట్లని తమ వృత్తాంతంబుం జెప్పిన, నా
మంగలింబట్టికొని రాజ సన్నిధికిం దోడ్కొనిపోయి వాడుచేసిన దుర్వ్యవ
సాయంబు రాజునకు విన్నవించిన సతండు నా పితుని శూలప్రాప్తం జేయు
మనిన, నా తలవరులు వానిం బంధించుకవచ్చునెడ, నాయంబులం డిట్లనియె— 24

గీ॥ నేన కాదు, యిట్టి సీచ కృత్యము భావి

చేసినాడటన్న, వాసి నెఱిగి

వానిఁ బట్టుకొనియు వసుమతీపతి సమ్ము

ఖమునఁబెట్టుమనియె [గడఁక] నతఁడు

25

ప॥ ఇట్లు ధవుఁడాగ్రహమ్మునఁ ద్రైవర్ణి కాంబులకుల నిద్దఱిని శూల
ప్రాప్తులంజేసి వారి భార్యల వృత్తాంతంబుఁ జూరులచేత విని, వారల మేనఁ
దైలాంబరమ్ములు చుట్టి యగ్నిఁ దగిలించి చెనంత—

26

కం॥ కావున వీవును నకులము

జీవము ద్రుంచిలివి గాన చేడ్పడ నిన్ను

న్నా విధము సేయవలెనని

దేవియఁ బలికెఱుంగఁ జెప్పి భృతి నిట్లనియెన్॥

27

కం॥ అమల సుకృతములకుం ద్వరి
తము, దానములైన దుష్కృతములకు నాల
స్యము, నేయనలయు ఘనులకుం
బ్రముదిత హృదయమున, నూత్న భరతాచార్యా! 28

కం॥ ఇది కార్యమిది యకార్యం
బిదియగు నిది కాదు నాక యెవ్వఁడొనఁపున్
దుది వాని కియలు చెడు బూ
డివ యందజ్ఞానమున నిడిన, హతమువలెన్. 29

ఆ॥ వె॥ నీవు బిడ్డ వోలెనెఱి సకులమ్మును
చెంచి నిరపరాధి ద్రుంచితయ్య
విశ్వసింపలేని వేదులు చెడిపోవు
శిష్యయుగమువోలె సిద్ధముగను. 30

న॥ అది యెట్లని యడిగిన సతి యిట్లనియె మున్నొక్క గిరి సమీపం
బున నొక్క వనంబుగలదందు సిద్ధపడుండను యతగలండా, యోగి తపో
జ్ఞాన సంపన్నుండై విలసిల్లుచుండ, సితాసీతులను నిద్దట మృహాత్ము నాశ్ర
యించి పెద్దకాలమ్ము శుశ్రూష సేయుచుండ నతండును వారల భక్తికిమెచ్చి
సీతునకుం గూ; యను నక్షరంబును నసీతునకు, చా యను నక్షరంబునుంగా
నిద్దటికి ద్వ్యక్షరి యుపదేశించి వారలం జూచి శిష్యులారా! యిమ్మంత్ర
బులు మీకభీష్టమ్ము లిచ్చుం జనుండని యనిసిన, పెద్దయగువాఁడున్నత
లోకేక్షణుండయ్యె గనిష్ఠుండు నథో లోకేక్షణుండయ్యె నిట్లొండురుల మన
మ్మున నిశ్చయించుకొని గురువుచే నిమంత్రితులై, వియల్లోక పాతాళలోక
మ్ములకుం జనిరంత, — 31

ఆ॥ వె॥ పెద్దయగు సీతుండు దద్దయు నొక విమా
నంబుమీఁద నెక్కి తుంబురుండు
వోలె చనియునన్ని భూములు వెనఁజూచి
దిగువ సీమఁ జూడడి [విరి భువికి] 32

న॥ వచ్చుచున్నంత — 33

కం॥ అశీతుఁ యథో లోకముల

విశవమ్ముగఁ జూచి, మింఁట పేధులఁ జూడన్

వెనఁదిగుఁచు రథమెక్కియఁ

గనుగు వడక వచ్చుచుండఁ గనె తనయన్నన్

34

ప॥ అట్లంబరతలమ్మునఁ—

35

ఆ॥ వె॥ చూచి మ్రొక్కి లేచి గురుచిరమ్ముగ మన

గురువు మంత్రశక్తి కుదురు కతన

నిట్టి భాగ్యమహిమ యింపుతో నబ్బెను

ననుచుఁ గౌఁగిలింఁచుకొనుచు మఱియు

36

ప॥ అన్నా! మన గురువు చెప్పిన మంత్రమ్ము లొకరికొకరు విను నట్లుగా నుచ్చరింపవలయు, నీ మంత్రమ్ము నాకుఁ జెప్పుము, నా మంత్రమ్ము నీకుఁ జెప్పెదనని పల్కి, పెద్దయగువాఁడు గూ యనిచెప్పె, పిన్నయగువాఁడు దా యని చెప్పె, రెండక్షరమ్ములు గూర్చి పలుకనది దుర్ధ్వనియైన, నయ్యిరువురు వురు రోసి యిట్టి యాభాస మంత్రంబుల నీనీచుండు మన కెఱిగింపవచ్చునే! యని గురువును నిందించిన నా యాకాశ పథమ్మున నుండి యయ్యిరువురు రథంబులతోడ, భూతలంబునం బడి చచ్చి యమలోకమ్మున కరిగిరంత. 37

సీ॥ మొదల విశ్వాసమ్ము పదిలమై యుండంగ

నా మంత్రమునఁ గల్గె నమర చర్య,

పిదప విశ్వాసమ్ము వేదమై యుండిన

నా మంత్రమునఁ జచ్చి రవనియండఁ,

గావున గురువు నే కథను జెప్పిననైన

విశ్వసించుచు నుంట శాశ్వతంబు

నీవు ముంగిస మీఁద నెనరు లేకుండంగ,

నథు సంచయమ్ము నిన్నలమి కొనియె

గీ॥ మనుజు పుట్టువుఁ బుట్టి యే మనుజుడైన

నొనర నపు గాములరయక యుండనేని

శిష్యు చేతను గురువు చచ్చిన విధమ్ము

వచ్చునతనికి నని చెప్పె వారిజాతీ.

38

కం॥ చెప్పిన వని విని యా కథఁ

జెప్పుమనెన మోహనాంగి చతురత తోడన్

సకల [వతి కీ విధమున]

నొప్పగు మతం జెప్పదొడగెనె గోరికయ్యన్

39

సీ॥ నా నాథ! విను మున్ను నళిన సంభవనకు

వాసియకా ననునట్టి బ్రాహ్మణుండు

బ్రహ్మచర్యంబున బ్రహ్మ విజ్ఞానంబు

జనియించి, ముదిర స్థలని నిల్వ

కా, తండు గహన మత్యాసక్తితోఁ జొచ్చి

విశద స్థలమ్మున విమలుడగుచు

నాసీనుడై హరి ననవరతమ్మును

[ధ్యానంబు] నేయుచుఁ దగిలియుండ

ఆ॥ వె॥ నొక్క వడుగువచ్చి గ్రక్కున నాతని

నాశ్రయించి హితము నడుగ వలసి

శిష్య పృత్తినుండ, చీకాకు పడి, పని

కారు చిచ్చు సొచ్చి కాలఁజొచ్చు

40

వ॥ ఇట్లు వైత్ర వైశాఖ మాసమ్ములలో మధ్యాహ్న కాలంబునఁ

జిచ్చు చవిలి యడవి కాలం దొడంగిన సకల మృగంబులు, ఖగంబులు

కొదలు చెలంగఁ, బరుపందొడంగె, నప్పుడా యోగిలేచి శిష్యుండు వెం

టరా, మృగంబు వోలె పరుపందొడంగిన,—

41

ఆ॥ వె॥ పోయిపోయి కొంత ప్రాప్తోక్క చోటను

నలసి నిలువఁబడిన యతనిఁ జూచి

శిష్యవరుండు నగ్ని శీఘ్రత వచ్చె, నిం

కొదుగరాదు మనకుఁ గదలు మనియె॥

42

వ॥ శిష్యుని వాక్యమ్ము లాదరించి గురువును సాంద్రగహన గిరి
హ్రాదమ్ములు దాటి చనుచో నతనికి దాహంబగ్గలంబై యెండందాటి, జల

శూన్యంబైన మాన్దంబున జనుచుండ శిష్యుండును——పాత్రను జల
మ్ములు సంగ్రహించుక నడుము బహిర్భూమిఁజని, కొన్ని జలమ్ముల నాచ
మనమ్ముఁజేసి తక్కిన జలమ్ములు సంగ్రహించుకొని వచ్చె, దానింజూచి గురు
విష్టనియె. శిష్యపర్యా! నాకు చాహం ఒకకంఠైయున్నది. నీ చేతి జలమ్ములు
నాకుం బోయుమనిన నతం డిట్లనియె,—

43

ఆ॥ వె॥ అశ్శు! గురముంగడుగఁజన మిగిలున్న యీ
జలము నీకుఁ బోయఁజనదు నాకు,
బాహుండు ననుచుఁ బరుగునఁ బోవంగ
గురువుహండఁ బోయి కొనిది యడిగె॥

44

ఆ॥ వె॥ ఎట్టి జలములైన నేమైనఁగానిమ్ము
యిచట దప్పిదీటయేను గ్రోలి
ప్రాణములను బ్రోచి పరగుదునన్నను,
దోయ మింకపోయె దోసమంచు.

45

కం॥ పోయెడి శిష్యుని బట్టుక
కాయము రక్షింపుమనుచుఁ గాంత నడిగినన్
బాయుమని యతనిఁ గడచుచుఁ
బాయఁగ వెనఁద్రోచి, జలము పాత్రను తాఁతన్॥

46

కం॥ పగులగ నడిచినఁ గనుగొని
దిగులునఁ గులికెండ నతఁడు దేహము విడిచెన్
అది కనుగొని యా శిష్యుఁడ
మదిగలఁగుచుఁ జనియెఁ దనదు మందిరమునకున్.

47

కం॥ కాపున, మనుజుండుచిలేము
వే విధముల నెఱుంగవలయు విశ్వములోనన్
ఆ విధము నెఱుంగకుండిన
సా వేదెఱునంటు నఘము లవనిలొ నాథా!

48

కం॥ అని సుస్యజేని వతికిని

సునముగ నెఱింగించివచ్చి కథనమును వేడ్కన్

బని నడగ విష్ణుశర్మచును

చెరున పాదచ్ఛనులకు నెటులంగగఁ జెప్పెన్

49

వ॥ ఇట్లు విష్ణుశర్మ సువచ్ఛన నరేంద్ర నంఃసులకుఁ బంచతంత్రము
లిఱింగించి వారల సేతి శాస్త్రవోవిదులం జేసెనని,—

50

సీ॥ పంచా విరూపాక్ష, బైరవ, విత్తలే

శ్వర, ముఖ్య దేవతా ప్రజముచేత,

కరి పంథి గర్వ విభాళన, శ్రీ కృష్ణ

రాయ భూధవ భుజావత్తచేత,

భట కట క్యోతిష పారాణిక భిష గ్ని

చక్షుణ సత్కవీశ్వరులచేత,

సంతత మదవారి చారు శుండాల ఘ

టా జన ద్రకట ఘోటములచేత,

రమ్యమైయున్న విద్యా పురమ్మునందు,

నిమ్మహళ్యతి భాను కవీశ్వరుండు

తెనుఁగు బాస నొనర్చెను వినుతికెక్క

నవని నాచంద్ర తారార్క మగుచుఁ దనర.

51

శా॥ దానాంభ స్తటిసీ వివర్ధిత సముద్ర వ్రాతే! దోః ఖిన్ద థా

రా నిర్భేదన దర్ప శుంభద సుహృద్రాజన్య సర్వాంగ! యో

పాఽనూన ప్రసవాస్త్ర! సూక్ష్మ లిఖితాచార్యాంక! పద్మాధవ

ధ్యానా నందిత చిత్త! పార్వణ సుధా ధామాంభ కీర్తిచ్ఛటా!

52

కం॥ తారాచల తారాధిప

శారద నీరదలసద్యశః కర్పూరా

వూరిత విధ్యండు కరం

దారూఢ! రమానిరంతరాంచిత సదసా!

53

లోదకము

వారిజ సంభవ సంశ [సముదాం]
 భోరు హతాత్ర! భూరి కృపా వి
 స్తార దృంగచల! సత్య వచస్సం
 సా! నయోన్మత చారు చక్రతా!

54

గద్య

ఇది శ్రీ భాగవత చరణసార లక్ష్మి విద్యా విచిత్ర, తిప్పనమంత్ర పుత్ర,
 సుజన విధేయ, భానయ నామధేయ, ప్రణీతంబైన
 పంచతంత్ర యను మహా న్రబంధంబునందు
 స్వంబును పంచమార్కాసము

సంపూర్ణము

ఓం తత్సత్.

BULLETIN OF THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

AN APPEAL.

The Government Oriental Manuscripts Library, Madras, is unique in point of variety and vastness of collections covering a very wide field of Indian Literature in Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahratti, Arabic, Persian and Urdu. The dates of several of the manuscripts go back to many hundreds of years. From an academic point of view, these collections contain some very interesting specimens of Literary, Scientific, Historical and Artistic importance. A large number of them have not yet been printed and some of them are available only in this Library. With a view to placing these manuscripts in the hands of the public in a printed form, the Government of Madras were pleased to sanction the starting of a BULLETIN under the auspices of the Government Oriental Manuscripts Library. For the present only two numbers are issued in a year. They contain critical editions of original works in Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahratti, Persian and Urdu. The annual subscription is only Rs. 4 inland and 8 shillings foreign. Scholars, Patrons of Culture, Universities, Public Libraries and Educational Institutions are requested to enrol themselves as subscribers for this Bulletin and thus encourage the cause of Oriental Studies and Culture.

A few copies of back numbers are available for sale, post free, at the following prices which should be sent in advance.

Vol. I, No. 2, July to December, 1948	.. Rs. 2.
Vol. II, 1949	.. Rs. 4.
Vol. III, 1950	.. Rs. 4.
Vol. IV, 1951	.. Rs. 4.

T. CHANDRASEKHARAN,
Curator,
Government Oriental Manuscripts Library.

LIST OF CATALOGUES PUBLISHED BY THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

SANSKRIT.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

	<i>Numbers.</i>	<i>Price.</i>
		RS A. P.
* Vol. I.—Part I, Vedic Literature ..	1 to 46	0 12 0
* Vol. I.—Part II. Vedic Literature ..	47 to 245	0 12 0
* Vol. I.—Part III. Vedic Literature ..	246 to 852	2 0 0
* Vol. II.—Vedic Literature ..	853 to 1245	1 12
* Vol. III.—Grammar, Lexicography and Prosody ..	1246 to 1805	1 8 0
* Vol. IV.—Part I. Itihāsa and Purāṇa ..	1806 to 2337	1 8 0
* Vol. IV.—Part II. Upapurāṇas and S. halamāhātmyas ..	2338 to 2610	1 4 0
* Vol. V.—Dharmaśāstra ..	2611 to 3045	1 8 0
* Vol. VI.—Dharmaśāstra ..	3046 to 3427	1 4 0
* Vol. VII.—Dharmaśāstra ..	3428 to 3872	1 4 0
* Vol. VIII.—Arthaśāstra, Kāmaśāstra and Systems of Indian Philosophy—Nyāya ..	3873 to 4334	1 4 0
* Vol. IX.—Systems of Indian Philosophy—Vaiśeṣika, Yoga, Mīmāṃsā and Vedānta-Advaita Philosophy ..	4335 to 4780	1 12 0
* Vol. X.—Systems of Indian Philosophy—Dvaita, Viśiṣṭādvaita and Śaiva Vedāntas ..	4781 to 5172	1 12 0
* Vol. XI.—Systems of Indian Philosophy ..	5123 to 5558	1 12 0
Vol. XII.—Religion ..	5559 to 6266	1 12 0
Vol. XIII.—Religion ..	6267 to 7006	1 12 0
* Vol. XIV.—Religion ..	7007 to 7729	1 12 0
* Vol. XV.—Religion ..	7730 to 8165	1 12 0
* Vol. XVI.—Religion, Vrata and Pūjā ..	8166 to 8780	1 12 0
Vol. XVII.—Stotras ..	8781 to 9357	1 12 0
Vol. XVIII.—Stotras—Prasamsā Stotras ..	9358 to 10540	1 12 0
Vol. XIX.—Stotras—Prasamsā Stotras ..	10541 to 11450	1 12 0
Vol. XX.—Kāvya ..	11451 to 12143	2 12 0
Vol. XXI.—Kāvya ..	12144 to 12783	3 0 0
Vol. XXII.—Rhetoric, Poetics, Music, Dancing and Śilpa śāstra ..	12784 to 13068	4 0
Vol. XXIII.—Medicine ..	13069 to 13381	1 8 0
Vol. XXIV.—Jyotiṣa ..	13382 to 14076	3 2 0
* Vol. XXV.—Supplemental ..	14077 to 14560	2 4 0
Vol. XXVI.—Supplemental ..	14561 to 15000	2 12 0
Vol. XXVII.—Supplemental ..	15001 to 15692	5 14 0
Vol. XXVIII.—Supplemental ..	15693 to 16200	3 12 0
Vol. XXIX.—Supplemental ..	16201 to 16700	3 2 0
Vol. XXX.—Supplemental ..	16701 to 17200	7 10 0
Vol. XXXI.—Supplemental ..	17201 to 17700	11 12 0

TRIENNIAL CATALOGUES.

* Vol. I-A (1911—13) ..	1 to 342	2 0 0
* Vol. I-B (1911—13) ..	343 to 573	1 6 0
* Vol. I-C (1911—13) ..	574 to 801	1 6 0
Vol. II-A (1914—16) ..	802 to 1329	18 2 0
Vol. II-B (1914—16) ..	1330 to 1456	
Vol. II-C (1914—16) ..	1457 to 1942	
* Vol. III-A (1917—19) ..	1943 to 2348	6 0 0
* Vol. III-B (1917—19) ..	2349 to 2679	6 0 0
* Vol. III-C (1917—19) ..	2680 to 2894	4 4 0
Vol. IV-A (1920—22) ..	2895 to 3203	9 0 0
Vol. IV-B (1920—22) ..	3204 to 3634	8 0 0
Vol. IV-C (1920—22) ..	3635 to 4155	10 0 0
* Vol. V-A (1923—25) ..	4156 to 4300	4 0 0
* Vol. V-B (1923—25) ..	4301 to 4415	2 8 0

SANSKRIT—*cont.*
TRIENNIAL CATALOGUES—(cont.)

	Number..	Price..
		RS. A. P.
* Vol. V-C (1923-25)	.. 4416 to 5041	5 12 0
Vol. VI (1926-28)	.. 5042 to 580	10 0 0
Vol. VII (1929-31)	.. 5381 to 5532	2 14 0
Vol. VIII (1931-32-1933-34)	.. 5533 to 5700	1 4 0
Vol. IX (1934-37)	.. 5701 to 5956	6 0 0
Vol. X-A (1937-38 to 1939-40)	.. 5957 to 6496	14 10 0
Vol. X-B and X-C (1937-38 to 1939-40)	.. 6497 to 7496	<i>In the press.</i>

GENERAL.

Alphabetical Index of Sanskrit Manuscripts, Part I.	..	13 12 6
Alphabetical Index of Sanskrit Manuscripts, Part II	..	10 0 0
Alphabetical Index of Sanskrit Manuscripts, Part III	..	3 0 0
Author Index of Sanskrit Manuscripts	..	1 8 0

TAMIL.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Alphabet, Primer. Lexicography, Grammar and Literature	.. 1 to 511	1 14 0
Vol. II.—Ithāsa, Purāṇa Religion and Philosophy (Vaiṣṇavism)	.. 512 to 1122	2 2 0
Vol. III.—Religion and Philosophy (Śaivism)	.. 1123 to 1420	6 0 0
Vol. IV.—Religion and Philosophy (Śaivism)	.. 16 1 to 1807	3 10 0
Vol. V.—Alchemy, Medicine, Magic, Witchcraft and Supplement	.. 1868 to 2173	6 0 0
Vol. VI.—Miscellaneous	.. 2174 to 2725	19 12 0
Vol. VII.—Local Records	.. 2726 to 2949	13 4 0
Vol. VIII.—Local Records	.. 2950 to 3169	<i>In the press.</i>

TRIENNIAL CATALOGUES.

Vol. I.—Miscellaneous (1910-13)	.. 1 to 114	1 6 0
Vol. II.—Miscellaneous (1914-16)	.. 115 to 310	4 14 0
Vol. III.—Miscellaneous (1917-19)	.. 311 to 419	5 0 0
Vol. IV.—Miscellaneous (1920-22)	.. 420 to 535	5 0 0
Vol. V.—Miscellaneous (1923-25)	.. 536 to 859	6 8 0
Vol. VI.—Miscellaneous (1926-28)	.. 860 to 952	4 10 0
Vol. VII.—Miscellaneous (1929-34)	.. 953 to 1055	2 6 0
Vol. VIII.—Miscellaneous (1935-43)	.. 1056 to 1473	34 14 0
Vol. IX.—Miscellaneous (1944-49)	.. 1474 to 1605	13 8 0

GENERAL.

Alphabetical Index of Tamil Manuscripts, Vol. I	..	5 4 0
Alphabetical Index of Tamil Manuscripts, Vol. II	..	12 6 0
Alphabetical Index of Tamil Manuscripts, Vol. III Local Records	..	8 6 0
Author Index of Tamil Manuscripts	..	3 10 0

TELUGU.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Ithihāsa, Purāṇa and Māhātmya	.. 1 to 369	2 12 0
Vol. II (1).—Śrīngāra Prabandhas	.. 370 to 616	1 0 0
Vol. II (2).—Śrīngāra Prabandhas	.. 617 to 806	4 0 0
Vol. III.—Śrīngāra Prabandhas	.. 807 to 941	3 14 0
Vol. IV.—Prabandhas—Dvipadākāvya	.. 942 to 1221	5 12 0
Vol. V.—Grammar, Prosody and Lexicography	.. 1222 to 195	3 6 0
Vol. VI.—Vacana Kāvya	.. 1396 to 1466	1 4 0
Vol. VII.—Śatakas	.. 1467 to 1833	5 6 0
Vol. VIII.—Yakṣagānams and Daṇḍakams	.. 1834 to 2040	4 10 0
Vol. IX.—Vedānta	.. 2041 to 2273	21 12 0
Vol. X.—Gāṇita and Jyotiṣa	.. 2274 to 2349	13 0 0
Vol. XI.—Medicine	.. 2400 to 2481	6 8 0
Vol. XII.—Music (Saṅgīta)	.. 2482 to 2592	7 6 0
Vol. XIII.—History	.. 2593 to 2657	4 14 0
Vol. XIV.—Local tracts (Mackenzie Collections)	.. 1 to 150	<i>In the press.</i>

TRIENNIAL CATALOGUES.

* Vol. I. Miscellaneous (1910-13)	.. 1 to 137	1 6 0
Vol. II.—Miscellaneous (1913-16)	.. 138 to 292	2 6 0
Vol. III.—Miscellaneous (1916-19)	.. 293 to 539	6 0 0
Vol. IV.—Miscellaneous (1919-22)	.. 540 to 715	7 14 0
Vol. V.—Miscellaneous (1922-28)	.. 716 to 812	3 0 0
Vol. VI.—Miscellaneous (1928-41)	.. 813 to 1069	25 12 0

TELUGU—*contd.*

Numbers. *Price.*
RS. A. P.

GENERAL.

Alphabetical Index of Telugu Manuscripts .. 3 12 0

KANNADA.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Grammar, Lexicography, Prosody, Itihāsa and Purāṇa	1 to 138	6 0 0
Vol. II.—Itihāsa and Purāṇa	139 to 317	4 12 0
Vol. III.—Religion—Āgama	318 to 476	6 12 0
Vol. IV.—Religion—Āgama, Viraśaiva and Christianity	477 to 825	21 12 0
Vol. V.—Religion and Kāvyaś	826 to 1038	35 2 0
Vol. VI.—Kāvyaś		<i>In the press.</i>

GENERAL.

Alphabetical Index of Kannada Manuscripts .. 2 4 0

MALAYALAM.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I Miscellaneous	1 to 351	8 2 0
Vol. II Do.	352 to 368	2 8 0

GENERAL.

Alphabetical Index of Malayalam Manuscripts .. 0 2 0

ISLAMIC LANGUAGES.

Descriptive Catalogue of Islamic Manuscripts, Vol. I	..	13 14 0
Descriptive Catalogue of Islamic Manuscripts, Vol. II	..	16 12 0
Alphabetical Index of Urdu Manuscripts	..	0 2 0
Alphabetical Index of Persian Manuscripts	..	1 2 0
Alphabetical Index of Arabic Manuscripts	..	0 8 0

MARATHI.

Alphabetical Index of Marāṭhī Manuscripts	}	In one volume	9 14 0
Subject Index of Marāṭhī Manuscripts			
Descriptive Catalogue of Marāṭhī Manuscripts—Kaifīyats ..			

N. B.—* The books marked with an asterisk are out of stock.

**LIST OF BOOKS PUBLISHED BY THE GOVERNMENT
ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS,
UNDER THE MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL
MANUSCRIPTS SERIES.**

Serial Number	Name of the work.	Name of the Editor.	Language	Price.
				Rs. A. P.
1.	*S a r v a - siddhānta- saṅgraha	M. Rangacarya, M. A. Rao Bahadur.	SANSKRIT.	0 12 0
2.	*Gaṇita-sārasaṅgraha	Do.	Do.	2 4 0
3.	Padya-cūdāmaṇi with commentary	Do.	Do.	2 8 0
4.	Brahma - siddhi with commentary	Mahamahopādhyāya S. Kuppuswami Sastri.	Do.	7 12 0
5.	Ratneśvara - prasādana- nāṭakam	P. P. S. Sastri	Do.	1 2 0
6.	Rāmānuja-campū with commentary	Do.	Do.	3 0 0
7.	Mahābhāṣya with the commentary of Kai- yaṭa and super-com- mentary - Pradīpodd- yotana of Annam- bhaṭṭa, Vol. I. Ahni- kas 1 to 4.	P. P. S. Sastri & Dr. A. Sankaran,	Do.	20 12 0
8.	Sāstradīpikā with the commentary M a y ū - khāvaḷi	P. P. S. Sastri	Do.	<i>In the press.</i>
9.	Bāla bhārata with com- mentary	Do.	Do.	2 0 0
10.	Nayā-mañjari	Do.	Do.	2 0 0
11.	Damarukam with com- mentary	Do.	Do.	0 8 0
12.	Śṛṅgāra-prakāśa, Part I.	Do.	Do.	1 8 0
13.	Mahābhāṣya with the commentary of Kai- yaṭa and the super commentary Pradī- poddyyotana of An- nambhaṭṭa. Vol. II. Ahnikas 5 to 9.	T. Chandrasekharan, M. A., L. T.	Do.	<i>In the press.</i>
14.	Naṇṇūr Kāṇḍikaiyurai.	Do.	TAMIL.	<i>In the press.</i>
15.	Mānikka-vācakar Am- mānai.	Do.	Do.	Do.
16.	Adi-parvattādi-parvam.	Do.	Do.	Do.
17.	Vasu-carittiram.	Do.	Do.	Do.
18.	Sakala-nīti-k a t h ā - n i - dhānamu.	Do.	TELUGU.	Do.
19.	Pañca-tantram.	Do.	Do.	Do.
20.	Sundara-kāṇḍam (Rāmā- yanam) by Venka- matya.	Do.	KANNADA.	Do.
21.	Bhāgavatam Bhāṣā	Do.	MALAYALAM	Do.
22.	Raṅgābhyāsam.	Do.	Do.	Do.

N. B—No. 5 is available at the Balamanoor Press, Mylapore, Madras.

Nos 8 to 12 are available at the Sri Vanī Vilas Press, Srirangam.

*The books marked with an asterisk are out of stock.

**LIST OF BOOKS PUBLISHED BY THE GOVERNMENT
ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS,
UNDER THE MADRAS GOVERNMENT
ORIENTAL SERIES.**

Serial Number.	Name of the work.	Name of the Editor.	Language.	Price.
				Rs. A. P.
I.	Kappal Śāttiram	T. P. Palaniappa Pillai, B. O. L.	Tamil	1 10 0
II.	Anubhava Vaidīya Murali. Volumes I & II.	Dr. C. Dorairajan & Dr. C. S. Uttamarayan, H. P. I. M.	Do.	
	Vol. I			3 14 0
	Vol. II			4 8 0
III.	Attāṇa Kōlāhalam	Tirumalai Sri Saita Sarma	Do.	5 0 0
IV.	Upadēsa-kāṇḍam Volumes I, II & III.	V. S. Chengalvaraya Pillai, M. A.	Do.	
	Vol. I			4 10 0
	Vol. II			5 0 0
	Vol. III			5 8 0
V.	Cōḷaṇ Pūrva Paṭṭayam	C. M. Ramachandra Chettiar, B.A., B.L.	Do.	5 0 0
VI.	Kōṅgadeśa Rājākaḷ	Do.	Do.	1 8 0
VII.	Sivajñāna-dīpam	T. P. Palaniappa Pillai, B. O. L.	Do.	1 6 0
VIII.	Daṭṭa-nāyaṇār Vaidīya Aṭṭivaṇai	Dr. K. Tyagarajan, L.I.M.	Do.	1 8 0
IX.	Abhinaya-darpaṇamu	T. V. Subbarao, B.A., B.L.	Telugu	1 12 0
X.	Auśadha-yōgamulu	Dr. Veturi Sankara Sastri	Do.	3 12 0
XI.	Vaidya Nighaṇṭuvu	Do.		2 12 0
XII.	Dhanur-vidyā Vilāsam.	Veturi Prabhakara Sastri	Do.	4 14 0
XIII.	Yōga-darśana-viśayamu.	Vedam Lakshmi Nara- yana Sastri, B.O.L.	Do.	1 2 0
XIV.	Khadgalakṣaṇa Sīrōmaṇi	N. Venkata Rao, M.A.	Do.	1 12 0
XV.	Tantra-sāra saṅgraha (Viśanārāvaṇiya)	Vaidyaratna. Dr. M. Doraiswami Ayyangar	Sanskrit	15 4 0
XVI.	Bhārgava-nāḍikā	Dr. C. Kunhan Raja, M.A., D. Phil.	Do.	6 0 0
XVII.	Hariharacaturāṅgam	S. K. Ramanatha Sastri	Do.	6 8 0
XVIII.	Brahma - sūtravṛtti-Mitākṣarā of Annambāṭṭa	P. S. Rama Sastri	Do.	7 0 0
XIX.	Nyāyasiddhānta-tattvāmṛtam of Srinivasa	S. Subrahmanya Sastri, B. O. L.	Do.	2 8 0
XX.	Garbha-cikitsā	Dr. N. Madhava Menon, A.M.A.C.,	Malayālam	3 8 0
XXI.	Vāstulakṣaṇam and Śilpa-viśayam	S. K. Ramanatha Sastri	Do.	2 0 0
XXII.	Kapaku - sāram - Bāla-prabōdham	Dr. C. Achuta Menon, B.A., Ph. D.	Do.	2 0 0
XXIII.	Kapaku-sāram	Do.	Do.	2 12 0
XXIV.	Kriyākramam	P. Narayanan Kutty Menon, M.A.	Do.	2 4 0
XXV.	Lōkōpakāra of Cāmuṇḍarāya	H. Sesha Ayyangar	Kannada	8 0 0
XXVI.	Raṭṭa-atam	Do.	Do.	4 4 0
XXVII.	Vaidya-sāra-saṅgraha	Vaidyaratna Dr. G. Srinivasamurti, B.A., B.L., M.B. & C.M.	Vol. I In the press	

Serial Number.	Name of the work	Name of the Editor	Language.	Price.
XXVIII.	Aśva-śāstram of Abhinavacandra	Dr. P. Srinivasa Rao & H. Sesha Ayyangar	Kannada	4 2 0
XXIX.	Aṇṇadhagalu-Vaidya Viśaya	Vaidyaratna Dr. G. Srinivasamurthi. B.A., B.L., M.B. & CM.	Do	6 14 0
XXX.	Saṅgīta-ratnākara	M. Mariappa Bhar. M.A., L.T.	Do.	1 8 0
XXXI.	Sūpa Śāstra	U. Sitaramacarya	Do.	2 0 0
XXXII.	Jami-al-Ashya	Afzal-ul-Ulama Hakim Abdul Qadir Ahmed Sahib	Persian	13 8 0
XXXIII.	Tibb-e-Faridi	Do.	Do.	8 4 0
XXXIV.	Tahqiq-al-Buhran	Do.	Do.	1 8 0
XXXV.	Safinat-al-Najat	Janab Rahim Ahmed Farooqui, M.A.	Do.	1 10 0

Serial Nos. XXXVI to LXX were published under the auspices of the
TANJORE MAHARAJA SERFOJI'S SARASWATHI MAHAL LIBRARY. TANJORE.

LXXI.	Vaidiyyak Kaṣāñciyam	Dr. C. N. Kuppaswami, H.P.I.M., & Dr. V. S. Parvati, L.I.M.	Tamil	2 8 0
LXXII.	Anubhava-vaidiyya-mūrai, Vol. III	Do.	Do.	5 0 0
LXXIII.	Anubhava Vaidyam	Dr. Mulugu Visvesvara Sastri, H.P.I.M.	Telugu	6 0 0
LXXIV.	Saivācāra-saṅgrahamu	Vidvan G. J. Somayaji, M.A., L.T.	Do.	2 0 0
LXXV.	Ārogya-cintāmaṇi	Dr. N. Visvanatha Sarma	Sanskrit	9 0 0
LXXVI.	Tattvasāra with Ratna-sāriṇī	Karappankad V. S. Venkatacaryaswami,	Do.	6 0 0
LXXVII.	Sūtrārthamṛtalahārī	Dr. R. Nāgaraja Sarma. M.A., Ph.D., L.T.	Do.	3 4 0
LXXVIII.	Ratna-dīpikā and Ratna śāstram	Sri P. S. Rama Sastri	Do.	2 4 0
LXXIX.	Aśva-cikitsā	Dr. C. K. Velayudhan Nair, B.V.Sc.	Malayālam	1 8 0
LXXX.	Phalasāra-samuccaya	Dr. C. Achutha Menon. B.A. Ph.D.	Do.	8 0 0
LXXXI.	Mahā-sāram	Dr. M. K. Vaidya r, A.M.A.C.	Do	11 0 0
LXXXII.	Saptariṣi-nāḍi	Professor K. Natesan	Tamil	20 0 0
LXXXIII.	Karnāṭaka Rājākkal Savistāra Carittiram	V. R. Ramachandra Dikshitar, M.A.	Do.	In the press.
LXXXIV.	Bharata-siddhāntam	P. Sambamurti, B.A., B.L.	Do.	Do.
LXXXV.	Piḷḷaiṇṇi-Vākaṭam	Vaidyaratna Dr. M. Duraiswami Ayyangar	Do.	Do.
LXXXVI.	Anubhava Vaidiyyam Vol. IV	Dr. C. N. Kuppaswami, H. P. I. M.	Do.	Do.
LXXXVII.	Māṭṭu-Vākaṭam	Dr. I. M. Azizuddin, B.A., G.M.V.C.; B.V.Sc., Ph. D. (Edin.)	Do.	Do.
LXXXVIII.	Brahma Vidyā Sudhārnavamu	V. V. Kṛṣṇa Rao, B.A.	Telugu	Do.
LXXXIX.	Rāgataḷa Cintāmaṇi	T. V. Subba Rao, B.A., B.L.	Do.	Do.
XC.	Vaidya-cintāmaṇi	Dr. Mulugu Visvesvara Sastri, H.P.I.M.	Do.	Do.
XCI.	Kumāra Rāmuni Kathā	Dr. N. Venkataramanayya, M.A., Ph.D.	Do.	Do.
XCII.	Kāṭamarāju Caritra	Sri V. Prabhakara Sastri	Do.	Do.
XCIII.	Deva-keṛaḷam (Candra-kalā-nāḍi)	Sri T. S. Ranganatha Josyar	Sanskrit	Do

Serial Number.	Name of the work.	Name of the Editor.	Language.	Price.
XCIV.	Pātañjala - Yogasūtra-bhāṣya-vivaraṇam	P. S. Rama Sastri and S. R. Krishnamurti Sastri	Sanskrit	In the Press
XCV.	Kīli-vaṇḍu-samvādam	V. H. Subrahmanya Sastri	Malayālam	Do.
XCVI.	Advaita-vedāntam	S. K. Ramanatha Sastri	Do.	Do.
XCVII.	Bārhaspatya-sūtra with Commentary	Dr. C. Achyuta Menon, B.A., Ph. D.	Do.	Do.
XCVIII.	Karaṇa-paddhati	Do.	Do.	Do.
XCIX.	Yōga-sāram	Dr. M. K. Vaidyar A.M. A.C.	Do.	Do.
C.	Vaidya-āra-saṅgraha Volume II	Vaidyaratna Dr. G. Srinivasamurti, B.A., B.L., M.B. & C. M.	Kannaḍa	Do.
CI.	Sadguru-rahasya	Sri M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.	Do.	2 6 0
CII.	Shawakil-al-Hur	Dr. M. Abdul Haq, M.A. D. Phil.	Arabic	In the press

Terms of Sales

Packing, Postage and Sales Tax extra.

25 per cent. discount will be allowed to all *bona fide* book-sellers.

Books will not be sent by V. P. P.

The cost of the books together with the sales tax, packing and postal charges, should be sent in advance to :

THE CURATOR,
GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS
LIBRARY, UNIVERSITY BUILDINGS.
TRIPPLICANE, MADRAS 5.
INDIA.

